T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL MİRASTA AFET YÖNETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SURİYE ÖRNEĞİ

Ahed ALKHATIB

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Kentsel Koruma ve Planlama

Danışman

Doç. Dr. Elif ÖRNEK

Mart, 2022

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL MİRASTA AFET YÖNETİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: SURİYE ÖRNEĞİ

Ahed ALKHATIB tarafından hazırlanan tez çalışması 04.03.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elif ÖRNEK
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Elif ÖRNEK, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. İclal SEMA DİNÇER, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Doç. Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU, Üye
İstanbul Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Elif ÖRNEK sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Değerlendirilmesi: Suriye Örneği başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Ahed ALKHATIB

İmza

Aileme

ve

biricik eşime

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın Doç. Dr. Elif ÖRNEK'e sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan aileme de sonsuz teşekkürler ederim…

Ahed ALKHATIB

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ v

ŞEKİL LİSTESİ vii

TABLO LİSTESİ x

ÖZET xi

ABSTRACT xiii

1 GİRİŞ 1

1.1 Tezin Amacı 1

1.2 Literatür Özeti 2

1.3 Hipotez 3

2 KAVRAMSAL ÇERÇEVE 4

2.1 Afet Yönetim Kavramına İlişkin Tanımlar 4

2.1.1 Afet 4

2.1.2 Yönetim 8

2.2 Kültürel Miras Kavramına İlişkin Tanımlar 10

2.2.1 Kültür 10

2.2.2 Miras 10

2.2.3 Kültürel Miras 11

2.3 Kültürel Miras Afet Yönetimi İlişkisi 12

3 KÜLTÜREL MİRASTA AFET YÖNETİMİ 16

3.1 Afet Yönetimi Tarih Boyunca Gelişimi 16

3.1.1 Kriz Yönetimin Doğuşu (Sivil Savunma Yılları) 17

3.1.2 Risk Yönetimin Doğuşu 19

3.1.3 Afet Yönetimi - Dört Aşamalı Bir Yaklaşımın Doğuşu 19

3.2 Afet Yönetim Sistemi 21
3.3 Afet Yönetim Kritik Faktörleri 23
3.4 Afetlerin Kültürel Miras Üzerine Etkisi 25
3.5 Kültürel Mirasta Afet Yönetimi 28
3.5.1 Kültürel Mirasta Afet Yönetimini Tarih Boyunca Gelişimi 28
3.5.2 Uluslararası Sözleşmelerinde Kültürel Mirasa Yönelik "Riske Hazırlık" Kavramının Gelişmesinde Önemli Olaylar 30
3.6 Kültürel Mirasta Afet Yönetim Sistemi 32
4 Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanarak Değerlendirilmesi 36
4.1 Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Değerlendirilmesi 37
4.1.1 Çevresel Faktör 37
4.1.2 Teknolojik Faktör 39
4.1.3 Sosyal Faktör 42
4.1.4 Ekonomik Faktör 45
4.1.5 İdari Faktör 48
4.1.6 Yasal Faktör 51
4.1.7 Politik Faktör 53
4.2 Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Değerlendirme Sonucu 57
5 ÖRNEKLER - SURİYE İÇİN ÇIKARIMLAR 60
5.1 Japonya'da Kültürel Mirasta Afet Yönetimi 60
5.1.1 Japonya Afet Yönetim Gelişimi 60
5.1.2 Japonya Kültürel Miras ve Afetler 64
5.1.3 Japonya Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanark Değerlendirilmesi 66
5.1.4 Japonya Sistemin Değerlendirme Sonucu 79

5.2 Türkiye'de Kültürel Mirasta Afet Yönetimi 81
5.2.1 Türkiye Afet Yönetim Gelişimi..... 81
5.2.2 Türkiye Kültürel Miras ve Afetler 84
5.2.3 Türkiye Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik FaktörleriKullanark Değerlendirilmesi..... 85
5.2.4 Türkiye Sistemin Değerlendirme Sonucu 95
6 SURİYE ÖRNEĞİ **97**
6.1 Suriye'nin Tarihine Bir Bakış..... 97
6.2 Suriye'nin Çevresi ve Coğrafi Konumu içerisinde Maruz Kaldığı Afetler . 98
6.3 Suriye Afet Yönetimi 100
6.4 Suriye Kültürel Mirası Üzerine Afetlerin Etkisi 106
6.5 Suriye Kültürel Mirasta Afet Yönetimi..... 112
6.6 Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanarak Değerlendirilmesi..... 114
6.6.1 Suriye'de Çevresel Faktör..... 114
6.6.2 Suriye'de Teknolojik Faktör..... 115
6.6.3 Suriye'de Sosyal Faktör 117
6.6.4 Suriye'de Ekonomik Faktör 119
6.6.5 Suriye'de İdari Faktör..... 121
6.6.6 Suriye'de Yasal Faktör..... 123
6.6.7 Suriye'de Politik Faktör..... 125
6.7 Suriye Sistemin Değerlendirme Sonucu 129
7 SONUÇ VE ÖNERİLER **131**
KAYNAKÇA **137**
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **159**

KISALTMA LİSTESİ

ADL	Activities of Daily Life
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ARC-WH	Arab Regional Centre for World Heritage
DGAM	Directorate-General of Antiquities and Museums
ESCWA	Economic and Social Commission for West Asia
GIS	Geographic Information System
İSMEP	İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Kapasitesinin Arttırılması Projesi
ICCROM	International Centre for Preservation and Restoration of Cultural Property
ICORP	International Committee on Risk Preparedness
ICOM	International Council of Museums
ICOMOS	International Council on Monuments And Sites
INTERPOL	International Criminal Police Organization
IŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti
JACAM	Japanese Association for the Conservation Of Architectural Monuments
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KİA	Kültür İşleri Ajansı
KUDEB	Koruma Uygulama Ve Denetim Müdürlüğü
MEB	Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı
NICH	National Institutes of Cultural Heritage
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TEŞ	Tarihi Eserler Şebekesi

TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TOKİ	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
UDAP	Ulusal Deprem Araştırma Programı
UDSEP	Ulusal Deprem Stratejisi Ve Eylem Planı 2023
UNDP	United Nations Development Programme
UNDRWA	United Nations Relief and Works Agency
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WMF	World Monuments Fund

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 Risk Kelimesinin Analizi....6
Şekil 2 Kültürel Miras Türleri....12
Şekil 3 1990'lı Yılların Başına Kadar Bir Bütün Olarak Değerlendirildiğinde Afetlere Yaklaşım....18
Şekil 4 Afet Yönetim Çalışmaları....21
Şekil 5 Afet Yönetimin Modelinde Paydaşlar ve Ortaklar....22
Şekil 6 Afet Yönetim Faktörleri....24
Şekil 7 Bam Kenti....27
Şekil 8 Bamiyan Budaları....27
Şekil 9 Berlin Sarayı I. Dünya Savaşı'nda gördüğü yıkım....28
Şekil 10 Afet Risk Yönetimi Planı Ve Diğer Yönetim Planları Arasındaki Ilişki....35
Şekil 11 Mirabello'daki San Paolo Kilisesi 2012 Depremi....37
Şekil 12 Kıyı Savunması Için Mangrovlar Ormanı....38
Şekil 13 Ayutthaya 1995 Seli....39
Şekil 14 Dronlar Ve Hava Fotoğrafçılığı....40
Şekil 15 Radar Teknolojisi....41
Şekil 16 Akıllı Sıvı Izleme Ve Üç Boyutlu Baskı....41
Şekil 17 Yağmalanan Eski Eserleri Irak'a İade Etmek İçin Uluslararası Çabalar....42
Şekil 18 Varşova Eski Şehir 1945....44
Şekil 19 Bütün Ulus Başkenti Inşaa Etmiştir....44
Şekil 20 Agadir Oufella 1960 Depremi....46
Şekil 21 Hoceima Depremi 2004....47
Şekil 22 Ghf Tarafından Amazigh Topluluklarının Mirasını Korunuyor....47
Şekil 23 Tim Schnarr....49
Şekil 24 2004 Tsunamide Sri Lanka Hindu Tapınağı....50
Şekil 25 Grimma'nın Selden Korunma Projesi Önce Ve Sonra....51
Şekil 26 Norveç Bergen Kenti....53
Şekil 27 Vigan Şehri Eski Tuğla Ve Ahşap Evleri....55
Şekil 28 2001 Yılında Bamyan Buda Heykelleri Taliban Tarafından Yıkımı....56
Şekil 29 Bulaq Tarihi Mahallesi....56
Şekil 30 Yeni Qurna Köyü....56

Şekil 31 Ecyad Kalesi Yıkımdan Önce 57
Şekil 32 Ecyad Kalesi Yıkımdan Sonra 57
Şekil 33 Japonya Haritası 61
Şekil 34 Himeji Kalesi 1951'de Ulusal Hazine Olarak Sayılmaktadır Unesco Dünya Mirası 65
Şekil 35 Shirakawa Dağ Evleri 67
Şekil 36 Nara Ve Himeji Kalesinde Sezi Sistemleri Yangından Korunmasına Yönelik Tatbikat.....67
Şekil 37 Taban İzolasyonu Teşhir Vitrin ve Ivme Hareketleri.....68
Şekil 38 Tokyo Milli Müzesi Bahçede Bulunan Sismik Önlemleri.....68
Şekil 39 Eski Kobe Yabancı Yerleşim Yeri 15. Evi Kurtarma Projesi.....69
Şekil 40 Eski Kobe Yabancı Yerleşiminin 15. Evi Kobe-Hanshin Depreminden Önce ve Restorasyondan Sonra.....70
Şekil 41 Türkiye Haritası 81
Şekil 42 Hasankeyf'te Ilısu Barajı.....85
Şekil 43 Kütahya Arkeoloji Müzesi'nde Demeter Heykeli.....86
Şekil 44 Topkapı Sarayı Yapısal Restorasyondan Sonra.....87
Şekil 45 Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi Sonucu 94
Şekil 46 Suriye Uygarlığı.....97
Şekil 47 Suriye Haritası 99
Şekil 48 Zeyzoun Brajı.....100
Şekil 49 1971 Afet Yönetim Sistemi 101
Şekil 50 2006 Afet Yönetim Sistemi 103
Şekil 51 Şam tarihi şehri.....107
Şekil 52 Antik Bosra 107
Şekil 53 Palmyra şehri 107
Şekil 54 Halep antik kenti.....108
Şekil 55 Al-hosn kalesi ve Selahaddin Eyyubi'nin kalesi.....108
Şekil 56 Kuzey Suriye'deki antik köyler 109
Şekil 57 Palmyra Önce ve Sonra 113
Şekil 58 Roman Kuyuların Restorasyonu 115
Şekil 59 Tartus'ta Bulunan Mozaiği.....116
Şekil 60 Sivil Toplumun Wadi Barada Mozaik Panelin Ulaştırmasına Katılım ..118
Şekil 61 Halep Kalesi Restorasyondan Sonra 120
Şekil 62 Rakka'da Eski Eserlerin Depolanması.....122

Şekil 63 Al-Hosn Kalesi, Içinde Muhalifler Varken Rejim Tarafından Bombalanması…….....126
Şekil 64 Maarat Al-Numan Müzesi'nin Bombalanması.....128

TABLO LİSTESİ

TABLO 1 Örneklerin Karşılaştırma Tablosu.....132

ÖZET

Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Değerlendirilmesi: Suriye Örneği

Ahed ALKHATIB

Şehir ve Bölge Planlama

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Elif ÖRNEK

Yaklaşık yüzbin yıl önce, Anadolu'da, büyük tufanın suları çekildikten sonra demirleyen Nuh Peygamber'in gemisi, bugün afet yönetim sistemin en eski örneği olarak kabul edilmektedir, Tarih boyunca yaşanan afetler, insanın bilincinin artması ve kendini, malını ve kültürel mirasını zararlardan koruma yöntemlerini geliştirmesine yol açmıştır. Dünyanın ortak malı olarak kabul edilen kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için kültürel mirasa yönelik afet yönetim sistemlerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Afet yönetim teriminin özellikle kültürel miras konusunda yeni ve geliştirilmekte olduğu görülmektedir. Ancak kültürel mirasların afetlerden zarar görmesi, bu sistemdeki eksiklikleri incelemenin gerçek ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Afet yönetim sisteminin performansının kalitesini etkileyen çevresel, teknolojik, ekonomik, sosyal, idari, yasal ve politik faktörlerin incelendiği akademik çalışmalar bulunmaktadır.

Kültürel mirasta afet yönetim sistemi, kültürel mirası tehdit eden riskleri afetten önce incelemek, hazır olmak, afet sırasında müdahale ve sonrasında iyileştirme ile ilgilenen farklı disiplinler ve kuruluşlar arasında ortak bir etkinlik olarak tanımlanmıştır. Bu sistemi değerlendirmek için birçok işlev veya koşul içeren alanlara, ayrıştıran kritik faktörleri kullanılmıştır. Faktörlerin herbiri, belirli bir alanda afet yönetim sistemini destekleyen en iyi uygulamaları ve çerçeveleri tanımlar, böylece sistemin dayandığı disiplinlerin performansı analiz etmek mümkündür. Faktörlerin önemi, doğru uygulandıkları takdirde sistemin başarısını sağlamalarında yatmaktadır.

Farklı tarihsel dönemlere ait medeniyetler ve tüm dünya için ortak bir kültürel miras açısından zengin bir ülke olan Suriye, 2011 yılından bu yana devam eden savaş sırasında anıtlarının çoğunu kaybetmiş ve tarihi alanlarının birçoğu acı bir şekilde tahrip olmuştur. Buna göre, anıtların yeniden restorasyon sırasında gelecekte gelebilecek afetlerden ve risklerden koruyan bir sistem inşa etmenin önemini düşünülmelidir.

Kültürel mirasta afet yönetim sistemi çalışmalarının başka ülkelerde sunulması önemli olduğundan, bu alanda öncü olan Japonya ve benzer bir sisteme ulaşmaya çalışan Türkiye örnekleri seçilmiştir. Suriye'nin kültürel mirasına yönelik gelecekteki afetlerden koruyan sağlam bir afet yönetim sistemi modelinin inşa edilmesi için Japonya ve Türkiye'nin deneyimlerinden yararlanarak, Suriye'deki mevcut durumu değerlendirilerek bir sonuç sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Afet yönetimi, kültürel miras, kritik faktörler.

ABSTRACT

Evaluation of Disaster Management in Cultural Heritage: Syria Example

Ahed ALKHATIB

Urban and Regional Planning

Master of Science Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Elif ÖRNEK

The ship of Prophet Noah, which anchored in Southeastern Anatolia about a hundred thousand years ago after the waters of the great flood receded, is accepted as the oldest example of the system we call the disaster management system today. This led him to develop methods of protecting his heritage from harm. It is important to develop disaster management systems for cultural heritage in order to protect the cultural heritage, which is accepted as the common property of the world, and to transfer it to future generations. In general, it is seen that the term disaster management is relatively new and being developed, especially in terms of cultural heritage.

However, the fact that cultural heritages are damaged by disasters has revealed the real need to examine the deficiencies in this system. There are academic

studies examining the environmental, technological, economic, social, administrative, legal and political factors that affect the quality of the system performance in the disaster management system. Disaster management system in cultural heritage has been defined as a joint activity between different disciplines and organizations interested in examining the risks threatening the cultural heritage before the disaster, being ready, responding during the disaster and recovery after it. To evaluate this system, critical factors that differentiate the disaster management system into areas containing many functions or conditions were used. Each of the factors refers to best practices and frameworks that support the disaster management system in a particular area, so that it is possible to analyze the performance of the disciplines on which the system is based. The importance of these factors lies in ensuring the success of the system if they are applied correctly.

Syria, a country rich in civilizations and cultural heritage from different historical periods, representing a common heritage for the whole world, has lost most of its archaeological artifacts during the war that has been going on since 2011, and many of its historical sites have been painfully destroyed. Accordingly, it has led us to consider the importance of building a system that protects the monuments from future disasters and risks during the reconstruction.

Since it is important to present studies of a disaster management system for cultural heritage in other countries, the examples of Japan, which is a pioneer in this field, and Turkey, which are trying to reach a similar system, have been selected. Based on the experiences of Japan and Turkey, and evaluating the current situation in Syria, a conclusion is presented in order to build a disaster management system model based on solid foundations that protect Syria's cultural heritage from future disasters.

Keywords: Disaster management, cultural heritage, critical factors.

1

GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı

Kültürel mirasların yaşanabilecek afetlere karşı dayanıklı hale getirilmesi, önceden gerekli koruma önlemlerinin alınması, afet sonrasında da oluşabilecek hasara karşı çözümler üretilmesi konusunda hazırlıklı olunması gerekliliği çalışmanın çıkış noktasıdır. Çalışmanın temellendiği afetler insan eli ile ortaya çıkarılan, savaş gibi sosyal afetlerdir.

Bu kapsamda tezin birinci amacı, kültürel miras için afet yönetim sistemini geliştirmek veya benzer bir sistem kurmaya hiç başlamamış bir ülkede bir sistem kurmak için değerlendirerek sistemin güçlü ve zayıf yönlerini çıkartmaktadır.

Çalışmanın ikinci amacı ise, afet yönetimi çalışmaları ile kültürel miras yönetimini birleştiren, çeşitli disiplinlerden ve farklı alanlardan ve birçok düzeyden oluşan karmaşık bir sistem olduğu için afet yönetim konusunu basitleştirmek, farklı alanlara göre anlaşılır bir şekilde sunulmaktadır.

Üçüncü amaç ise, Suriye kültür mirası çok büyük çapta devam eden savaşta yok edildiği ve yağmalandığı için Suriye'de böyle bir sistem olup olmadığını öğrenmektir.

Dördüncü amaç, mevcut zayıflıkları gidermek veya Suriye kültür mirasını gelecekte karşılaşabileceği afetlerden koruyacak yeni bir sistemin yeniden yapılanma esnasında katkıda bulunabilecek bir model sunmak için kültürel mirasın afetlerden korunması alanında Suriye'nin mevcut durumunu değerlendirmektir.

1.2 Literatür Özeti

Bu tezde, 2011'de başlayan ve gerek ülkede gerekse çalışılan konu özelinde kültürel miras üzerinde büyük yıkıma neden olan insan fakörlü afet sınıfına giren, Suriye savaşının etkilerimden yola çıkılarak ülke için etkin bir afet yönetimi için yapılması gerekenler kapsamında örnek incelemeleri yapılarak çıkarımlara gidilmesi çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Kültürel mirasa ilişkin afet yönetimi incelenirken de, kritik faktörler olarak tanımlanan çevresel, teknolojik, sosyal, ekonomik, idari, yasal ve politik faktörler çerçevesinde incelemeler gerçekleştirilmiştir.

Suriye örneğinde ise, kültürel mirasın afet yönetimi, Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü tarafından diğer kuruluşlarla işbirliği içinde yürütülmekte olan miras yönetimini, başlangıcından 2011'de büyük yıkıma ve büyük kayıplara neden olan Suriye savaşının başlamasına kadar olan süreçte ele alınmış ve savaş sonrası için neler olabileceği tartışılmıştır.

Önceki akademik çalışmalarda araştırdıktan sonra, kültürel miras için afet yönetimi ile ilgili çok az çalışma olduğunu, özellikle afet yönetimi kavramının nispeten yeni bir kavram olduğunu görülmüştür. II. Dünya Savaşı'ndan günümüze afet yönetiminin tarihsel gelişimi hakkında birçok çalışma vardır. Bu çalışmalar, afet öncesi zarar azaltma ve hazırlık, afet sırasında müdahale ve afet sonrası yeniden yapılanma ile sistemin aşamaları açıklamıştır.

Çalışmaların bu sistemin karmaşıklığını yansıtmadığı, çeşitli alanlara ve uzmanlıklara yayıldığı ve birçok uluslararası, resmi, yerel ve özel kurum ve kuruluşun bu konuda işbirliği içinde olduğunu kaydedilmiştir. Uzun bir araştırmadan sonra, afet yönetimi için kritik faktörlerden bahseden, konuyu farklı alanlara ayırabilen ve özellikle zayıf ve güçlü yönleri anlamanın mümkün olduğu noktalara değinen çalışmalar olduğunu görülmüş, ancak bu faktörler, kültürel mirasta afet yönetim sistemine uygulanmamıştır.

Suriye ile ilgili olarak, özellikle Suriye'nin çeşitli valiliklerindeki Suriye Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü'nün ofis ve komitelerinin, 2011 yılında başlayan savaş öncesi ve sırasında mirasın korunması alanındaki çalışma mekanizmalarını anlatan raporlarından yararlanmıştır.

Bu çalışmada, Suriye kültür mirasına yönelik afet yönetim sistemi kritik faktörleri kullanılarak değerlendirilmiş, sonuca ulaşmasında yardımcı olabilecek örnekler seçilmiştir. Bu alanda dünya lideri ve başarılı bir sisteme sahip olan Japonya, ayrıca bu konuda zorlukları geçmeye çalışan ve başarılı bir sisteme ulaşmak için çaba sarf eden olan Türkiye örnek olarak ele alınmıştır.

1.4 Hipotez

Akademik ve teorik çalışmaları okuyarak, savaşın sonuçlarını Suriye kültürel mirası üzerindeki yansımalarını gözlemleyerek, araştırmaya gerektiren ve geçerliliğini kanıtlayan hipotezler ortaya konulmuştur:

- Suriye'de kültürel mirasın korunması başarısız olma nedenlerinden biri, belirli bir ideolojinin aracı olarak doğrudan hedef alınmasıdır.
- Afet yönetim sisteminin etkinleştirilmesinde veya ihmal edilmesinde politik önemli bir rol oynamaktadır.
- Suriye'de kültürel mirasın afetler karşısında korunmasına ilişkin yasal ve yönetsel yapı yeterli değildir.
- Kültür mirasın yönetimi için kaynak sağlanması önemlidir.

2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, Afet Yönetimi ve Kültürel Miras temel kavramları tanımlanarak kültürel mirasa yönelik afet yönetim sisteminin önemi vurgulanacaktır. Ayrıca afetin türleri olarak doğal afetler ve insan kaynaklı afetler. Böylece afet hakkında genel ve temel bilgilendirme gerçekleştirilecektir.

2.1 Afet Yönetim Kavramına İlişkin Tanımlar

2.1.1 Afet

(a:fet:آفة), Arapça āfet: Yıkım ve bozukluk gibi büyük zararlara yol açan çeşitli doğa olayları (URL-1). Arapça sözlüklerinde; her şeyi kötü etkileyen ve bozan herhangi bir şey; özürlülük, hastalık veya kuraklık gibi (URL-2). İngilizcesi (Disaster); büyük zarar, hasar, ölüm veya ciddi zorlukla sonuçlanan bir olay (URL-3). Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Ofisi (UNDRR) tarafından da belirtildiği üzere afet, toplumun kaynaklarını ve savunma kabiliyetini aşan, onu kötü etkileyen ve büyük ölçekli insani, maddi, ekonomik veya çevresel zararlara yol açan büyük bir olay olarak tanımlanabilir (UN, 2020). Kadıoğlu bu tanıma ilişkin yorumunda da değinildiği üzere, afetin bir olay yaratması şartı olmadığını, beklenen bir sonuç veya ani bir sonuç olabileceğini, bu olayın insan toplumlarına zarar verdiği için insan faaliyetinin aksamasına veya askıya alınmasına neden olması gerektiğini söylemiştir. Diğer bir deyişle bir afetin meydana gelmesi, önce bir tehlikenin varlığına, ardından ondan etkilenen bir grubun varlığına bağlıdır (Kadıoğlu, 2008).

Afetler genellikle nedenlerine göre doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olmak üzere üç kategoriye ayrılır. Bazen savaş gibi insani ve teknolojik nedenleri birleştiren afetlere "Karmaşık Afetler" denir. İnsan, teknolojik afetlere yol açtığı için son yıllarda afet çalışmalarının çoğu “doğal” ve “insan” başlıkları altında yapılmıştır (Kadıoğlu, 2011).

Doğal afetler, toplumun sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faaliyetlerini önemli ölçüde aksatan, insan hayatını ve malını olumsuz etkileyen doğa olaylarına “doğal afet” denir (Kadıoğlu, 2011). Kontrol edilemediği için çoğu zaman can ve mallara büyük zarar veren ciddi ve yaygın bir olaydır. Bir afetin doğal olabilmesi için kaynağının doğa olması, can ve mal kayıplarına ve zararlara yol açması, çok kısa sürede gerçekleşmesi ve nihayet başladıktan sonra insanlar onu durduramaması gerekmektedir (URL-4). Doğa kaynaklı afetler; Biyolojik (salgın hastalık), Hidrolojik (sel), Jeolojik (yanardağ patlaması ve heyelan), Jeofiziksel (deprem), Meteorolojik (aşırı yağış, fırtına), Oşionografik (tsunami) olarak ayrılabilmektedir (Kadıoğlu, 2011). Worldwatch Institute’nin 2013 yılında yaptığı çalışmaya göre 2012 yılında dünya genelinde %93'ü doğal afet olmak üzere 905 fırtına gibi meteorolojik afet meydana gelmiştir (Gökçekuş, vd., 2018).

Doğal afetlere ve bunlardan kaynaklanan zararlara bakarsak, aynı şiddette bir olayın ülkeden ülkeye veya yerden yere farklı etkileri göstermektir. Örneğin Japonya'da 8 büyüklüğünde bir deprem çok az can ve mal kaybına neden olurken, Türkiye'de 6,5 büyüklüğünde bir deprem çok daha büyük ekonomik ve sosyal yıkımı bırakabilmektedir (Büyükbaş ve Ormanoğlu, 2013). Bu farklılığın nedenlerinden biri, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin doğal afetlerin etkilerine yeterince hazırlıklı olmamasıdır. Bu ülke ve bölgelerde afet yönetiminin iyi yapılmaması, yerel halkın bilgi ve bilinç eksikliği, kötü yapı inşaatı ve hijyen eksikliği can ve mal kayıplarının artmasına neden olmaktadır (Yazıcı ve Ulu, 2018).

İnsan Kaynaklı Afetler, doğrudan veya dolaylı olarak insanların neden olduğu afetlerdir. Savaşlar ve kıtlık gibi afetler, toplum yapısına kayıp ve büyük zararlara yol açmaktadır (Akyel, 2007). Savaşlar, iç çatışmalar, terör olayları ve büyük göçler gibi doğrudan insanların neden olduğu afetlerin yanı sıra bazı afetler dolaylı olarak meydana gelmektedir, bu afetlerin çoğu, kötü planlama, yanlış ve eksik uygulamalar ve bunu takip eden ciddi sonuçlarıdır. Genellikle insan ihmali ve yönetim eksikliğinden kaynaklanan bir felaketlerdir (Kadıoğlu, 2011). Kaynaklarda teknolojik kökenli afetler geçen afetleri, insan kaynaklı olarak ifade edilmesi doğrudur çünkü teknolojinin özen gösterilmeden kullanımı

veya bilerek istismar edilmesi teknolojik kazaların oluşumu ise insan hayatını olumsuz yönde etkilemekte ve çeşitli felaketler için sepeb olabilmektedir (Çelik, 2020). Türkiyede Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezine göre insan kaynaklı afetlerin örnekleri sosyal ve teknolojik afetler olarak iki başılık altında sıralanmıştır: Sosyal afetler (Yangınlar, Savaşlar, Terör saldırıları, Göçler), Teknolojik afetler (Maden Kazaları, Biyolojik, nükleer, kimyasal silahlar ve kazalar, Sanayi kazaları, Ulaşım kazaları) (AFAD, 2021).

2.1.1.1 Risk

Risk, kelimesinin analizine göre Fransızca "risque" kelimesinden gelen, kaybetme tehlikesi anlamına gelmektedir (URL-5). Risk, sadece bir tesadüf veya kayıp olasılığı olarak değerlendirilmemekte, daha çok kayıp tehlikenin meydana gelme olasılığını ve beklenen etkisinin boyutunu ifade eden bir tanımdır (Kadıoğlu, 2011). Beklenen bu riskler, mülkleri, varlıkları, kurumları ve şirketleri olumsuz yönde etkiler ve çalışma sistemlerinin bütünlüğüne zarar verme potansiyeline sahiptir (Aydın ve Güner, 2013). AFAD sözlüğüne göre risk kelimesi, afet gibi olayın belirli şartlarda ya da durumlarda, can, mal yanı sıra ekonomik ve çevresel kayıplara yol açma potansiyelidir (T.C Başbakanlık ve AFAD, 2014). Risk, zarar görme olasılığı ile neden olduğu kayıp arasındaki orantısal ilişkidir. Diğer bir deyişle bir tehlike olduğunda doğuracağı zarar görebilirlik ile orantılı olarak oluşabilecek can ve malın üzerine kayıplardır (Kadıoğlu, 2011).

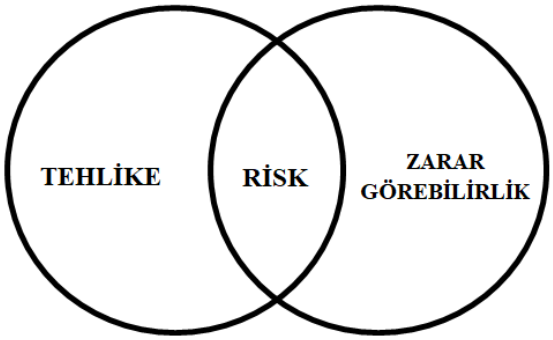

RİSK = TEHLİKE X ZARAR GÖREBİLİRLİK

Şekil 1 Risk Kelimesinin Analizi

Tehlike, Arapça "tehluke" kelimesinden gelen, kayıp ya da zarara sebep olan gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen olayı anlamına gelmektedir (URL-6). AFAD sözlüğünde, tehlike, belirli bir yer ve zamanda ortaya çıkan ve maddi, ekonomik, kültürel ve sosyal kayıplara yol açabilecek doğal veya insan kaynaklı olaylar bütünüdür (T.C Başbakanlık ve AFAD, 2014). Tehlike, can kaybına veya mülke veya çevreye zarar verebilecek bir olaydır. Onu bir afetten ayıran şey, kendisini etkileyen herhangi bir şeyin yokluğunda tehlike olarak kalmasıdır. Binaların ve insanların olmadığı bir yer çölde gibi meydana gelen deprem gibi, deprem bu durumda afet değil tehlike olarak tanımlanmaktadır (Sahay, 2020).

Zarar Görebilirlik, Çeşitli tehlike türleri ve şiddetleri karşısında insanları ve onların çevreleri etkileyen fiziksel, sosyal, ekonomik gibi belirli faktörlere dayanarak savunmasızlık, hassasiyet ya da zararların ve kayıpların miktarıdır. Örneğin yapının durumu, kullanımı, kullanıcı durumu ve çevresine göre tarihi yapılara uygulanmaktır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2017).

UN-SPIDER Bilgi Platformuna göre, zayıf binalar tasarımları, zayıf kurumlar, bilgi eksikliği, farkındalık eksikliği ve afet konusunun ciddiye alınmaması gibi kültürel ve yönetim faktörler gibi fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin yanı sıra zarar görebilirlik miktarını etkileyen çeşitli faktörler vardır. Örneğin yolsuzluk gibidir (UN, 2021). Risk altındakilerin hassasiyeti ve savunmasızlığı değerlendirip analiz ederek, bir tehlikenin ne kadar riskli olabileceğini öğrenilebilmektedir (Kadıoğlu, 2008).

2.1.1.2 Kriz

Kriz kelimesinin kökeni, nadir görülen bir bozukluk veya durum, aniden ortaya çıkan ve hızla gelişen bir durum anlamına gelen Fransızca (crise) kelimesinden gelmektir. Bir kişinin, toplumun veya ülkenin hayatındaki zor bir dönem temsil etmektir. Örneğin hasta için, iyileşme veya durumun kötüleşmesi ve ölüm anı temsil etmektedir (URL-7). Toplum ve üyeleri için zarar veren ve normal yaşamlarını durduran her türlü sosyal, ekonomik veya politik olaydır. Türk mevzuatına göre şiddet olayları gibi milletin birliğini, milli menfaatlerini ve

demokratik sistemini hedef alan insani olaylardır. Depremler ve yangınlar gibi doğal olaylar, kirlilik ve nükleer radyasyon gibi teknolojik olaylar ve kitlesel veya bireysel göç hareketleri ve ekonomik durgunluk gibi diğer olaylar olarak tanımlanmakatadır (Kadıoğlu, 2011).

Krizlerin doğası, iş alanının doğasına göre değişir ve ortaya çıkma nedenleriyle ilişkilidir. Tahmin edilmesi zor olan dış etkenlere sahip krizler de görülmektedir (Çolak, 2017). Sosyolojide "Risk", "afet" ve "kriz" gibi kavramlar ciddi durumlardaki korkuları ifade etmek için kullanılır ve risk kavramı genellikle krizden önce olanı ve ortaya çıkmasına neden olanı ifade eder, ancak afet, ani ve kontrol edilemez bir krizin son aşamasıdır veya bir tehlikenin gelişmesi. Kriz ise, afetin hemen öncesindeki ve ortaya çıkmasına neden olan durumu ifade etmektedir (Šubrt, 2014).

2.1.2 Yönetim

Yönetim" yada "Yönetebilirlik" kelimesi kontrol etme yeteneği anlamında, beceri ve esneklik gerektirmektir, aynı zamanda başa çıkma yeteneği, bir şeyler yapma yeteneği anlamına gelir, başarılı olma ve uyum sağlama yeteneği ve belirli bir durumu veya belirli bir kurumu kontrol eden bir kişiyi ifade etmektedir (Farlex, 2020). TDK'ye göre “yönetim” kelimesi yönlendirme ve idare işi anlamına gelir ve mecazi olarak dümen olarak ifade edilmektir (URL-8).

Bir kurum ya da organizasyon için yönetim, planlamayı, ilişkileri organize edilmesi, kaynakları koordine edilmesi ve izlemeyi içeren bir dizi faaliyet veya sorumluluklar grubudur, bu faaliyetler, işin başarısını sağlamak amacıyla verimliliği ve üretimi artırmak olan belirli hedeflere ulaşmak için yöneticiler tarafından gerçekleştirilmektir (Wordpress, 2020).

Afetten etkilenen veya etkilenmesi beklenen bir toplum için yönetim kavramı, kurumlar aracılığıyla tehlikeyi adapte etme ve absorbe etme yeteneğidir, faaliyetlerin içinde planlama ve hazırlık, yasalar, bilgi sistemleri, afete müdahale kabiliyetini artıran ve risklerini azaltan hafifletme önlemleri gibidir (Kadıoğlu, 2008). Tanımdan da anlaşılacağı üzere toplumun uyum sağlama yeteneği risk düzeyi ile ters orantılıdır (Kadıoğlu, 2013a).

2.1.2.1 Risk Yönetimi

Bir afet riskini azaltmak veya oluşmadan önlemek için gerekli önlemleri almak için herhangi bir işletmenin maruz kalabileceği risklerin belirlenmesi ve analizidir (Çolak, 2017). Politika ve eylem planları hazırlamak amacıyla tehlike ve etkilerini azaltmak için fırsatların belirlenmesi ile başlayan yerleşim, bölge, şehir veya devlet düzeyinde bir süreçtir. 5902 sayılı Kanunda yer alan tanım ise; "Ülke, bölge, kent ölçeğinde ve yerel ölçekte risk türleri ve düzeylerini tespit etme, önleme, azaltma ve paylaşma çalışmaları ile bu alandaki planlama esasları. Afet senaryolarının hazırlanması, uygulama önceliklerinin belirlenmesi ve riskin azaltılabilmesi için genel politika ve stratejik planlarla, uygulama planlarının hazırlanması ve hayata geçirilmesi bu süreç kapsamındadır" (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2017). Kısacası, afet meydana gelmeden senaryolar hazırlamak, riskleri azaltmak, eylem ve uygulama planlarını açıklamak için riskleri incelemek ve değerlendirmek, fırsat ve öncelikleri düzenlemektir (Gündoğdu, 2016).

2.1.2.2 Kriz Yönetimi

Kamu yönetiminde kriz yönetimi kavramı, işletmecilik alanından gelmektedir ve kavram, uzun yıllar finansal sorunlarla ilgili kaldığı için eskiden idari bir anlam kazanmamıştır ve tamamen ekonomik bir perspektiften bakılmaktadır ancak günümüzde kriz yönetimi kavramı önem kazanmıştır (BKYMY, 1996; akt. Varoğlu, 2016). Beklenmeyen bir sorun veya afet meydana geldiğinde önceden hazırlık yapmak veya tehlikelerini azaltmak için önlemler almak yerine tepki göstermektir. Bu durumda, krizi önceden keşfetme veya oluştuğu zaman yanıt verilmesi için adımlar atılması bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır (Mackenzie, 1995; akt. Akdağ, 2005). Kriz sırasında durumu yönetilmesi; krizin başlamasıyla başlayıp onunla bitmek, durumu normale döndürmeyi hedefleyen bir süreçtir (Kadıoğlu, 2011).

Bu dönüşü kolaylaştırmak için hızlı kararlara ihtiyaç duyulabilir, bazen kararlar önceden çalışılmadığı için tehlikeli olur ve başka sorunlar yaratabilmektir. Buna yönelik, önceden beklenmeyen krizler, normal çalışma mekanizmasını engellediği için yönetim süreci üzerinde kargaşa ve baskı durumuna neden olan

bir afet olarak kabul edilmektedir (Çiftçi, 2015; akt. Çiftçi vd., 2016). Kriz geçtikten sonra, gerekli önlemleri almak ve sonraki krizlere hazırlanmak için öğrenilen derslerin alınarak yeniden yapılandırılma gerekir; kontrol edilemeyen krizler döneminde uzmanlaşmış bir yönetim modeli hazırlanarak yapılmaktadır (Karacoş, 2007; akt. Kızılova, 2014).

2.2 Kültürel Miras Kavramına İlişkin Tanımlar

2.2.1 Kültür

Latince "collier" kelimesinden türetilmiş kültür kelimesi, düşünce, din ve duygu alanındaki faaliyetlerin belirli bir zaman diliminde sonucunun anlamına gelir; zamanla atalardan torunlara aktarılan değerlere ve bilgilere dönüşür ve iki çeşit şeklinde; bireylerin maddi veya manevi kültürü olarak ifade edilmektedir (Gümüştekin, 2007). Fransızcada bir bireyin veya toplumun edindiği maddi ve manevi bilgi anlamına gelen “culture” kelimesinden türetilmiştir, insanın sosyal ve tarihsel çevresi içinde öğrenme ve deneyim yoluyla etkileşiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır; beceriler, tecrübe ve teknik deneyimleri içerir ve sonraki nesillere aktarılmaktadır (URL-8).

2.2.2 Miras

Arapçadan türetilmiş (mi:ra:sı) kelimesi; Kanunen, bir kimsenin ölümünden sonra akrabasına bıraktığı para, servet veya maldır. Miras yoluyla kişiden kişiye veya nesilden nesile kalandır (URL-8). Arapça ‘da "miras" kelimesi ise, başka bir kişiye veya sonraki nesillere devredilmiş para, örf, âdet veya maddi mülkiyettir; Miras, özetle kalan olanıdır demektir (URL-9). İslam'da fıkhî açıdan, irs veya “virase” kelimesinden türeyen bir kelimedir, yani ölen kişinin malının akıbetini düzenleyen kuralları içeren bilimdir, bir şeyin bir kişiden diğerine veya gruptan diğerine aktarılması, mirasçı ise, kendisine devredilen kişidir (URL-10). Miras, UNESCO Birleşmiş Milletler 'e göre miras, atalarımızdan kalan tarihimiz ve torunlarımıza ve gelecek nesillere bırakacağımız olarak ifade edilmiştir (URL-11).

2.2.3 Kültürel Miras

Kültürel miras, mal ve mülkün yanı sıra kültür, değer ve geleneklerden edinilenleri ifade eden ve tarih boyunca toplumla olan bağımızı tüm evrelerinde yansıtan kimliğimizdir (Franchı, 2015). Kültürel miras, tarihin bütünü olarak değil, toplumun benzersiz bir maddi ve manevi mirastan devam etmesi, kalması ve bir nesilden diğerine aktarılması ve korunması için seçtiğidir (Logan, 2007). Dolayısıyla ortak bir tarihe sahip toplum bireylerini bir araya getiren, aralarındaki birlik bağlarını güçlendiren ve onlara atalarının tarih boyunca edindikleri tecrübe ve geleneklere göre daha iyi bir gelecek inşa etme imkânı veren bir hazinedir (Ünal, 2014).

Kültürel mirasın, konumuna bakmadan tüm dünya İnsanlarına ait ilham verici bir kaynak olması nedeniyle, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) 1972 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme ile evrensel bir değer olarak kabul ettirilmesi için tüm biçimleriyle tanımlamaya ve korumaya çalışmıştır (URL-11).

Anlaşmaya göre, "kültürel mirası" şu şekilde tanımlanmıştır:

- Anıtlar, heykel ve resim gibi tarih, sanat veya bilim açısından benzersiz tüm mimari eserleri ve ayrıca yazıtlar, mağaralar ve diğerleri gibi arkeolojik özelliklere sahip unsur ve yapıları içermektedir.
- Mimarileri, uyumlulukları veya konumları nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından benzersiz olan ayrı veya birleşik bir bina grubunu içeren yapı topluluklarıdır.
- Arkeolojik alanlar gibi insan ve doğa arasındaki ortak çalışmaların yanı sıra tarih, güzellik, etnoloji veya antropoloji açısından benzersiz insan eserlerini içeren sitelerdir (T.C. Resmi Gazete, 1982).

Ancak zaman içerisinde kültürel miras kavramı, daha önce bahsedilen maddi değerlerin yanı sıra maddi olmayan tarihi değerleri de içerdiği için daha geniş hale gelmiştir; gelenekler, ritüeller, müzik ve dans gibi yaşadığımız değerlerdir (Ünal, 2014). Bu tür bir miras kırılganlık ile karakterize çünkü bozulmayı veya zamanla kaybolmasını önlemek için sürekli izleme ve özen gerektirir, ancak buna

rağmen kültürel çeşitliliği kılandır (URL-12). UNESCO'ya göre günümüzde kültürel miras kavramının en yeni açıklamsıyla, somut ve somut olmayan kültürel mirası ifade etmektedir; Somut mirasın üç katogeriye ayrılır; ilk olarak taşınabilir miras; tablolar, heykeller vb. gibi, ikinci olarak taşınmaz miras; örneğin, görülecek yerler, arkeolojik alanlar vb. ve üçüncü olarak sualtı miras, batık şehirler veya tarihi kalıntılar gibidir, somut olmayan kültürel miras ise önemli davranışlar, teknikler, el sanatları, gelenek ve görenekler içermektedir (URL-13).

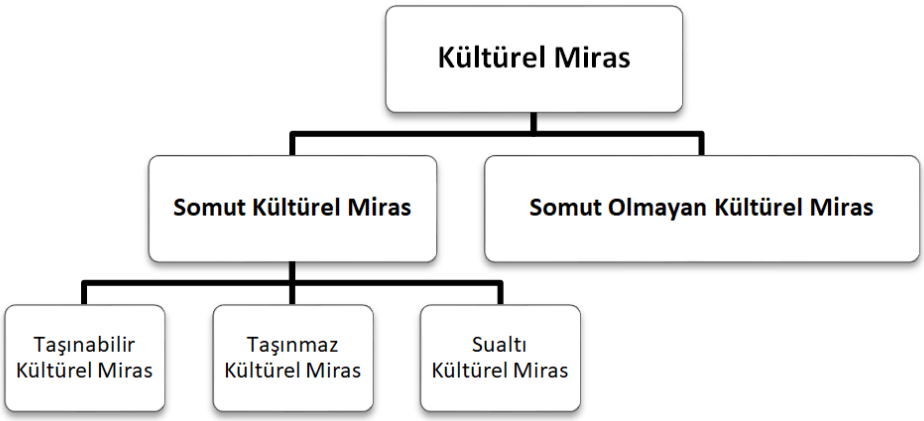

Şekil 2 Kültürel Miras Türleri

2.3. Kültürel Miras Afet Yönetimi İlişkisi

Kültürel miras; toplumun kimliğiyle, kültürüyle, tarihiyle ilgili somut ve soyut değerlerin tümünü kapsar. Sadece bulunduğu toplumda değil, bütün dünyada barındırdığı tarih, kimlik ve kültür değerleri açısından önemlidir. Dünyada kültürel miras doğal riskler (afet), insan kaynaklı riskler, teknik riskler gibi pek çok risk altında bulunmaktadır. Kültürel mirasa etki eden olası riskler doğal kaynaklı (deprem, sel, yangın, toprak kayması, tsunami,…) ya da insan kaynaklı (Vandalizm, savaşlar, hırsızlık,…) risklerdir. Ancak kültürel miraslara en fazla etki eden riskler afetlerdir. Afetler meydana geldiği çevreye ve topluma farklı şekilde etkilerde bulunur. Bu etkiler arasında; can ve mal kaybı, ekonomik, sosyolojik, psikolojik sorunlar gibi kültür varlıkları için de büyük tehditler oluşturur. Bu tehditleri azaltmak ve yok etmek için afet yönetimi uygulanır. Yaşanan savaşlar, afetler, doğal olaylar sonucunda kültürel mirasların tahrip ve

yok olması bütün dünyada miras alanlarının riskleri konusuna dikkatleri çekmiştir. Bu olaylar sonucunda tarihi çevrelerde kültürel mirasa yönelik olası tehditleri azaltmak, afetler sonucu gördüğü zarar ve kayıpları azaltmak ve kültürel mirasın korunması için UNESCO, ICORP, ICOMOS, UNDRR, ICCROM gibi kurum ve kuruluşlar dünya çapında sözleşmeler hazırlamış, kongreler düzenlemiş ve bildiriler yayınlamıştır.

Uluslararası Tarihi Anıt Mimarlar ve Teknisyenler Kongresi'nde Kabul edilen, 1931 Atina Tüzüğü (Carta del Restauro) ile tarihi alanların ve anıt korunması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Sonrasında II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Londra'da 1-6 Kasım 1945 tarihlerinde bir eğitim ve kültür kurumu kurulması için Birleşmiş Milletler Konferansı (ECO/CONF) düzenlenmiştir. 44 ülkenin temsilcileri bir araya gelerek yeni bir kurumun kurulmasını ve kurumun "insanlığın entelektüel ve ahlaki dayanışmasını" sağlaması amaçlamıştır. 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanan UNESCO Kuruluş Sözleşmesi 307 Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi The Relationship of Cultural Heritage Areas and Disaster Management yirmi ülkenin onamasının ardından 4 Kasım 1946 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Birinci ve özellikle İkinci Dünya savaşlarının sonucunda toplum tarafından kutsal sayılan veya değer verilen eserlerin geri dönülemez bir şekilde yağmalanıp yok olması bu değer ve eserlerin korunması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu farkındalık ülkelerin kültürel değerlerini koruması için örgütlenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur (ICOMOS, 2018).

UNESCO tarafından gerçekleştirilen 1954 yılındaki Hauge Konvansiyonunda(Lahey Sözleşmesi) kültürel miras kavramına ilk olarak "herkesin kültürünü taşıyan taşınabilir ve taşınamaz mallardır" tanımı ile yer verilmiştir (UNESCO, 1954; akt. ICOMOS, 2018). 1957'de I.Tarihi Binalar Mimarlar ve Uzmanlar Kongresi ile tarihi binaların korunması için uluslararası merkezi bir kuruma bağlanması (ICCROM) gerekliliği belirtilmiştir

1964'de Venedik'te yapılan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nin, bildiri Venedik Tüzüğü'nde anıt ve yerleşmelerin korunması için çalışmalar yapacak bir konseyin kurulması önerilmiştir; 1965 yılında Uluslararası

Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)'nin kurulması ile uluslararası düzeyde anıtları koruma çalışmaları etkinlik kazanmıştır (ICOMOS, 2018).

Dünya Mirası olarak tanınan ve üstün evrensel değer taşıyan kültür varlıklarının tespitinden korunmasına, muhafazasından tanıtılmasına kadar birçok eylem, UNESCO üye ülkelerinin de katılımıyla imzalanmış olan 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Sözleşmesi uyarınca yürütülmektedir.

Washington Tüzüğü'nün Madde 14'te afetlerin kültürel mirasa etkilerine dikkat çekilmiştir: "Kültür varlıklarının geleceğini ve içinde yaşayan halkın sağlığını güvenceye almak için tarihi kentler doğal afetler, hava kirliliği ve titreşim gibi zararlı etkenlerden korunmalıdır. Bir tarihi kenti veya kentsel alanı etkileyen doğal afetin cinsi ne olursa olsun, önlemler ve onarım müdahaleleri söz konusu yerin özelliğine göre tasarlanmalıdır" (ICOMOS, 1987; akt. ICOMOS, 2018). Japonya'da yapılan Nara Konferansı sonucunda hazırlanan Nara Özgünlük Belgesi (1994)' nin 5.-6. maddesine göre; Madde 5. "Kültür ve kültür mirası çeşitliliği, tüm insanlık için, yeri doldurulamaz bir duygu ve düşünce zenginliği oluşturmaktadır. Temel bir özellik olarak kabul görmesi gereken bu çeşitliliğin, yalnız korunması değil, geliştirilmesi de insanlığın gelişimi için büyük önem taşımaktadır." Madde 6. "Hem kültürler, hem de bunlara bağlı yaşam biçimleri için bu çeşitlilik, mekan ve zaman boyutuyla kendini gösterir. Kültürler arasındaki farkların bir çatışma yarattığı durumlarda, kültürel çeşitliliğe saygı gereği, bütün taraflara özgü değerlerin meşruiyeti tanınmalıdır (ICOMOS, 1994; akt. ICOMOS, 2018)".

2004 yılında DünyaMirası Komitesi; UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nden ve 1972 Sözleşmesi'nde tanımlanan danışma organlarından (IUCN, ICOMOS ve ICCROM) bir "riske hazırlık stratejisi" geliştirmesini istemiştir. Sonuç olarak "Dünya Mirası Mülklerindeki Afetlerden Kaynaklanan Riskleri Azaltma Stratejisi" olarak adlandırılan Strateji, 8-16 Temmuz 2006'da Vilnius'ta (Litvanya) düzenlenmiş olan Dünya Mirası Komitesi'nin 30.Oturumunda sunulmuştur. 28 Kasım 2011'de Paris'te yapılan 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen "Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri" ile kültür mirasını kentsel alanın dar kapsamından; bölgesel ölçekten

taşınarak; süreklilik ve kimlik gibi somut olmayan değerler, geleneksel arazi kullanımı, kamusal alanın toplum ilişkilerindeki rolü, bütünleşme ve çevresel etkenler gibi diğer sosyo-ekonomik etkenler konularında da daha derin bir farkındalık ortaya koymaktadır. Ayrıca Tarihi kentlerin ve bulundukları çevrenin uyumlu gelişimi için kültür mirasını kentsel ekosistemin parçası olarak görmek ve önemli bir kaynak olarak ele alması gerektiği vurgulanmıştır (ICOMOS, 2011; akt. ICOMOS, 2018).

Dünyada afet yönetimi kapsamında birçok çalışmalar yapılmıştır Ancak sonuçta afetler topluma sadece can ve mal kaybı dışında kültürlerine ve kültürel değerlerine gösterdiği etki ile de zarar vermektedir. Toplumun tarihi ve kimliğine etkileri ile ve dolaylı olarak da pek çok etkide bulunarak zararlar vermektedir.

3

KÜLTÜREL MİRASTA AFET YÖNETİMİ

Bu bölümde, Afet Yönetim Sistemi ve Kültürel Miraslara yönelik Afet Yönetim Sisteminin tarih boyunca gelişmesinden bahsedilecektir. Ayrıca afetin kültürel mirası üzerine etkisi hakkında genel ve temel bilgilendirme gerçekleştirilecektir.

3.1 Afet Yönetimi Tarih Boyunca Gelişimi

Tarih boyunca insanlık afetlerden çok zarar görmüştür. Asırların birikimi kentler yıkılmış, medeniyetler yok olmuş, insanlar ölmüştür. Bu nedenle insanlık alemi afeti unutamamaktadır (Akyel, 2007).

Doğal, teknolojik ve insan kaynaklı normal olmayan olaylar toplumları derinden sarsmakta, can ve mal kaybına yol açmaktadır. Yaşanan afetler benzer olabilir ancak afeti yaşayan topluma etkileri farkı olabilmektedir. Afetler;

- Olma sebeplerine göre deprem gibi doğal afet,
- Kimyasal ve nükleer kazalar gibi teknolojik afet ve
- Savaşlar ve diğerleri gibi insan kaynaklı afet olmak üzere üç türe ayrılabilmektedir (Akyel, 2007).

Bilindiği üzere yeniliklerin, icatların ve gelişmenin büyük bir kısmı, bir ihtiyaç nedeniyle ortaya çıkmıştır. Afet yönetimi disiplini için de bu durum değişmemiş, insanlık, tarih boyunca yaşadığı afetlerden ders çıkarmış ve gerek bu afetlere daha etkin müdahaleyi gerekse bu afetlerin etkilerinin nasıl azaltılabileceğini sürekli sorgulayarak yeni yöntemler geliştirmiştir (Kadıoğlu, 2013b).

İnsan bilinci zamanla gelişmiş ve maruz kaldığı doğal afetlere ilişkin farkındalığı, bununla mücadele yöntemleri ve buna bağlı olarak insanın bu tehlikeli olaylarına kontrol etme ve yönetme yeteneği gelişmiştir (Akyel, 2007). Afet yönetimi en basit şekilde riskle ilgilenen ve riskten kaçınma disiplin olarak tanımlanır (FEMA, 2004). Tufandan kaçmak amacıyla inşa edilen Nuh'un Gemisi, tarih boyunca afetlerin tehlikelerini ve zararlarını azaltmanın ilk örneği

olarak kabul edilmektedir; Bu örnekte, Nuh'un yaklaşan tufan uyarısına göre, herkesi koruyacak bir gemi inşa ederek yaklaşan felakete hazırlanmak ve sel tehlikesini azaltmak için bir plan ortaya koymuştur (Coppola, 2011).

Başka bir dönemden örnek vermek gerekirse, 6. yüzyılda Roma İmparatorluğu döneminde, halkın isteklerine uyarak sık sık çıkan yangınlara son vermek için İmparator Augustus'un "The Vigiles" adında bir köle grubu itfaiye olarak oluşturulmuştur (Kadıoğlu, 2013b).

Avrupa'da 14. yüzyılında yaygın olan veba salgınına yanıt olarak tedavi yöntemleri geliştirilmiş ve 17. yüzyılda Londra yangını, ahşabın taş bloklarla değiştirilmesiyle yangından sonra kullanılan yapı tekniklerinde değişikliğe neden olmuş; 1755 Lizbon depreminin başarılı deneyimi, afet sırasında sadece müdahale ve yardım olmadığı için, "afete ilk koordineli müdahale" olarak ortaya çıkmaktadır, bunun yerine, uzun vadeli bir strateji içinde beklenen depremlerin etkilerini azaltmak için depremin binalar üzerindeki etkilerinin incelem sonuçları yeniden yapılanma sırasında sonuçları kullanılmıştır (İSTAMP, 2014).

İnsanlığın yaşadığı bu olaylar ve deneyimler, afet yönetimi alanında çalışanlar için önemli dersler ve bilgiler oluşturmaktadır, yirminci yüzyıla bakıldığında, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan "pasif koruma" kavramı içinde afet yönetiminin başlangıcını görebiliriz. İkinci Dünya Savaşı sonrasında geniş ve sistemli bir şekilde tamamlanan modern afet yönetimi anlayışının uygulama aşaması ise "sivil savunma"dır (Kadıoğlu, 2013b).

3.1.1. Kriz Yönetimin Doğuşu (Sivil Savunma Yılları)

Sivil savunma, sivilleri korumak ve savaş sırasında ihtiyacı olanlara güvenlik sağlamaktır, Soğuk Savaş'taki uygulaması, sivilleri şiddetli nükleer silah tehdidinden korunmasıyla başlamıştır, bugünlerde birçok ülkede faaliyet gösteren afet veya acil durum yönetim birimlerinin Soğuk Savaş döneminde sivil savunma grupları olarak çalıştığını ortaya çıkmaktadır (İSTAMP, 2014).

AFAD 'a göre, insanları düşman saldırılarından korumak, mülklerini ve devlet tesislerini tehdit eden kayıpları azaltmak, devlet ve özel kurumların

çalışmalarının devamını sağlamak için sivil savunma gereklidir, toplumun moralini yüksek tutmak için silahsız koruma, kurtarma ve yardım tedbirleri sivil savunma tarafından ek çaba gösterilmelidir (AFAD, 2020).

Bu önlemler arasında sığınaklar yer almakta olup, bazı sanayileşmiş ülkeler tarafından geliştirilen tespit mekanizmaları ve erken uyarı cihazları gibi koruma sistemleri, arama kurtarma ekipleri ve yerel ve bölgesel koordinatörler oluşturulmuştur. Bazı ülkeler ayrıca sivil savunma örgütleri kurmak için uygulama yasaları çıkararak, finansmanını ve personelini düzenleyecek, sistemin eksiksiz bir şekilde sürdürülmesini sağlayacak şekilde yasama çerçeveleri geliştirmiştir (Coppola, 2011).

Soğuk Savaş koşulları ve ortaya çıkan afetler karşısında alınan önlemler, ve takip eden nüfus ve kentleşme hızı değişim süreci, Sivil savunmanın bünyesi ve faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir; Altyapısı ve organizasyonları mevcut afet yönetim birimlerine dönüşmeye başlamıştır (İSTAMP, 2014).

Tarihin ilk dönemlerinde afetlere yüklenen doğaüstü anlamlar, dolayısıyla afetlerin önlenemeyeceği, onlara karşı tedbir alınamayacağı inancı.	14. yüzyıl ile başlayan gözlemleme ve edinilen bilgilerden ders çıkarma süreci.	17. yüzyıl ile birlikte afetlerden edinilen dersleri uygulamaya geçirme, müdahale ederken aynı zamanda geleceği de düşünme dönemi.

Şekil 3 1990'lı Yılların Başına Kadar Bir Bütün Olarak Değerlendirildiğinde Afetlere Yaklaşım (İSTAMP, 2014).

Yıllar boyunca bu olayların her biri mevcut afet yönetiminin aşamalarından birini sembolize eder, ancak genel olarak bu olaylar müdahale eden ve normal durumu afet öncesine döndüren faaliyetlerdir, bu metodoloji bütünleşik olmadığı ve aynı mekan ve zaman uygulanmadığı için modern afet yönetiminden farklıdır; modern anlamda afet yönetiminin başlangıcını anlamak için doksanlı yıllara bakmak gerekmektedir (Kadıoğlu, 2013b).

3.1.2. Risk Yönetimin Doğuşu

1990-2000 Uluslararası Doğal Afet Zararlarının Azaltılması On Yılın İlanı: 1987 yılında açıklanan "Uluslararası Doğal Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı" (IDNDR), modern teknoloji ve bilim kullanılarak afetlerin etkilerinin azaltılması ve hafifletilmesine yönelik çalışmalarda üye devletler arasında işbirliği ve ortak hareket etmeyi amaçlayan ilk uluslararası kararı olarak ortaya çıkmaktadır (Zıvralı ve Cabbar, 2015). Bu kararın amaçları, erken uyarı sistemleri ve depreme dayanıklı yapılar inşa ederek afetlerin etkilerini etkin bir şekilde azaltabilmeleri için ülkeleri desteklemek, gelişmekte olan ülkelere bu etkileri belirlemede yardımcı olmak, afetlerin azaltılması ve öngörülmesi ile ilgili tüm bilimsel ve teknik gelişmeleri paylaşmaktır (Erkan, 2010).

1994 Yokohama Stratejisi ve Daha Güvenli Bir Dünya İçin Eylem Planı: 1994 yılında Japonya'nın Yokohama kentinde, (IDNDR) ilanında hedeflenen faaliyet ve eylemlerin değerlendirildiği Doğal Afetlerin Etkilerinin Azaltılması Konferansı düzenlenmiş ve bu konferansta “Daha Güvenli Bir Dünya için Yokohama Stratejisi ve Eylem Planı” üye ülkeler tarafından açıklanmıştır (İSTAMP, 2014).

Eylemin ana mesajı, son yıllarda artan afetler nedeniyle toplumlar daha savunmasız hale geliyor ve yoksullar diğerlerinden daha fazla etkilenmektedir, bu nedenle, onu belirlemek ve önlemek, etkilerini azaltmak, hazırlamak ve anında müdahale sürdürülebilir kalkınmanın temelleridir, afetlerle ilgili planlar ülkelerin kalkınma planlarında yer almalıdır; zarar azaltma ve hazırlama planları, müdahale planlarından önce olmasına önem gösterilmeli, ayrıca bilgi alışverişi ve teknolojiyi kullanmak ve bunu başta yoksul ülkeler olmak üzere herkese ücretsiz ve gerektiğinde erişilebilir kılmak için ortak hareket etmenin önemine de çağrıda bulunmuştur (Kuterdem, vd. 2009).

3.1.3. Afet Yönetimi - Dört Aşamalı Bir Yaklaşımın Doğuşu

Dünyanın ulaştığı son afet yönetimi kavramına baktığımızda, “afet sonrası müdahale” kavramının, toplumun güçlenmesinde önemli etkide bulunan “etkin risk yönetimi”ne dönüştüğünü görmekteyiz, bu kavram, risk azaltma ve afete hazırlık aşamalarını ifade etmektedir (Kadıoğlu, 2013b).

2000 Doğal Afet Etkilerini Azaltma Uluslararası Stratejisi (ISDR): Afet riskinin azaltılması için gerçek adımların atıldığı ilk uluslararası strateji, yirminci yüzyılın ilk on yılına dayanmaktadır (Zıvralı ve Cabbar, 2015). Bu strateji, toplumların riskler konusundaki farkındalığını artırmayı, kurumların taahhütlerini ve insanların afet faaliyetlerine katılımını sağlamayı, ekonomik ve sosyal kayıplarını azaltmayı amaçlamaktadır (Erkan, 2010).

Hyogo Bildirgesi ve 2005 -2015 Hyogo Eylem Çerçevesi ve 2015 Afet Risklerinin Azaltılması Konferansı: UNRR'ye göre Japonya tarafından tüm afet yönetimi profesyonellerinin bir araya gelmesi için 2005 yılında Kobe'de ve 2015 yılında Sendai'de uluslararası toplantılar düzenlenmiştir (Zıvralı ve Cabbar, 2015). Hyogo Eylem Çerçevesi, Kobe'deki İkinci Uluslararası Afet Azaltma Konferansı'nda kabul edilmiş ve 2005-2015 yılları arasında afet zararların azaltmasına yönelik planlar geliştirmeyi amaçlayan bu çerçeve, Birleşmiş Milletler'in 168 üye ülkesi tarafından onaylanmıştır (İSTAMP, 2014).

Konferans, Akdeniz'i vuran tsunami felaketinden sonra düzenlendi ve eylem planlarında beş öncelikli ilkeye odaklanıldı: Riskleri belirleyin ve erken uyarı sistemlerini güçlendirmesi hedeflenmektedir. Yerel ve ulusal düzeyde risk azaltma faaliyetlerine öncelik verilmesi, eğitim ve devrim niteliğindeki yenilikler yoluyla afetlerin azaltılmasının önemi konusunda toplulukların bilinçlendirilmesi, en etkili risk faktörlerini minimize edilmesi, afet meydana gelmeden önce hazırlık sürecini destekleyerek etkin ve uygun müdahale edilmesi (BM, 2005; akt. Erkan, 2010). Hyogo Belgesi, risk yönetimi kavramını vurgulamış ve etkilerini azaltmada başarılı olmak için risk analizinin gerekliliği gibi birçok yeni ilkeler de benimsemiştir; Afet etkilerini azaltmak için risklerinin analiz edilmesi gerekir, afetlerin etkilerini azaltmak ve onlara hazırlanmak, afet durumunda müdahale için kullanılan kaynakları azaltmaktadır, çağımızda ise krizleri yönetmek yerine afetleri oluşmadan önce risk yönetimi önemli bir konu olarak kabul edilmiş, buna göre politika ve prosedürler yönlendirilmiştir (İSTAMP, 2014). Risk yönetimi, tüm afet yönetimi personeline her türlü afete etkin müdahale için destek sağlamktadır (Kadıoğlu, 2013b).

2015-2030 Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi: 2015 sonrası için afet riskine karşı koruma sağlamak için somut önlemler getiren ilk anlaşma olarak sayılmaktadır (UNDRR, 2020).

3.2. Afet Yönetim Sistemi

Afet yönetim sistemi, bireyler ve malları için güvenli bir ortam oluşturmayı amaçlar ve afetlerin tehlikelerinin azaltılması, afet sırasında hızlı ve etkin müdahale ile afet sonrası etkilenenlerin normal hayata döndürülmesi sürecini ifade etmektedir (T.C Başbakanlık ve AFAD, 2014). Uluslararası düzeyden ulusal düzeyde en küçük idari birime kadar riskleri ve krizleri yöneten çeşitli plan ve faaliyetleri ifade eden kavramdır (Zıvralı ve Cabbar, 2015).

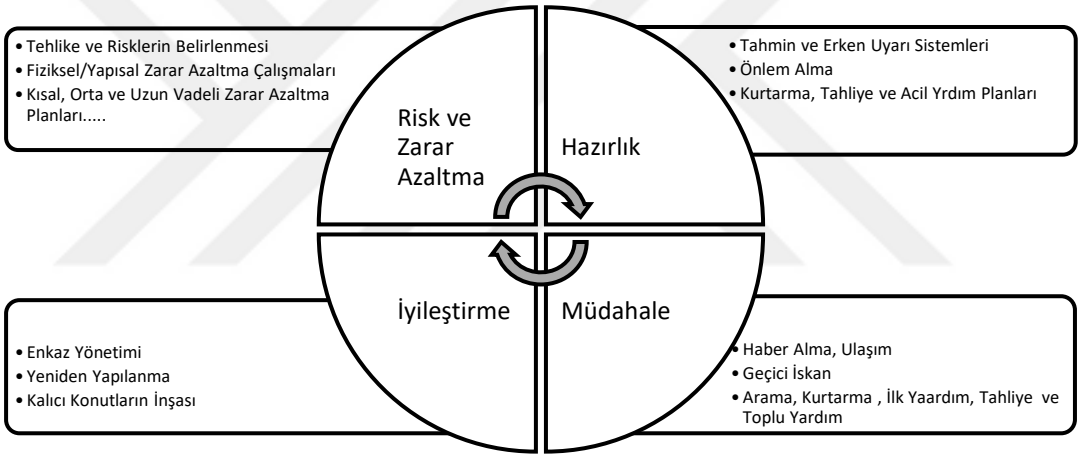

Şekil 4 Afet Yönetim Çalışmaları (Kadıoğlu, 2013c)

Kapsamlı afet yönetimi, risk azaltma ve hazırlıklı olmayı içeren risk yönetiminden, müdahale ve iyileştirme içeren kriz yönetiminden oluşmktadır, bu aşamalar şu şekilde tanımlanmaktadır:

1. Hafifletmek veya Riskleri ve Zararları Azaltmak DRR: Potansiyel etkilerini ortadan kaldırmak veya en aza indirmek amacıyla bir riskin analiz edilmesi ve tedavi edilmesi sürecidir.

2. Hazırlık: Afetten etkilenebilecek veya etkilenenlere yardım edebilecek kişilere canlarını ve maddi kayıplarını korumalarına yardımcı olacak araçlar sağlamaktır.

3. Müdahale: afet sırasında, afetten kaynaklanan kayıpları ortadan kaldırmak ve başka afetlerin meydana gelmesini önlemek için sahada adımlar atmak, müdahalenin bir bileşeni olarak yardımdır.

4. İyileştirme: müdahaleden sonra başlayan, afet öncesi hayatın normale döndürülmesi sağlayan faaliyetleri ve belirli bir süre devam edecek bir süreçtir (Coppola, 2011).

Bütünleşik bir afet yönetim sistemini, bir veri tabanı oluşturmak ve bu tür kararları desteklemek için tüm riskleri dikkate alınarak afet yönetiminin tüm aşamalarının bütünleşik bir şekilde uygulanması gerekir; Afet azaltma faaliyetlerinde her birinin görev ve sorumlulukları olan tüm ilgili kişi ve kurumların katılımı ve tüm kaynakların kullanılması, özellikle sivil tolum kuruluşların (STK) ve yerel gönüllülerin rolünün önemine dikkat çekmektir (Kadıoğlu, 2008).

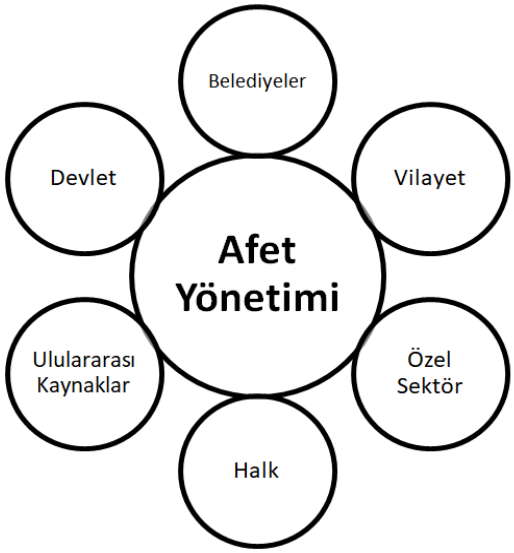

Şekil 5 Afet Yönetimin Modelinde Paydaşlar ve Ortaklar (Kadıoğlu, 2008)

Hükümetler, ulusal afet yönetim planında tam sorumluluk taşır, bu nedenle kaynaklar, teşvikler ve karar verme sorumlulukları ile ilgili olarak STK'ler ve yerel gönüllülerin rolünün güçlendirilmesinde kilit bir rol oynar, buna yönelik, ülkelerin, özellikle gelişmekte olan, afet yönetimi politikalarını ve önlemlerini geliştirme ve etkin bir şekilde uygulama becerilerinin incelenmesi önemlidir (Izumi, 2016).

3.3. Afet Yönetim Faktörleri

Hyogo Çerçeve Eylem Planına (2005-2015) dayalı olarak, durumu değerlendirmek için bir 2008 raporu hazırlanmıştır.Bu rapor, birçok ülkede, Afetlere hazırlık ve müdahale, bilgi sistemleri ve erken uyarı sistemleri ile ilgili kurumsal ve yasal düzenlemeler gibi afetleri yönetmek için çeşitli önlemler alınmıştır. İnsan kayıp oranında hafif bir düşüş kaydedildi, ancak teknik ve beşeri altyapının gelişmemesi nedeniyle mali kayıplar giderilemedi. Ülkelerin hükümetlerinin afet azaltma önlemlerini kalkınma projelerine dahil etme taahhütlerine rağmen, çabalar gereken düzeyde değildir (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014).

Afet yönetiminin önemi göz önüne alındığında, dünya bu dönemde gelişmekte olan ülkeleri, risk altındaki alanları korumak için yatırımlarla desteklemeye doğru ilerliyor, ancak bu ülkelerin çok azı kaynaklarını bu çabaları verimli kullanmak ve gelecekte riskleri azaltmak için yönlendirebilmektir; Bu ülkelerin, afet kayıplarını sistematik olarak hesaplanması, veri toplanması ve değerlendirmesi yapamadıkları için, önceki planların yeniden değerlendirilmesi ve geliştirilmesi ve kalkınma planlarıyla entegre edilmesi bu ülkelerin can ve malları risklerden koruma yeteneklerinin artmasına yardımcı olacaktır (GFDRR ve WB, 2012).

Son zamanlarda afetlerin büyük zararları nedeniyle, bu sistemdeki eksiklikleri incelemenin gerçek ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Van Niekerk'in çalışmasına göre, afet yönetim sistemi karmaşık ve sürekli değişen bir sistemdir, bu nedenle, afet yönetim sistemi, hükümetin ve uluslararası ve bölgesel kuruluşların akademik çalışmalarının yanı sıra uzmanlık ve deneyime dayanmalıdır (Cebeci ve Korkut, 2021). Bu deneyimler ülkelerin doğasına, kaynaklarına ve maruz kaldıkları afetlere göre değişmektedir, her bir ülkeye benzersiz ancak orantılı bir afet yönetim planı gerekmektedir (Ozceylan ve Coskun, 2008).

Bu alandaki uzmanları, pratik deneyimleri ve akademik araştırmaları birleştiren faktörlerin bir listesini oluşturmaya mecbur bırakmıştır, böylece her ülke kaynaklarına ve yeteneklerine göre farklı faktörlere odaklanabilmektedir; Afet

yönetim sistemi birkaç faktöre bağlıdır, bu faktörler sistemin başarısına veya başarısızlığına katkıda bulunmaktadır (Ozceylan ve Coskun, 2008).

Bu faktörler afet yönetim sisteminin ve farklı afet türleri için sabittir, kritik faktörler olarak bilinen faktörler, özelliklerine göre birkaç kategoriye ayrılır: çevresel, teknolojik, sosyal, ekonomik, idari, yasal ve politik faktörü olarak ele alınmaktadır (Pathirage vd., 2014). Faktörlerin her biri, belirli bir alanda afet yönetim sistemini destekleyen en iyi uygulamaları ve çerçeveleri ifade eder, böylece sistemin dayandığı disiplinlerin performans analiz etmek mümkündür (Bullen ve Rockart, 1981; akt. Ozceylan ve Coskun, 2008).

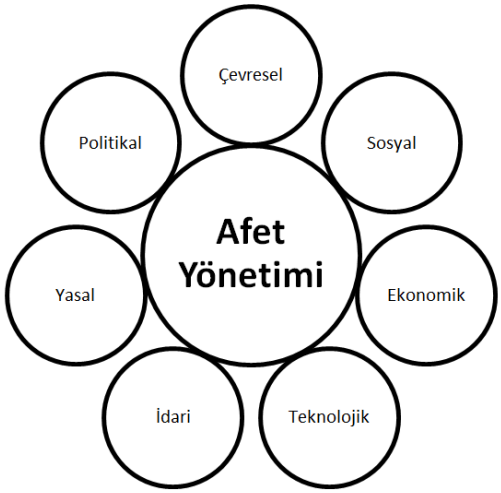

Şekil 6 Afet Yönetim Faktörleri

Çevresel Faktör: Çevre ile afetler arasındaki karşılıklı bir etki olması açıktır, çevrenin tahribi deprem, sel gibi birçok afete yol açması gibi, afetler de can ve malın yanı sıra çevreye de büyük zarar vermektedir (Kadıoğlu, 2011; akt. Korkut, 2019).

Teknolojik Faktör: Bu faktör teknoloji kullanılmasına ve afet yönetim sistemindeki bilgi teknolojisi ve afetin azaltılmasına katkıda bulunan son bilimsel projeler gibi bilimsel gelişmelere bağlıdır (Oloruntoba, 2005; akt. Pathirage vd., 2014).

Sosyal Faktör: Sosyal faktör, afet yönetim sisteminin bir parçası olan topluluk üyelerini ifade etmektedir. Bu faktörün önemi, genel olarak risk yönetiminin

başarısında doğrudan eğitim yoluyla farkındalık ve bilginin rolünün öneminde temsil edilmektedir (Kaklauskas vd., 2009; akt. Seneviratne vd., 2011).

Ekonomik Faktör: Ekonomik faktör esas olarak ülkenin ekonomik potansiyellerine bağlıdır; Gelişmişlik düzeyi ne kadar yüksekse, afet yönetiminin başarı düzeyi de o kadar yüksek olmaktadır (Korkut, 2019).

İdari Faktör: Afet yönetim sisteminin çalıştırdığı yapıdır. Kurumlar ve bireyler arasındaki ilişkiyi; İş hiyerarşisi, görevlerin koordinasyonu ve dağılımı, iş planları, bilgi alışverişi ve akışı açısından göstermektedir (Korkut, 2019).

Yasal Faktör: Meydana gelmesi beklenen bir afetin başarılı bir şekilde yönetilmesini sağlamak için işlerin yürütülmesini kolaylaştıran yasalar olmalıdır (Korkut, 2019).

Politik Faktör: Siyasi durumdan siyasi partilere ve politikacılara kadar politikle ilgili her şeyi içermektedir. Krizler ve siyasi kargaşa, afet yönetim sistemi ve uygulayıcılarına, kötü şekilde yansımaktadır (Oloruntoba, 2005; akt. Seneviratne vd., 2011).

3.4. Afetlerin Kültürel Miras Üzerine Etkisi

Yirmi birinci yüzyılın başlarından itibaren, kültürel mirasının korunması kapsamında genel olarak doğal afet ve kentsel gelişmeden kaynaklanan tehlikelerin, arttığı görülmektedir, dolayısıyla tehlike tanımının da çeşitlendiği söyleyebiliriz; deprem, sel, yangınlar, savaşlar, silahlı çatışmalar ve çevreye ve iklim değişikliği gibidir (Dinçer, 2012).

Yapılan araşrımalara göre son birkaç yıl içinde meydana gelen bu afetler dünyadaki önemli kültürel ve doğal miras alanlarını tehdit etmektedir (Ünal, 2014). Kültürel ve doğal miras, diğer ülkelerden ayıran, geçmişi boyunca sürekli kılan, koruyan ve uygarlığına kanıtı olan milletin kimliğidir, bu nedenle, her bireyin, bu konunun öneminin bilincinde olmalı ve milletinin kültürel ve doğal mirasının korunmasına katkıda bulunmalıdır (Dinçer, 2012).

Kültürel mirasın maruz kaldığı ve özgün değerini yitirmesine neden olan risk türleri deprem, sel, yangın, silahlı çatışma ve terör saldırıları gibi ani afetler ile

kimyasal, fiziksel ve biyolojik hatalar gibi yavaş ve birikimli süreçler olarak ikiye ayrılmaktadır, örneğin, müzedeki bir antikanın depremde tahrip olması, geleneksel bir tekstilin güneş altında sergilenmesi nedeniyle rengini solunması, hatta bu miras öğelerinin belgelenmemesi sonucu değerini kaybedilmesi gibi, eserlerin kaybına yol açmaktadır, miras korunmasından sorumlu olanların, mirasın gelecek nesiller için muhafaza edilmesini sağlayan verimli kararlar alabilmeleri için bu risklerin doğru bir şekilde anlaşılması önemlidir (ICCROM, 2016).

Kültürel mirasa yönelik riskler şu şekilde özetlenebilir:

- Doğal Riskler: Deprem, doğal yangın, fırtına ve sel gibi afetler, genel olarak biyolojik bozulma, ağaçlar, böcekler, kuşlar ve iklim değişikliği.
- Teknik Riskler: Kurallara uyulmaması, teknik problemler, gerekli kalite kontrol ve malzeme ve teçhizatın eksiklerinden dolayı, bakımı yapılmayan eski elektrik sisteminden kaynaklanan yangınlar gibi.
- Organizasyonel Riskler: Liderlik, bütçe, yanlış yatırım, stratejilerde değişiklik, önceliklerde değişiklik, yönetim, ekonomik düşüş ve kötü piyasa koşulları.
- İnsani ve Sosyal Riskler: Yanlış restorasyon uygulamaları, müze ve arkeolojik alanlara aşırı ziyaretler, yerel halk, şantiyede çalışanlar, trafik, vandalizm, hırsızlık, nefret, terör, silahlı çatışmalardan kaynaklanan yağma.
- İdari Riskler: Vasıfsız ekip, kalite kontrol eksikliği, zayıf entegre yönetim ve yetersiz maliyet tahmini (Hajialikhani, 2007).

Doğal ve beşeri afetlerin şiddetinin artması ve bunlara yönelik hazırlık planlarının olmaması, afet sonrası durumun kontrolden çıkmasına, rehabilitasyon ve iyileştirme maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır (Busch, 2010). Kültürel mirasın dünyanın ortak malı olarak kabul edilmesi ve gelecek nesillere aktarılması gerektiği için, kültürel mirasının tehdit eden afetlerin tehlikelerinden korunmasına yönelik tedbirlerin alınması önemlidir (Ünal, 2014). Bu önlemlerin alma sorumluluğu kültürel mirası koruma kurumlarına aittir, bir afet durumunda herhangi bir hasarın oluşmamasını veya zararın hafifletilmesini sağlamak için hazırlık planlarının çalışmaları için bir öncelik

olması gerekir, bu amaç için çabalar seferber edilmeli ve özveriyle çalışılmalıdır (Kuzucuoğlu, 2014).

Son yirmi yıldır afetlerin sayısı, şiddeti ve etkilerinin giderek artması uluslararası alanda afet sonrası yara sarma politikaları ve uygulamalarının bu sorunla başa çıkmadaki yetersizliğini ortaya çıkararak, tutum değişikliğine gidilmesini zorunlu kılmıştır (Balamir, 2007; akt. Erkan, 2010).

Doğal afet örnekleri olarak, 2003 yılında İran'ın Bam kentinde ve 2006 yılında Prambanan tapınağında (Endonezya) meydana gelen depremler, 2002 yılında ise eski Edinburgh kentindeki (İngiltere) yangın felaketi ve ormandaki vahşi yaşamı yok eden Bangladeş'teki 2007 yılında kasırga felaketidir (Ünal, 2014).

Şekil 7 Bam Kenti (Pixdaus, 2020)

İnsan felaketleri olarak, Taliban'ın 2001'de Afganistan'daki Buda heykellerini yıkması ve 1998'de terör saldırıları nedeniyle Tooth Relic Tapınağı Kandy (Sri Lanka) yıkılmasıdır (Ünal, 2014).

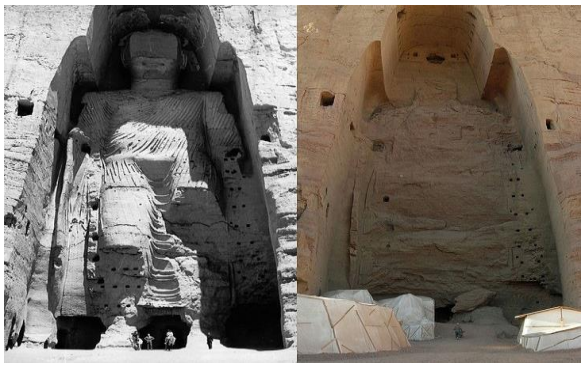

Şekil 8 Bamiyan Budaları (URL-14)

Bu afetlerin yanı sıra tarihi yapı ve antik eserlerin yağmalanması ve kaçak ticareti de söz konusu olduğundan, önlemek için ulusal kanunların ve uluslararası anlaşmaların yapılması önemlidir (Franchi, 2014). 1990'lı yıllardan itibaren çeşitli disiplinlerin ve kuruluşların sürece dahil olmasıyla birlikte afet yönetimi bütüncül olarak ele alınmaya başlanmıştır (Erkan, 2010). Bunun ilk örneği olarak UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), farklı kültürler arasında uluslararası işbirliğini ve anlayışı teşvik etmek amacıyla, 1954 yılında kültürel mirası koruyacak birçok uluslararası sözleşmenin kabulüyle başlamıştır (Franchi, 2014).

3.5. Kültürel Mirasta Afet Yönetimi

3.5.1. Kültürel Mirasta Afet Yönetimini Tarih Boyunca Gelişimi

Kültürel mirasa ilişkin uluslararası düzeydeki ilk sözleşmelere ve mevzuata baktığımızda, bu kavramın savaş ve silahlı çatışmalar sırasında kültürel mirasın korunması amacıyla başladığını görüyoruz, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu kavram kurumsal bir nitelik kazanmaya başlamıştır, ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler ve UNESCO çatısı altında anlaşmalar imzalanarak somut adımlar atılmıştır (Ünal, 2014).

Şekil 9 Berlin Sarayı I. Dünya Savaşı'nda gördüğü yıkım (Wikipedia, 2020)

1990 öncesi yıllar, afet yönetimi politikası arayış yılları olarak ortaya çıkmıştır; ilk görebileceğimiz anlaşma, Balkanlar'daki savaşlar sırasında kültürel mirasın büyük ölçüde tahrip edilmesinin bir sonucu olarak 1954'te imzalanan Lahey Sözleşmesi'dir (Aydın ve Güner, 2013). Bu sözleşme, kültürel mirasın maruz

kaldığı tehlikelere karşı uyarmakta ve devletlere bu konuda nasıl davranılacağını açıklamaktadır (Dinçer, 2012).

1954 Sözleşmesi'ne göre devletler, barış zamanlarında gerekli tedbirleri almalı, çatışma zamanında kültürel mirasın korunması görevini üstlenecek birlikleri kendi orduları içinde eğitmelidirler. Devletler bunun için gerekirse mali fondan parasal destek isteyebilmektedir. Ancak koruma tedbirleri bunlarla sınırlıdır ve UNESCO'nun ya da diğer taraf devletlerin bir çatışma sırasında üstleneceği aktif bir koruma görevi yoktur (UNESCO, 1954; akt. Çokişler vd., 2016). Bu anlaşmada ayrıca, 5. Bölüm 16. maddesi uyarınca, savaş sırasında kültürel mirası koruyan ilk örgüt olarak "Mavi Kalkan" örgütü kurulmuştur (Aydın ve Güner, 2013). 1959 yılında ise UNESCO'nun desteğiyle, kültürel mirasın korunması, restore edilmesi ve bu konuda eğitim verilmesi ile ilgili ilk merkez olarak uluslararası ve resmi bir kuruluş olan ICCROM kurulmuştur (ICROM, 2020).

1954 Lahey Sözleşmesinin İkinci Protokolü, kültürel mirasın sürekli tahribatı sonucunda Birinci Protokolün gözden geçirilip geliştirilmesinden sonra UNESCO tarafından 1999 yılında onaylandı ve imza için Üye Devletlere sunulmuştur (Aydın ve Güner, 2013).

1972 yılında mirasın tüm kültürel ve doğal biçimleriyle korunması amacıyla Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme imzalanmıştır (Çokişler vd., 2016). Bu anlaşmayı destekleyecek çeşitli kuruluşlar kurulmuştur, örneğin "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması için Hükümetler arası Komite" (Dünya Mirası Komitesi), "Dünya Mirası Listesi", "Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi" ve "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Fonu" (Dünya Mirası Fonu) (Akipek, 2001). Tehlike Altındaki Dünya Mirasları Listesi, mirasın değerinde korunmasını sağlamak ve onu korumak için uygun önlemleri almak ve bu amaç için uluslararası çabaları harekete geçirmek amacıyla oluşturulmuştur; Dünya Miras Komitesi ise, mirasın korunması için "risklere hazırlık" ve "izleme"nin önemine dair ilk uyarı olarak ortya çıkmıştır (Stovel, 1998; akt. Dinçer, 2012). Bu sözleşme aynı zamanda UNESCO tarafından geliştirilen ve tehlike anında kültürel mirası koruyacak ilk kapsamlı uluslararası sözleşme olarak kabul edilebilmektir (Ünal, 2014).

3.5.2. Uluslararası Sözleşmelerinde Kültürel Mirasa Yönelik "Riske Hazırlık" Kavramının Gelişmesinde Önemli Olaylar:

1989 Uluslararası Doğal Afet Zararlarının Azaltılması On Yılı (IDNDR) ilan edilmesi: UNESCO'nun koruması ve desteği altında, IDNDR Sekreterliği, anıtlar, tarihi şehirler, müzeler, tarihi yerler ve belgeler gibi kültürel mirasın risk değerlendirmesi ve acil olarak kurtarılması üzerinde çalışmıştır, Örneğin, UNESCO'nun tehlikelerden mirasın koruma planları arasında yer alan Nil Nehri üzerindeki Abu Simbel tapınağıdır (Geospatial World, 2010).

1994 Yokohama Stratejisi ve Daha Güvenli Bir Dünya İçin Eylem Planı İlan Edilmesi: Bu strateji, Uluslararası On Yılı Azaltma IDNDR'sine bağlılığı teyit etmek amacıyla, on yılın orta noktasında olduğu ve dünya çapında insani ve maddi felaketlerin kayıplarının hala arttığı göz önüne alındığında, ilan edilmiş bu strateji, canları, doğal ve ekolojik kaynakları ve kültürel mirası korumak için farklı sektörler arasında entegre bir eylem planı oluşturmak için on yıl boyunca devam eden uluslararası eylem ve çabaların yoğunlaştırılması çağrısında bulunmuştur (IFRC, 1994).

1995 "Kültürel Varlıkların Riske Hazırlanması" Sempozyumu: 1995 Kobe depremi ve "Kültürel Varlıkların Riske Hazırlanması" başlığı altında düzenlenen sempozyum, bu konunun önemi konusunda uluslararası kamuoyunun oluşmasında uyarıcı bir rol oynamıştır (Ünal, 2014).

1996 Yılında Uluslararası Mavi Kalkan Komitesi Kurulması: Uluslararası Mavi Kalkan Komitesi (International Committee of the Blue Shield - ICBS), kültürel mirasın başta savaşlar olmak üzere doğal ve insan kaynaklı afetlerden korunması için çalışmak üzere 1996 yılında kurulmuş komite, 1980'lerdeki Yugoslav iç savaşının ve 1990'da başlayan Körfez krizinin yol açtığı yıkıma yanıt olarak gelmiştir (Dinçer, 2012).

1999 Dünya Bankası Adına Yapılan "Risk Altındaki Miras" Konuşması: 1999 yılında Japonya'da Dünya Bankası adına UNESCO Dünya Mirası Komitesi toplantısında yapılan "Risk Altındaki Miras" başlıklı konuşma, kültürel mirasa yönelik riskler konusunda farkındalık yaratmanın en önemli pratik adımlarından biri olarak kabul edilmektedir (Ünal, 2014).

1999 "ICORP - Uluslararası Risklere Hazırlık Komitesi" Kurulması: Kültürel mirasın doğal ve insan kaynaklı afetlerden korunması alanında çalışan uzmanlar, 1999 yılında Uluslararası ICOMOS Anıtlar ve Sitler Konseyi'nin himayesinde "ICORP"un Riske Hazırlık Uluslararası Komitesi"ni oluşturmak üzere bir araya getirilmiştir (Ünal, 2014).

2000 Doğal Afet Etkilerini Azaltma Uluslararası Stratejisi (ISDR): Bu stratejiye göre, kültürel mirasın korunması çağrısında bulunan çeşitli belgeler yayınlandı; bunlardan biri, 2005 yılında Kobe'deki Dünya Afetleri Azaltma Konferansı sırasında 2005-2015 Hyogo Eylem Çerçevesi; Uluslararası çabaları artırmak ve ülkelerin afetlerle baş etme kapasitelerini artırmak için ortak önlemler alınması için yayınlanmıştır (EURO Parliament, 2007).

2006 Dünya Miras Varlıklarında Afet Risklerinin Azaltılması: UNESCO'nun 2006 yılında Vilnius'ta yapılan otuzuncu toplantısında tematik bir rehber hazırlanmasına yönelik alınan karar doğrultusunda "Dünya Miras Varlıklarında Afet Riskinin Azaltılması" başlığı altında Tematik Çalışma Grubu oluşturulmuştur, ilk rehber 2010 yılında "Afet Risk Yönetimi El Kitabı" adı altında yayınlanmıştır (Zıvralı ve Cabbar, 2015).

2012 Riskli Zamanlarda Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Uluslararası Sempozyum: Zorluklar ve Fırsatlar: ICOMOS-ICORP ve İstanbul'daki Yıldız Teknik Üniversitesi tarafından yapılan bu açıklama, 16 Kasım 1972'de UNESCO Dünya Mirası Sözleşmesi'nin kabulünün 40. yıl dönümüne denk gelmiştir. Açıklmada, afet müdahalesinin tarafsız olmasına, özellikle silahlı çatışma zamanlarında, topluluklardan karar vericilere kadar, miras ve afet yönetimi sektörlerinde çalışan devlet, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarına kadar tüm aktörlerle işbirliği içinde kültürel mirasın tüm afet yönetimi planlarına entegre edilmesine ile yavaş risklere karşı sürekli bakımın önemine vurgulanmıştır (ICOMOS, 2012).

2013 Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Küresel Platformu: 2013 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde, kültürel mirasın korunmasıyla ilgili afet risk yönetimi planları için tavsiyeler içeren ICOMOS-ICORP bildirisi yayınlanmıştır. Kültürel miras varlıklarının ve özgün restorasyon yöntemleri, malzeme ve

tekniklerinin belgelenmesi sürecine yerel halkı dahil etmek, modern teknolojileri kullanmak, kültürel miras için afet yönetim planları geliştirmek ve gerekli fon, uzmanlar ve kaynaklarla desteklemek, uluslararası deneyimlerden faydalanmak ve yeni araştırma ve araçların teşvik edilmesi. Bu tavsiyeler "Miras ve Dayanıklılık: Afet Risklerini Azaltmak için Sorunlar ve Fırsatlar" adı ile yayınlanmıştır (ICOMOS, 2013).

Afet Riskini Azaltma 2015-2030 Sendai Çerçevesi: Bu politika, bölgesel ve ulusal düzeylerde afet yönetiminin dört aşaması kapsamında kültür ve kültürel mirası risklerden korumak için uygun ortaklarla birlikte çalışmayı farklı noktalarında davet etmektedir (URL-15).

3.6. Kültürel Mirasta Afet Yönetim Sistemi

Kültürel mirasın afet yönetiminin, tüm afet yönetimi çalışmalarında olduğu gibi, afetin oluşumundan başlayarak, periyodik bir ilişki içerisinde müdahale ve sonraki afete kadar iyileştirme süreci olduğuna dikkat çekilmiştir. Ancak geçmiş yıllarda yaşanan Tohoku depremi gibi afetlerin, kültürel mirasa büyük zarar maruz kalması, kültürel mirasta afet risk yönetiminin dört aşamalı bir plana göre oluşturulması gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2017).

Kültürel Mirasta Afet Yönetim Aşamaları:

1. Risk Değerlendirmesi ve Zarar Azaltma Aşaması:

- Risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve ayrıştırılması,
- Risk faktörleri azaltılması.

2. Hazırlık Aşaması:

- Her türlü kültürel mirasın, özellikle tehlike altındakilerin belgelenmesi, sağlamlaştırılması ve güçlendirilmesi,
- Kültürel miras için sigorta sistemlerinin geliştirilmesi,
- Erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması,
- Acil durum planlarını hazırlanması ve test edilmesi.

3. Müdahele Aşaması:

- Acil durum planlarının uygulanması, tarihi yapılarda insani kurtarma işlerin desteklenmesi,
- Tarihi eser koruma ve afet yönetim uzmanları seferber edilmesi,
- Hasar Tespiti, ilk adım olarak tarihi yapıları değerlendirilmesi ve sınıflandırılması,
- İlk Müdahale, tarihi yapılarda, yapısal olmayan güvenlik tedbirlerin alınması.

4. İyileştirme Aşaması:

- Olumsuz afet unsurlarının ortadan kaldırılması, selin suyunu uzaklaştırılması,
- Mirasın fiziki ve sosyal bileşenlerinin yeniden inşası için gerekli çalışmaların yapılması,
- Daha iyi bir risk yönetimi modeli oluşturmak için sonuçları değerlendirin ve hazırlık ve müdahale çalışmalarını gözden geçirilmesi (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2017, Zıvralı ve Cabbar, 2015).

Afet yönetim planı, tarihi yapılar, şehirler ve parklar gibi arkeolojik alanlar, yerleşim ve mesken gibi kentsel alanlar, kültürel peyzajlar ve diğerleri gibi farklı kültürel miras türlerine göre değişiklik gösterir, her birinin maruz kaldığı risklerden korunmak için özel gereksinimleri vardır. Bu gereksinimler, mirasın türüne ve farklı özelliklerine göre; somut veya somut olmayan, taşınabilir veya taşınmaz, yerleşik veya ıssız, korunmuş veya korumasız olarak belirlenmektedir (UNESCO vd., 2010).

Kültürel mirasa yönelik afet yönetim planlarının ve kavramlarının başlangıçta Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı olanları korumak amacıyla geliştirildiği açıktır. Dünya Miras Sözleşmesi'nin en önemli amacı, listede kayıtlı olan kültürel mirasın korunmasından sorumlu makamları tarafından altyapı ve yasal, idari ve teknik çerçeveleri oluşturularak, devletin ulusal kültürel mirası koruma modelinin gelişmelerine ayak uydurmasını sağlanmasıdır (Zıvralı ve Cabbar, 2015).

UNESCO, Kültürel Miras için Afet Risk Yönetim planı hazırlanmasında önerilerde bulunmuştur:

- Plan, esnek ve pratik, açık bir referans olmalıdır,
- Plan, sabit adımlardan oluşmamalı, bunun yerine farklı durumlara uygun ve yetkililerin çalışmaya devam etmesine izin veren birkaç prosedürden oluşmalıdır.
- Planın amaçları, bölgenin sınırları, planın hedefleri ve uygulanmasından sorumlu olanlar açıkça tanımlanmalıdır.
- Plan, istisnai evrensel değere uygun olarak ilgili kültürel mirasın özelliklerini ve olumsuz yönde etkileyen çeşitli riskleri dikkate almalıdır.
- Afet yönetim planı, risk yönetiminin dört aşmanın tümü için gerekli araçları sağlayacak şekilde entegre edilmelidir.
- Plan, periyodik denetim tarihleri ve son teslim tarihlerini belirten bir zaman çizelgesine uygun olmalıdır.
- Plan, kültürel miras alanının tüm unsurlarını içermeli, belediye, itfaiye, polis, sağlık ve diğerleri gibi çeşitli devlet kurumları arasında işbirliğini sağlayacak şekilde olmamalıdır.
- Plan, topluluk bilincini artırmak için bir broşür veya posterden, devlet kurumları için bir rapordan veya miras alanı yöneticileri için bir referans kılavuzu olarak değişen, kullanıcı tipine uygun olmalıdır.
- Afet yönetim planı, genel yönetim planı veya mülkiyet sistemi ile bağlantılı olmalı, Afet risk yönetim planının etkinliğini sağlamak için ulusal düzeyde afet yönetim planları, tarihi alanın afet risk yönetim planı, tarihi alanın yönetim plan ile bütünleştirilmelidir.
- Tarihi alanın yönetim planlarının olmadığı durumunda, risk yönetim planları, geliştirmeleri sırasında kültürel mirasın yönetim sistemlerinin görüşü dikkate alarak bağımsız olabilmektedir.

- Bu planlar, özellikle bir afet sırasında kolayca erişilemeyecek güvenli bir yerde saklanmalıdır. Kültürel Mirasın risk yönetim planı, kolayca iade edilebilmesi için birden fazla kopya olmalıdır (UNESCO vd., 2010).

Şekil 10 Afet Risk Yönetimi planı ve diğer yönetim planları arasındaki ilişki (UNESCO vd., 2010).

UNESCO, tavsiye ve eğitim yoluyla farkındalık oluşturmaya yardımcı olur ve ulusal düzeyde belirlediği bu uluslararası standartların uygulanmasının, doğal veya insan kaynaklı afetler için önleme ve azaltma planlarını teşvik etmede büyük bir rolü olduğunu, ancak bunların uygulanmasını, güçlü liderlik, ulusal ve yerel yetenekler gerektirmektedir (UNESCO, 2014).

Sonuç olarak, Modern afet yönetimi kavramında, afetten önce kayıp ve zararların azaltılması, hazırlık gibi korumaya yönelik çalışmalar "Risk Yönetimi"; afet sonrası müdahale, iyileştirme, yeniden yapılanma gibi çalışmalar ise "Kriz Yönetimi" olarak kabul edilmektedir. Bu Dört Aşamalı Yaklaşımın 2000 Doğal Afet Etkilerini Azaltma Uluslararası Stratejisi (ISDR) ile doğmuştur. Ancak kültürel miras için afet yönetimi 2015 yılında Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesinde 2015-2030 dört aşamalı bir afet yönetim planı olarak başlamıştır. Son zamanlarda afetlerin büyük zararları nedeniyle, sistemdeki eksiklikleri incelemenin gerçek ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Afet yönetim sisteminde sistem performansının kalitesini etkileyen, çevresel, teknolojik, ekonomik, sosyal, idari, yasal ve politik olarak kritik faktörler vardır, faktörlerin belirli alanlarda afet yönetim sistemini destekleyen en iyi uygulamaları ve çerçeveleri ifade eder. Dolaysıyla bu faktörleri kullanarak sistemin dayandığı disiplinlerin performansı değerlendirmek mümkün olabilmektedir.

4

Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanarak Değerlendirilmesi

Kültürel mirasın afet risk yönetim sistemindeki sorunlarının tam olarak aşılmadığını görülmektedir (Vatan ve Yaraşan, 2020). Son yıllarda doğal ve insan kaynaklı afetler kültürel mirasa büyük zararlar vermiştir (UNESCO vd., 2010). Özellikle tüm medeniyetleri yok eden ve bir daha geri getirilemeyecek şekilde yok eden savaşlar ve çatışmalardır (Tomar, 2015).

Bu durum, birçok ülkede kültürel mirasın afet yönetim sistemindeki sorunları ortaya çıkarmıştır, bazı ülkelerin afet risklerini azaltmak için herhangi bir sabit politikası, planı veya süreci olmadığı, ayrıca, afet yönetimine yönelik ulusal ve yerel mekanizmalar, miras alanında gerekli uzmanlığa sahip olmadığı ve riskleri azaltmak için topluluk yeteneklerinden yararlanmadığı için yüzlerce site afetlerden ciddi şekilde zarar görmektedir (URL-15). Bakım eksikliği, yetersiz yönetim ve kademeli bozulma gibi mirasın riske açıklığının artmasına katkıda bulunabilecek birçok temel ve birikmiş faktör vardır (UNESCO vd., 2010).

Örneğin, kültürel mirasın belgelenmesi ve korunması çalışmalarının genel ve yasal ve idari düzenlemelerde afet yönetim planları ile bütünleştirilmemesidir (Vatan ve Yaraşan, 2020). Ayrıca, afet risk yönetim planı ile miras alanı yönetim planı arasındaki koordinasyon eksikliği, kültürel miras için afet risk yönetim planının etkinliğinin önündeki temel zorluklardan biridir, bu nedenle afet risk yönetim planı, tarihi alanın yönetim planı ve bölge yönetim planlarını ile çıkar çatışması olmadan bütünleştirilmelidir, örneğin ziyaretçi yönetimi ve yangın yönetimi, daha geniş yönetim planı ve afet riski azaltma planlarıyla bağlantılı olmalıdır (UNESCO vd., 2010). Afet yönetiminde farklı paydaşlar arasında akademi, özel sektör ve yerel topluluklar dahil koordinasyonu sağlamak için görev ve protokoller tanımlayarak bu entegrasyonu geliştirmek ve kültürel mirasın afetlere karşı dayanıklılığını genel afet risk yönetimi stratejisinin bir

parçası haline getirmek için yasal, politik, kurumsal ve idari çerçeveler oluşturulmalıdır (Stanton ve Soz, 2017).

4.1 Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Değerlendirilmesi

Kültürel mirasın afet yönetimi için doğru çerçeveleri geliştirmek ve eksikleri hangi alanda olduğunu anlamak için, kritik faktörleri kullanarak: çevresel, teknolojik, sosyal, ekonomik, idari, yasal ve politik, sistemin değerlendirilmesi önemli olduğunu görülmüştür:

4.1.1 Çevresel Faktör

Çevresel faktör, çevrenin afetlerin seyri üzerindeki etkisinin önemi göz önüne alındığında, Üçüncü Afet Riskini Azaltma Küresel Forumu ve 2011 Dünya Yeniden Yapılanma Konferansı üçüncü oturumunda, yeniden yapılanma planlarının afetler meydana gelmeden önce afetleri azaltmak için planı kapsamında çevresel sürdürülebilirliği desteklemesi gerektiğini vurgulanmıştır; Uluslararası kuruluşlar, hükümetler, toplumlar, sivil toplum ve özel sektör ile birlikte çevre örgütlerinin katılımının önemini belirtilmişti (UNISDR, 2011).

Çevre koruma projeleri ve iklim değişikliği ile mücadele gibi çevresel faktörleri dikkate almak ve çevresel önlemler almak, afetlerin meydana gelmeden azaltılmasına yardımcı olur, bu da afetlerin etkilerinin ve çevreye verdiği zararın azaltılmasına yardımcı olmaktadır (Korkut, 2019).

Şekil 11 Mirabello'daki San Paolo Kilisesi 2012 Depremi (Povoledo, 2012)

Örnek olarak, doğal çevre afet riskini azaltmaya yardımcı olabilmektir. Tsunami afetlerin zararları ve tehlikeli dalgaları doğal bariyerleri tarafından mercan resifleri ve mangrovlar gibi engellenebilmektir (Sonak vd., 2008; akt. Seneviratne vd., 2011).

Şekil 12 Kıyı Savunması için Mangrovlar Ormanı (Tol, 2014)

1995 yılında Tayland'ın tarihi Ayutthaya bölgesinde haftalarca süren sağanak yağış, bölgenin Dünya Mirası alanlarının çoğunu yok etmiştir, buradaki temel sorun, sel sularının aktığı doğal koridorların yıkılarak yerleşim alanına dönüştürülmesidir. Tarihi Alan Restorasyon Planı (1993-2001), beklenen sel baskınını önlemek için hendeklerin, surların ve kapıların onarımını içeriyordu: şehrin dışındaki alt kalıntılar nehir kıyısı boyunca barajlar, drenaj sistemleri ve bitki örtüsü ile korunmuştur (Ronarit, 1997; akt. UNESCO vd., 2010) 2011 yılında selin nedeniyle Ayutthaya hasar görülmüştür. 2018'de Dünya Mirası Merkezi (ICOMOS) tarafından önceki çalışmaya dayanarak bölgedeki yeni imar planlarının kültürel mirasın afet yönetimi üzerindeki etkisi ile ilgili bir çalışma sunulmuştur; 2020 yılında Ayutthaya tarihi alanı içinde bina inşa etmek için izin alınmasına ilişkin usul ve esaslara ilişkin tebliğin uygulanması tamamlanmıştır, böylece doğal taşkın su yollarını korumak için bir koşul getirilmiştir (UNESCO, 2019).

Şekil 13 Ayutthaya 1995 Seli (UNESCO, 1999)

4.1.2 Teknolojik Faktör

Teknolojik gelişmenin maddi ve insani afet zararlarının azaltılmasına büyük ölçüde katkıda bulunabilmektedir (Korkut, 2019). Teknoloji, bilgisayar ağları ve internetin kullanılması yoluyla afet sonrası yeniden yapılanma aşamasında bir role sahiptir (Özceylan ve Coşkun, 2008; akt. Seneviratne vd., 2011).

Teknolojinin en öne çıkan alanlarından biri uzay teknolojileri ve uydu görüntüleridir, afet yönetiminin çeşitli aşamalarında uygulanması bilimsel bir devrim olarak görülmektedir. Bu teknolojinin uygulama alanları: afet tehdidi altındaki alanları belirleyerek afet müdahale önlemleri için planların geliştirilmesi, güvenli yolların belirlenmesi ve afetten sonra önceki duruma ilişkin bir algıyı geri kazandırılması (İslam vd., 2012; akt. Korkut, 2019).

Afet azaltmada kullanılan teknolojik projeler, erken uyarı sistemleri, iletişim sistemleri ve yapısal önlemler gibi çeşitli uygulamaları içermektir (Pathirage vd., 2014). Afetleri ani ve hızlı olduğunu için meydana gelmeden önce tahmin edilme fikrinin hayal etmek zor olsa da, teknoloji, erken uyarı sistemi aracılığıyla insanları, canları ve ve değerli varlıkları korumak ve afete hazırlanmak için ilgili kuruluşları ve yetkilileri uyarılmasına olanak sağlamıştır (Seneviratne vd., 2011). Uyarı sistemi, toplumun tüm kesimlerini kapsamalı, insanların bilinç ve bilgi sistemleri, iletişim ve eğitim ile entegre olmalıdır (Rodriguez vd., 2006; akt. Pathirage vd., 2014). İletişim sistemleri, mesajlar yoluyla afet öncesi ve sırasında bilginin yayılmasına yardımcı olur, medya, uyarı, farkındalık ve tahliyede rol oynayabilmektedir. (Oloruntoba, 2005), örneğin televizyon, radyo ve görsel-işitsel medya (Seneviratne vd., 2011). Afet sırasında ve sonrasında ilgili

kuruluşlar arasında lojistik yönetimin koordinasyonunda ve desteklenmesinde uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemlerinin (GPS) kullanılması, kuruluşlar ve paydaşlar arasında iletişim kurmak için afetlerden etkilenmeyen etkin bir iletişim ağının güncellenmesi de şarttır (Moe ve Pathranarakul, 2006; akt. Seneviratne vd., 2011). Teknolojik faktör olarak değerlendirilebilecek bir başka gelişim de, depreme veya sele karşı dayanıklı binalar gibi afetlerin etkilerini azaltmak için binaların ve altyapının bilimsel bir şekilde tasarlanmasını içeren mühendislik veya yapısal önlemlerin kullanılmasıdır (Pathirage vd., 2014). Karayolu ağı, esnek altyapı, kuyu gibi esnek su temin sistemleri ve acil çıkışlı binaların tasarımı teknolojik önlemler olarak belirtilmiştir (DFID, 2005; akt. Seneviratne vd., 2011).

Bu bağlamda araştırmacı Yasser Al-Shayeb'in kültürel mirasla mücadelede modern teknolojik bilimlerin kullanımını ele aldığı "Bilim ve Teknolojinin Kültürel Mirası Anlamaya Katkısı" başlıklı konferansından bahsetmek gerekmektir. Araştırmacı, son yirmi yılda modern teknolojinin birçok arkoloji bilim araçları değiştirmesi konusunu ele almıştır ve kültürel mirasın, kazıda yaratıcı teknikler gibi maddi ve manevi biçimleriyle anlanılmasına yeni boyutlar kazandırmıştır (Aalarabi, 2019). Örnek olarak, Peru'daki arkeolojik alanlarda bu alanları incelemek ve korumak için yüksek çözünürlüklü kameralar taşıyan dronlarların kullanılmasıdır, bu teknoloji, kültürel miras alanları hakkında bilgi yaymak ve bilgi alışverişinde bulunmak için bilgi ve iletişim teknolojisini kullanma olasılığını da tartışılmıştır (Aalarabi, 2019).

Şekil 14 Dronlar ve Hava Fotoğrafçılığı (Clark, 2020).

Mısır arkeolojik sitelerinde teknoloji kullanımı, Mısır'ın Luksor bölgesindeki Krallar Vadisi'ndeki Tutankhamun'un mezarında modern radar teknolojisini kullanılarak mezarın batı duvarında 15 metre derinliğinde bir arka boşluğu keşfedilmiştir (Aalarabi, 2019).

Şekil 15 Radar Teknolojisi (Eldakhakhny, 2019)

Tarihçiler, teknolojiyi yalnızca değerli kalıntılar üzerindeki afet riskini azaltmak için değil, aynı zamanda hasar gördüklerinde veya yok olduklarında belgelemek ve eski haline getirmek için de kullanmaya çalışmışlardır. Bu teknolojiler; Üç boyutlu baskı, Dijital fotogrametri, yapay zeka, artırılmış ve sanal gerçeklik, akıllı sıvı izleme, dronlar ve hava fotoğrafçılığı gibidir (Clark, 2020).

(Şekil 16) Akıllı sıvı izleme ve Üç boyutlu baskı (Clark, 2020).

Teknolojinin kültürel mirası korumak ve eski haline getirmek için inanılmaz imkanlara sahip olduğu açıktır. Dijital toplumumuz ilerledikçe, teknolojinin gelecekte çok büyük bir rolü olacak elbette. Robotlar, yağmalanmaya karşı savunmasız miras alanlarında devriye gezebilir ve 5G internet, yetkilileri turistlerin zarar görmesi konusunda uyarmak için uzak sensörleri bağlayabilir, bunun kültürel mirası nasıl etkileceğini ek olarak çeşitli afet ve tehlikelerden ne kadar iyi korunduğunu görmek ilginç olacaktır (Clark, 2020).

4.1.3 Sosyal Faktör

Sosyal faktör vatandaşlar, profesyoneller, kuruluşlar, paydaşlar ve politikacılar dahil olmak üzere tüm kategorilerinde toplumu içerdiği için afet yönetim sistemini her aşamasında etkisi vardır (Seneviratne vd., 2011). En az eğitim kadar önemli diğer sosyal faktörler ise; istihdam olanaklarını artırmak, yaşam standartlarını yükseltmek ve karar alma süreçlerine katılımı artırmaktır (Rodriguez vd.i 2006; akt. Pathirage vd., 2014).

1991'de Irak'ta, eski eser kaçakçılık aktivistlerinin İkinci Körfez Savaşı sırasında Irak rejiminin güvenlik kontrolünün zayıflığından yararlanmaları nedeniyle kitlesel bir miras yağma dalgası meydana gelmiştir. Savaş sonrası ABD ambargosu ve yaptırımları, kırsal çiftçilerin yoksulluğu ve diğer maddi gelirlerin olmaması nedeniyle güney Irak'ın kabilelerinin yasadışı ticaretini teşvik etmiştir. O dönemde yağmalanan Irak miraslarının yalnızca 1992'de 85 milyon dolar olduğu tahmin edilmiştir (Diyet ve Laqis, 2021).

Şekil 17 Yağmalanan Eski Eserleri Irak'a İade Etmek İçin Uluslararası Çabalar (Salem, 2019)

Afetlerde ilk savunma hattını oluşturan topluluk üyelerinin birbirinin canını, malını ve kültürel mirasını korumada en büyük rolü oluşturmaktadır, eğitim erken yaşta okullardan başlayarak afet zararlarını sınırlamasında etkili bir rol oynamaktadır (Shiwaku ve Shaw, 2008; akt. Seneviratne vd., 2011). Eğitim yoluyla hazırlık, trajedi yoluyla eğitimden daha az maliyetlidir (Kaklauskas vd., 2009; akt. Seneviratne vd., 2011).

Afet yönetimi çalışmaları afetlerin azaltılmasına vurgu yaparak eğitimin her düzeyinde müfredatına dâhil edilmesine dikkat çekilmiştir (Ibem, 2011; akt. Pathirage, vd. 2014).

UNESCO, eğitimin okullarda veya üniversitelerde kalmaması gerektiğini, yerli halkların afetlerle karşı karşıya kalma deneyimlerinden ve insanları, mülkleri ve kültürel mirası koruma konusundaki deneyimlerinden yararlanma gibi yaşamın tüm yönlerini içermesi gerektiğini belirtmiştir. Bu deneyimler, vatandaşlar, kuruluşlar, politikacılar ve karar vericiler, paydaşlar ve afet yönetimindeki katılımcılar arasında bilgi yönetimini ve iletimini sağlayan doğrudan eğitim yoluyla, elektronik veya yazılı, medya ve diğer yenilikçi önlemler yoluyla toplanılması ve sunulması mümkündür (Cluster, 2005).

Teorik ve akademik eğitimin yetersiz olması ve hazır planların pratik olmaması nedeniyle afet yönetim planlarının test edilmesi, sorun ve hataların keşfedilmesi için periyodik olarak uygulamalı eğitimlerin verilmesini gerektirebilir (Özmen vd., 2015; akt. Korkut, 2019).

Kültürel mirasın afetlerden korunması konusunda toplumsal farkındalık, afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik önlemler ve müdahaleler öğretilerek oluşturulur. Örnekler arasında okul gezileri, arkeolojik ziyaretler ve gönüllü restorasyon atölyeleri gibi uygulamalı eğitimler sayılabilir. Kültürel miras değerleri ve kurtarma öncelikleri konusunda farkındalığı artırmanın yanı sıra, acil durumlarda değerlendirilen başarısızlıkların ve iyi deneyimlerin medya aracılığıyla yayılması, uzman yaklaşımları ve topluluk geçmişi arasındaki farklılıkları önlemenin en iyi yoludur (Drdacky, 2007).

İkinci Dünya Savaşı Mayıs 1945 yılında Avrupa'da sona erdiğinde, Varşova'nın çatışmalar sırasında binalarının %90'ından fazlası hasar görmüş veya tahrip edilmiştir (Mccouat, 2015).

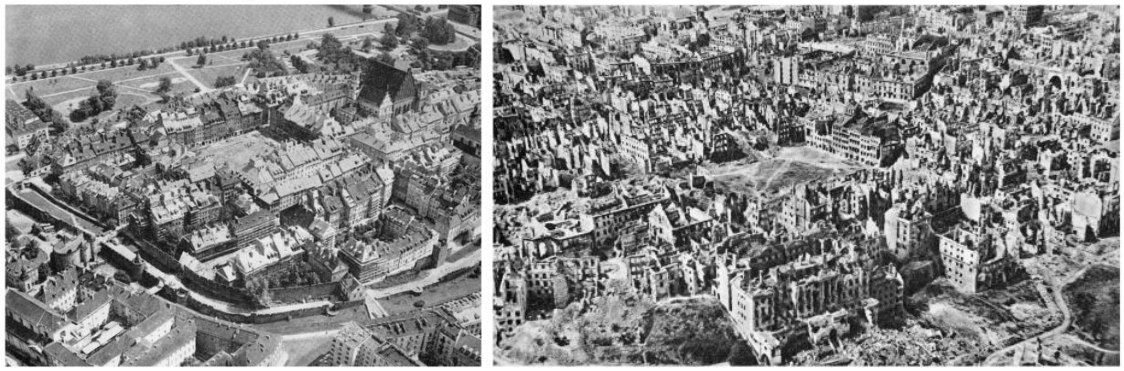

Şekil 18 Varşova Eski Şehir 1945 (URL-16)

Savaştan sonra Almanya, Birleşik Krallık, Hollanda, Fransa ve İtalya yeryüzünden neredeyse silinmiş bir şehri yeniden inşa etmekle karşı karşıya kaldıklarında, yalnızca seçilmiş tarihi binaları yeniden inşa etmeye çalışılmıştır ama Varşova'da tam farklı bir tektik izletildiğini görülmüştür. Savaştan sonra tüm ulus tarafından Polonya'nın her yerinden gelen bağışlar ve emekçilerle ve gönüllü çalışmaları ile şehri yeniden inşa edilmiştir (Glinski, 2015).

Şekil 19 Bütün ulus başkenti inşaa etmiştir (Glinski, 2015).

Bu örneğin, Varşova'nın yeniden inşaatındaki toplumun rolü, kültürel mirasın yönetiminde büyük önem taşıdığını göstermektedir (UNESCO, 2014).

4.1.4 Ekonomik Faktör

Ekonomik kaynaklar mevcut olduğunda, kaynakları doğru ve adil bir şekilde dağıtmak ve afet yönetimi de dahil olmak üzere çeşitli devlet projelerini desteklemek için uzun vadeli ekonomik ve finansal önlemler için bir plan olmalıdır (Pathirage, vd. 2014). Afet yönetim sistemine afet öncesi, sırası ve sonrasında tüm aşamalarında ekonomik yatırım yapılmalı, ancak afetten sonuç olarak can kayıpları ve ekonomik kayıplar göz önüne alındığında, afetlerin etkisini azaltmak için afetin meydana gelmeden önce finansal önlemleri büyük önem arz ettiği görülmektedir (Seneviratne vd., 2011).

Afet öncesine odaklanması gerektiğini teyit eden sebeplerden biri, devletin mali politikalarına ve yatırımcılar tarafından verilen mali taahhütlere olan güven eksikliği veya bir afet meydana geldiğinde bunları sağlamakta gecikmeleri, bu da yeniden yapılandırma sürecini geciktirmesi ve beklenenden daha büyük hasara neden olabilmektir (Pathirage, vd. 2014).

Gelişmekte olan ülkelerde bir afet meydana geldiğinde kaynakların yanlış yönetilmesi, tüm kaynakların yeniden yapılanma sürecine yönlendirilmesi diğer kalkınma süreçlerinin askıya alınmasına ve ekonomik durgunluğa yol açmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise, kaynakların doğru yönetimi ve afet zararlarını azaltma projelerine daha oluşmadan yatırım yapılması afetin yol açtığı zararın azaltılmasında önemli bir etkiye sahiptir (İlgen, 1995; akt. Cebeci ve Korkut, 2021).

Afetleri meydana gelmeden yönetmeye yönelik finansal önlemlerden biri de depreme dayanıklı esnek binalar tasarlamaktan vergi muafiyeti gibi afetlere karşı dayanıklı teknolojik ve yaratıcı fikirleri içeren araştırma ve projeleri desteklemektir (Koria, 2009; akt. Seneviratne vd., 2011). Afetlere karşı dayanıklı bir yol ağı, iletişim hatları, elektrik ve kamu hizmetleri için tasarım planları gibi altyapı destelemektir (Bosher vd., 2007; akt. Seneviratne vd., 2011).

Kültürel mirasın önemi, onu afetlerden korumak için, özellikle afetten önce, bir bütçenin ve sürekli mali desteğin olmsını gerektirmektedir. Kültürel mirasın korunması için finansman genellikle turizme, bağışa ve devlet desteğine bağlıdır. Ancak bu konuda çoğu durumda etkin bir fon yönetim politikaları olmadığını

farkedilmiştir (Eppich ve Grinda, 2019; akt. Jelincic ve Sveb, 2021). Kültürel mirası korumak için genellikle sınırlı mali kaynaklar mevcuttur. 2008'deki durgunlukta, İtalya kültürel mirasa ayırdığı bütçeyi kıstı ve önceki üç yıldaki bütçesinin yarısına ulaşmıştır. Bunun nedeni, kültürel mirasın korunmasının yüksek maliyeti olabilir, Genellikle gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkar, kültürel mirasın ihmal edilmesine ve diğer kalkınma projelerine eğilime yol açmaktır, sigorta kanununu kabul edilmesi veya kültürel mirasın koruma dijital bilgi kullanılması için yeterli bütçenin olmaması gibidir (Nadeau, 2011; akt. Stanton ve Soz, 2017). Bazı azgelişmiş ülkeler, savaş ve afetler nedeniyle yıkılma tehlikesi olan bölgelerdeki mirasını korumak için Dünya Miras Fonu'na (Global Heritage Fund/GHF) başvurulmaktadır. Bu fondan yararlanarak, Suriye, Filistin ve Afganistan'da ülkelerin tüm varlıklarının "Dünya Mirası" olarak kayıt altına alınmıştır (BBB, 2015).

Fas, sınırlı gelir kaynaklarına sahip bir ülke olarak, 1960 Agadir depreminden 2004 yılındaki Hagmia depremine kadar, tarihi boyunca birçok afete maruz kaldığından riskleri azaltma konusundaki tecrübesine rağmen, 2004 depremin yıkımı ve can kaybı görülmüştür (OECD, 2017).

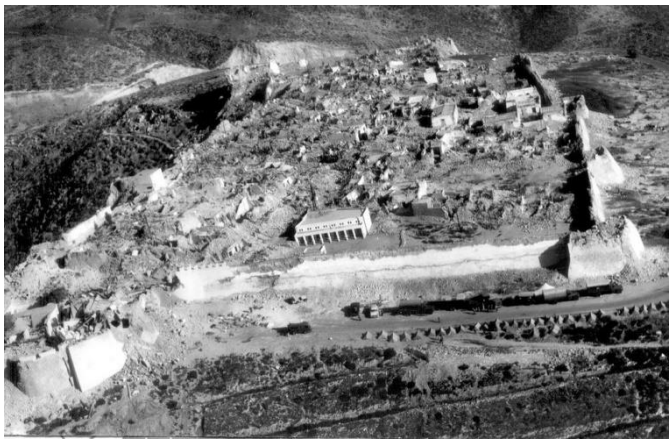

Şekil 20 Agadir Oufella 1960 depremi (Dardar, 2020)

Önlemlerin yetersiz kalmasına ilk sebep olarak, Fas devleti finansal yanıt verebilecek kapasitede olamadığını ve Doğal afetler için bütçeler tahsis edilmediğini ortaya çıkmıştır (Safae, 2017).

Şekil 21 Hoceima depremi 2004 (URL-17)

2008 yılında Dünya Bankası'ndan risklerin önlenmesi ve yönetimi için ulusal bir plan geliştirilme projesi 2 milyon dolar ile finans edilmek için yardım talep edilmiştir, daha sonra teknik yardım sağlamak için çok sayıda ortak, Dünya Bankası, Afet Azaltma ve Kurtarma (GFDRR) ve farklı disiplinlerden oluşan bir hükümet ekibi dahil uzun vadeli entegre bir risk yönetimi projesinde bir araya gelmiştir (IBRD, 2014). 2015 yılında GHF tarafından kültürel miras korunması için ekonomik kaynakları toplayarak yatırım yapılmıştır ve 2021 yılında ise bu sitelerin bazını UNESCO Dünya Mirası siteleri listesine dâhil edileceğini açıklanmıştır (Hosking, 2021).

Şekil 22 GHF tarafından Amazigh topluluklarının mirasını korunuyor (ICOMOS, 2021)

4.1.5 İdari Faktör

İdari faktör, tüm aşamalarda etkili, afet öncesinden başlayarak, afete hazırlık ve zararların azaltması, afet sırasında ve afet sonrası iyileşme süreci ardından, zayıf ve güçlü yönleri ortaya çıkarmak için önceki deneyimleri analiz edilmesi ve incelenmesi ve yeni felaketlere hazırlanmak için bunlardan yararlanmasıdır (Korkut, 2019). Yüksek niteliklere ve iyi deneyime sahip teknik bireylerin, kurumların çalışmalarının başarısına doğrudan etki etmesini belirtmiştir (Pathirage vd., 2014; akt. Seneviratne vd., 2011).

Afet sırasında veya sonrasında yaşanan tecrübe eksikliği, idari sürecin aksamasına ve dolayısıyla bir dizi başka afetin yaşanmasına neden olabilmektedir (Seneviratne vd., 2011). Ayrıca, ilgili kurumlar, üyelerinin deneyimlerinin geliştirilmesi için uygun bir ortama sahip, bağımsız, işlerinde uzmanlaşmış olmalıdır. Afet yönetimi için ana kurum belirlenmeli, hiyerarşik bir yapıya sahip diğer kurumlarla ilişkisi, aralarında koordinasyonu ve bilgi geçişini kolaylaştıracak, bürokrasiden kaçarak uygulamada gecikmeleri önlemek için önemli kararları kendi başına alabilecek yetenekte olmalıdır (Moe ve Pathranarakul, 2006; akt. Pathirage vd., 2014). Her düzeyde, mahalle, köy, şehir veya ilçe, planlama ve uygulamada geniş yetkileri var (Seneviratne vd., 2011). Diğer devlet kurumları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum ile organize bir şekilde çalışmalarına sahip olmalıdır (Korkut, 2019).

Doğru planlama ve yeterli kaynak hazırlanması, lojistik hizmetlerin başarılı yönetilmesi, eğitimli yerel grupları yönetime dahil edilmesi, başarısızlık önler ve operasyonların önündeki engelleri azaltmaktadır. Ayrıca, lojistik hizmetlerin başarılı yönetimi, yardım operasyonlarını ve etkilenen bölgelere yardım dağıtımını hızlandırır. Eğitimli yerel grupları dahil edilmesi, yardım dağıtmak ve enkazları temizlemek gibi deneyimlerinden yararlanmak, kurtarma sürecine yardımcı olmaktadır. (Rotimi vd., 2009; akt. Pathirage vd., 2014).

Tarihi bir yer olarak afet yönetim planına yerel halkı dahil etme deneyiminin başarısının en büyük örneği, Güney İtalya'nın Dünya Mirası Listesi'ne kayıtlı olan volkan, depremler ve yangınlar riski altındaki Roma kenti Pompeii'nin tarihi alanlarını koruma deneyimidir. Alan, şantiyede çalışan işçi sayısıyla orantılı

olmayan çok sayıda eser içermiştir. Sitenin başkanı, arkeolog Gutsu, 2007 yılında bölgenin anıtlarını beklenen afetlerden korumak için bir plan hazırlamıştır. 50 yerel üniversite gönüllüsünün Kültür Varlıkları Bakanlığı'ndan uzmanlar tarafından yetiştirilmesini içeren eğitim kursu yapmaya planlamıştır. Acil durumlarında afet bölgesine ulaşma, çanak çömlek, heykel, duvar resmi, cam gibi zayıf eserlerle nasıl başa çıkılacağı konusunda, kurtarma önceliğine göre parçaların nasıl düzenleneceği ve temizlenceği, tahsis edilmiş bir yerde sarılmasından sonra uzmanlar tarafından restore edilmek üzere başka bir yere nakledilmesinin öğrenmişlerdir. Güvenlik görevlileri, itfaiyeciler, uzmanlar, ilk yardım ekibi ve gönüllüler ekibi arasında koordineli bir şekilde gerçekleştirilen tatbikatta başarılı sonuçlar alınması nedeniyle altı ayda bir simülasyon tatbikatları yapılmasına karar verilmiştir (UNESCO vd., 2010).

Şekil 23 Tim Schnarr (URL-18).

Proje düzeyinde ve sistemdeki tüm bireyler ile yerel, ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasında ve tüm aşamalarda etkin bilgi alışverişini organize etmek için ortak bir platforma sahip olmalı, afet sırasında doğru karar verme süreci kolaylaştırmak ve gelecekteki deneyimlerin özetini kullanılmaktır (Mohanty vd., 2006; akt. Seneviratne vd., 2011).

2004 Hint Okyanusu tsunamisi, kullanımdaki dini binaları ve bir dizi başka binayı içeren ve mimari ve doğal mirası birleştiren bir bölge olan Sri Lanka'daki kültürel mirslara büyük zarar vermiştir. Afetten sonraki ilk 24 saat içinde, Sri Lanka'daki Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Ulusal Komitesi, hasara ilişkin bir saha araştırması yaparak afetin ardından gelen sorunları ele almak için acele etmiştir. Komite, bir haftadan kısa bir süre içinde, yetkililere kültürel miras varlıklarını dikkate almaya ve onları yıkımdan kurtarmaya çağıran bir kamuoyu

açıklaması yapmıştır. Sri Lanka Hükümeti tarafından kıyı boyunca oluşturulan yeni koruma alanı içine kültürel alanları ve anıtları dahil etmeyi kabul edilmiştir. Komite, çalışmayı mümkün olan en kısa sürede tamamlayabildi ve sonuçları yeniden yapılandırma planlarına dahil edilmek üzere planlamacıların kullanımına sunabilmiştir (UNESCO vd., 2010).

Şekil 24 2004 Tsunamide Sri Lanka Hindu Tapınağı (Clayton, 2005).

Kültürel miras için, afet yönetim sistemleri kültürel miras alanı yönetim sistemleri ile entegre edilmelidir ve bunun tersi de yerel, ulusal, hükümet, sivil toplum ve uluslararası düzeylerde planların ve bilgi alışverişinin çakışma olmadan entegrasyonu yoluyla yapılmalıdır. Yerel düzeyde, topluluk liderleri, yerel halkı planların oluşturulmasına ve uygulanmasına dâhil edebilir, resmi ve gayri resmi kurumlarla da iletişim kurarak bilgi paylaşımında bulunabilmektir. Ulusal düzeyde, devlet, kültürel ve doğal varlıkların korunmasından ve afet sisteminin yönetiminden sorumludur. Afet yönetiminden sorumlu ordu, polis gibi ulusal kurumlar, kültürel miras için afet yönetim planlarının oluşturulmasına ve uygulanmasına da katkıda bulunmaktadır. Son olarak, uluslararası düzeyde, bazı ajanslar temsilcileri aracılığıyla afetlerle mücadelede rol oynamaktadır. UNESCO Dünya Miras Merkezi ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) bu alandaki ana taraflar olarak ortaya çıkmaktadır (UNESCO vd., 2010).

2002 selinden sonra, Maulde nehri manzarasında bir ortaçağ duvarı ile çevrili iyi korunmuş bir alana sahip tarihi Alman kasabası Grimma, selden en çok etkilenen bölgeler arasında olmuştur. Felaket ardından kenti selden korumak için bir ön çalışma sunulmuştur. Nehir ve çevresini etkileyecek ve kentin estetik özellikleri,

özellikle mimari mirası etkileneceği için Belediye Meclisi tarafından reddedilmiştir. Sonunda tarihi mirasın korunması ile kentsel planlama, çevre koruma, yerel ekonomi ve yerel altyapı ve turizm unsurlarını içeren entegre bir plan dahilinde antik kentin sellerden korunması projesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır (STORM, 2016).

Şekil 25 Grimma'nın Selden Korunma Projesi Önce ve Sonra (STORM, 2016).

4.1.6 Yasal Faktör

Yasal faktör, afet yönetimi gibi bir sistem veya kurumun çalışmalarını yürütmek için kabul edilen tüm kuralları, kanunları, mevzuatları içermektir. Örneğin: afetlere karşı hazılamak şamasında önemli bir kanun olarak görülen standart bina ysalarındaki altyapı geliştirme kanunudur (Wilkinson vd., 2006; akt. Seneviratne vd., 2011). Afet sigortası kanunu gibi toplum ve kurumları etkileyen zararları ve afet sonrası tazminatı karşılayacak kanunlar (Korkut, 2019).

Afet yönetim sisteminde mevzuat, afet azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme prosedürlerin çeşitli aşamaları için yasal temel oluşturmak açısından önemlidir. Kaynaklar ve topluluk ihtiyaçları karşılama ve planlama gibi farklı aktörleri ve sorumlulukları tanımlar. Yasal çerçeveler, başta afet anında çalışabilecek hassas gruplar olmak üzere tüm insanların topluma katılımını garanti altına almaktadır. Ancak afet yönetim sistemini gerçek anlamda desteklemek için yasalar masada sadece fikir olarak kalmamalı, daha ziyade somut önlemlere dönüştürülmelidir (IFRC, 2020).

Önceki risklerin ve zayıf noktaların değerlendirilmesine dayalı olarak yasaları iyileştirmek ve yeniden formüle etmek için hukuk sisteminin yapısı esnek ve geliştirilebilir olmalıdır (Pheng vd., 2006; akt. Pathirage, vd. 2014).

Yasaların öngörülen şekilde uygulanmasını sağlamak için topluluk, yasalaşmadan önce kararların ve yasaların alınmasına dahil edilmelidir (Korkut, 2019). Deprem yapı güvenliği yasasına uygun inşa edilmiş bir yapı denetim yasası gibi çıkarılan yasaların uygulanmasını veya doğru uygulanmasını sağlayacak yasalar olmalıdır (Korkut, 2019).

Kültürel mirasın afetlerden korunmasına yönelik yasal çerçeveler, bir ülkenin genel risk yönetimi stratejisinin bir parçası olmalıdır, örneğin: afet yönetim sistemi ve kültürel miras yönetim sistemi içinde tüm aşamalarında, sorumlulukları tanımlayan ve görevliler arasında koordinasyonu sağlayan yasalardır (Stanton ve Soz, 2017).

Leiden Universit'teki NEXUS 1492 projesinde çalışan kültürel miras hukuku araştırmacısı Amanda Byer ile yaptığı röportajda belirtildiği gibi: yasalar, öncelikle kültürel mirasın ne olduğunu ve nelerin korunmaya değer olduğunu belirlemeye, koruma yollarını geliştirmek için yardımcı olmaktadır (Byer, 2017).

1955 yılında Norveç'in Bergen kentini etkileyen yangından sonra Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı yerleşim yerinin yüzde ellisi tamamen yok olmuştur. 1977 yılında alanın yeniden imar çalışması sırasında durum doğrulamadan sonra belgeler ve mühendislik çizimlerine göre değerlendirilmiştir. Yapı kanununun yasalaşması için tartışılan ilk önemli nokta, eski binaların yüksekliği nedeniyle doğal aydınlatma zayıf olmsı için yeni binalar önceki yükseklikte inşa edilmeyeceğini belirtilmiştir. Şehir ve mahalledeki yapı yasalarını inceledikten sonra, yeraltı otobüs terminali inşa etmek için eski bir plana dayandığı için incelemeden sonra, değişebilecek olduğunu ortaya çıkmaktadır. Yeni binalarda ahşabın kullanılacağı ve olası yangınları önlemek için yangın geciktirici levhalarla kaplanacağı da vurgulanmıştır. Yüksek maliyeti ve su sızdırması nedeniyle bodrum kat yapma fikri yerini kazık temel fikrin ile değiştirilmiştir. Bu planda, zayıf noktaların değerlendirilmesine dayanan yasa geliştirmenin başarılı bir örneğini görüyoruz. Bu, yalnızca mirasın riske hazırlıklı olma durumunu iyileştirmek için değil, aynı zamanda zamanın ihtiyaçlarına uygun iyileştirmeler yapmak için bir fırsat sağlamıştır (Hansteen, 1992; akt. UNESCO vd., 2010).

Şekil 26 Norveç Bergen Kenti (Interbus, 2014)

4.1.7 Politik Faktör

Politik faktör kapsamında, bazı ülkelerdeki çatışan iç siyasi eğilimler, hükümet ve muhalefet grupları arasındaki çatışmalar gibi, afet yönetim sisteminin çatışan amaç ve önceliklerine önemli ölçüde etkide bulunmaktadır (Pathirage, vd. 2014).

Afet yönetim sistemine göre politika, politik taahhüttür. diğer bir deyişle politik sistemin afet yönetimi alanına gösterdiği önem ve içerisindeki politikacılardır. Afet yönetimine veya kurumlarına tam destek ve etkin siyasi iradenin olmaması, genel olarak bu sistemin tüm aşamalarında başarılı olmasına engel teşkil etmektedir. Ulusal düzeyde afet yönetim kurumları ile afet durumlarında destek sağlayabilecek başarılı deneyimlere sahip diğer ülkeler arasındaki bilgi alışverişinin kalitesinde siyasi irade büyük rol oynamaktadır (Korkut, 2019).

Amerika Birleşik Devletleri'nin yangınlarla mücadele pozisyonunda olduğu gibi, yeterli mali destek sağlayan, politikaları ve yasaları değiştirerek etkili bir yangın müdahale sistemi kurmak için sorumlulukları tanımlayan siyasi taahhüdün önemini vurgulamaktadır (Maditinos ve Vassiliadis, 2011; akt. Seneviratne vd., 2011).

Siyasi faktörün çeşitli faktörlerin temelini oluşturduğunu ve onları doğrudan etkilediğini, yasal, yönetim, sosyal ve diğer faktörler gibi genel olarak ülkenin yönetiminden sorumlu olduğunu söylemektedir (Pathirage vd., 2014; akt. Korkut, 2019). Politik faktörün diğer faktörlerdeki sorumluluklarına örnek olarak; okul müfredatlarında afet yönetimi kavramının tanıtılması (Pathirage

vd., 2014; akt. Korkut, 2019). Yeniden yapılandırma projesinin, uzmanlaşmış kuruluşlar kurarak yeniden yapılandırma projesini desteklenmesi (Pathirage vd., 2014, Oloruntoba, 2005; akt. Korkut, 2019). Afet yönetimine ilişkin devlet bilgilerinin dürüst ve pratik bir şekilde paylaşılmasıdır (Dahlan vd., 2013; akt. Korkut, 2019).

Dilek Ozcilan ve Erman Coşkun (2008) tarafından hazırlanan modele göre, aşağıda belirtilen bu faktörlerin her biri afet yönetiminin başarısına katkıda bulunmaktadır: hükümet türü, adli makamlar, siyasi hiyerarşi, ülkenin siyasi kültürü, yasal girişimler, siyasi irade, tüzük ve yönetmelik ve kuralların uygulanması, uluslararası toplum ve yardım kuruluşları ile ilişkiler. (Ozceylan ve Coskun, 2008).

Hükümet, ülkeyi uluslararası sözleşmelerde temsil eden ana taraftır ve bu da onu kültürel mirasın afetlere karşı korunması ve yönetiminden birincil sorumlusu kılmaktadır (UNESCO vd., 2010). Kültürel mirasın afetlere karşı yönetilmesinde hükümetin en önemli rolü, paydaşlar arasındaki çalışmaları yöneten politikalar ve yasalar oluşturmaktır (Goodin vd., 2008; akt. Lennox, 2016). Her hükümet biçiminin farklı bir politikası vardır ve bunu takiben ülkedeki güç dengesi değişir ve sonuç olarak roller ve delege ilişkileri etkilenmektir. Politik faktör, yasal faktörden daha çok temel iradeyi ve politik taahhüdün gerçeği maruz bırakır, çünkü siyaset, denetime tabi olan karmaşık hukuktan daha esnektir (Mynors, 2006; akt. Lennox, 2016).

Filipinler'deki tarihi Vigan şehri, eşsiz kültürel ve tarihi önemi nedeniyle 1999 yılında Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir. Şehir aktif depremlerin ve volkanların olduğu bir bölgede yer alır ve tarihi binaları yangınla baş edemez. Şehir yönetimi, belediye başkanının gözetiminde, beklenen afetleri karşılamak için afete hazırlık sistemini iyileştirmek için planları hazırlayarak çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Vigan City Resmi Web Sitesi, 2007; akt. UNESCO vd., 2010).

Filipinler'deki tarihi Vigan şehri, eşsiz kültürel ve tarihi önemi nedeniyle 1999 yılında Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir. Şehir aktif depremlerin ve volkanların olduğu bir bölgede yer alır ve tarihi binaları yangınla baş edemez.

Şehir yönetimi, belediye başkanının gözetiminde, beklenen afetleri karşılamak için afete hazırlık sistemini iyileştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Ani afetlere müdahale konusunda plan hazırlandı. Şehir, yangın söndürme ekipmanı ve gece itfaiyeci denetimler ekipleri ile donatılmıştır. Yerel topluluk, kentin gönüllü itfaiye teşkilatı aracılığıyla acil durum hazırlık faaliyetlerine katılmaktadır. Acil durum siren sistemi de devreye alınmıştır (Vigan City Resmi Web Sitesi, 2007; akt. UNESCO vd., 2010).

Şekil 27 Vigan Şehri Eski Tuğla ve Ahşap Evleri (UNESCO, 1999)

Devletin kültürel mirasın seçici bir şekilde korunması yoluyla seçilen kısmını koruduğu ve geri kalanını ihmal nedeniyle kasıtlı veya kasıtsız eylemlerle yok ettiği afet yönetim sisteminin başarısında veya başarısızlığında devletin önemli bir rolü vardır; Öyleyse seçilen kültürel mirasın ulusun kültürel kimliğini yansıtması her zaman doğru olmayabilmektir. Örneğin, Otoriter hükümetler söz konusu olduğunda lider, koruma politikalarını kontrol ederek değerli mirasın yok edilmesine yol açabilecektir (Rossi, 2013).

2001 yılında Afganistan'daki Taliban hükümeti, iki büyük Buda heykellerin yok edilmesi Taliban hükümetinin, bazı üyelerinin ifadelerine göre İslam'ı temsil etmeyen, ama liderlerinin politik inançlarını yansıtmaktadır. Afganistan örneği mirasın kasıtlı bir yıkım örneği olarak ortaya çıkmaktadır (Rossi, 2013).

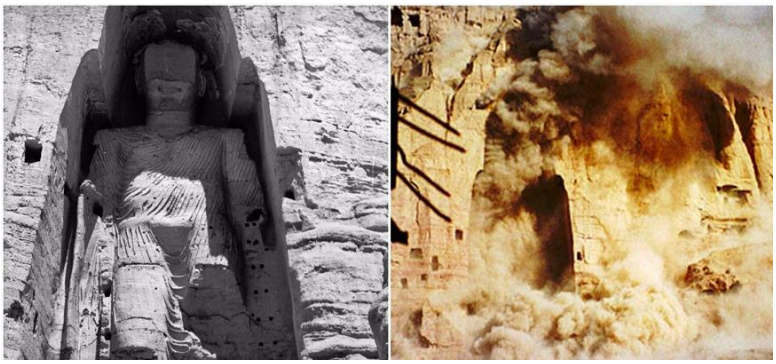

Şekil 28 2001 Yılında Bamyan Buda Heykelleri Taliban Tarafından Yıkımı (MEPA, 2021)

Afganistan'ın aksine, Mısır'da kültürel mirasa verilen zarar, liderlik ideolojiden değil, Mübarek zamanında Mısır hükümetinin izlediği seçici korumadan kaynaklanıyordu. Bu yaklaşım, hükümetin bazı mahalleleri korumayıp ihmal etmesine neden olmuştur. Hükümet, bu mahalleleri simge yapılar açısından zengin değil ve turistler için çekici bulmamıştır. Bu ihmal edilen alanlara örnek olarak, somut olmayan kültürel miras olarak kabul edilen Kahire'nin Bulaq semti ve Luksor yakınlarındaki Yeni Qurna köyü verilebilmektir (Rossi, 2013).

Şekil 29 Bulaq Tarihi Mahallesi (URL-19)

Şekil 30 Yeni Qurna Köyü (URL-20)

Suudi Arabistan hükümeti tarafından, UNESCO üyesi olmasına ve 1978 yılında Doğal ve Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme'yi imzalamasına rağmen; Ocak 2002'de antik Ecyad Kalesi'ni beş yıldızlı bir otel ve alışveriş merkezi yapmak için yıkılmasına başlatılmıştır (Şahin ve Güner, ?). Dönemdeki Türkiye Kültür Bakanı İstemihan Talay, kalenin yıkılmasının sadece tarihe saygısızlık değil, Osmanlı döneminin izlerini Suudi Arabistan ve dünya tarihinden silmeyi amaçlayan bir yaklaşım olduğu iddiayı öne sürmüştür. O sırada Fransız haber ajansında Suudi İslami İşler Bakanı Saleh al-Sheikh,

devletin yetkisi altındaki işlere kimsenin müdahale etme hakkına sahip olmadığı yanıtını vermiştir (URL-21).

Şekil 31 Ecyad Kalesi Yıkımdan Önce**, Şekil 32** Ecyad Kalesi Yıkımdan Sonra (Şahin ve Güner, ?).

4.2 Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Değerlendirme Sonucu

Afet önceden tahmin edilemese de modern bilimleri kullanılarak önlem alınması mümkündür, bu nedenle, afetlerin etkilerini bilinçli bir şekilde hazırlamak ve azaltmak için bir afet yönetim sistemine sahip olmak önemlidir; Örneğin şehir plancılarının karar verdiği alanlarda (fay hatları gibi) dikkatli hareket etmek gibi ve doğaya rağmen değil, doğa ile uyumlu yapılaşmayı sağlamak (su yatakları ve vadi tabanlarında yapılaşmamak, derelerin yataklarını değiştirmemek, taşkın sınırlarına dikkat etmek gibi). Kültürel mirasın önemi ve onu tehdit edebilecek tehlikelerden korunmaları konusunda küresel bir kabul olmasına rağmen, birçok ülkede afet yönetiminin uygulanmasında başarısızlık ve sorunlar görmekteyiz.

Siyasi, yasal ve idari faktörler gibi birçok faktörün önemi, diğer tüm faktörlerle bağlantılı oldukları için not edilmiştir. Siyasal irade açısından siyasal faktör, sistemin etkinleştirilmesinde veya yok sayılmasında büyük rol oynamaktadır. Teknolojik faktör, kültürel mirasın afet öncesi korunmasına yönelik yöntemlerin geliştirilmesinde rol oynar ve afet sonrası restorasyonuna yardımcı olmaktır. İdari ve politik faktörler, uluslararası kuruluşların kültürel mirasın korunmasındaki rolünü doğrudan etkisi vardır.

Kültürel mirasta afet yönetim modelin kurulması için önemli noktalar vardır, bu sistemin başarı olmasına ve geliştirmesine yardımcı olabilmektedir. Her bir faktör kullanarak sistemin değerlendirilmesinden çıkarılmış kültürel mirasla ilgili bu önemli noktalar şöyle anlatılabilmektedir.

Çevresel faktör; Afet yönetim sistemi, özellikle tüm afetlerden etkilenmeyen kültürel mirasa göre, farklı afetlerin türü, şiddeti ve meydana gelme olasılığından doğrudan etkilenmektedir. Çevrenin korunması ve afetlerin azaltılması için kültürel mirasın rehabilitasyon planlarında sürdürülebilirliğinde sağlanması. Doğaya uyum sağlayarak afet yerlerini dikkate almak, ondan kaçınmak ve ona zarar vermemektir.

Teknolojik faktör; Bilgi ve iletişim teknolojisinin kullanılması, kültürel miras ilkelerini dikkate alarak yapısal tedbirlerin uygulanması, tarihi alanlarında koruma ve erken uyarı sistemlerinin uygulanması ve kültürel miras hakkında bilgi yaymasında dijital teknolojinin kullanılması afet yönetim sisteminde önemli bir rol oynamaktır.

Sosyal faktör; Halkın, afet yönetimi ve kültürel miras önemi konusunda, farkındalığı ve eğitimini artırılması, kültürel mirası afetlerden korunması hakkında topluma eğitim verilmesi, yaşam standardını iyileştirilmesi, topluluğun kültürel mirasları ila ilgili deneyimlerinden yararlanması afet yönetim sistemine destek vermektedir.

Ekonomik faktör; Kültürel mirası için devletten yada diğer taraflardan maddi kaynak tahsis edilmesi, kültürel mirası korumak için afet öncesi mali önlemler alınması, kültürel mirasın rehabilitasyonu için bütçe ayrılması olmadan afet yönetim sistemi kurulması imkansız olacaktır.

İdari faktör; Kültürel mirası için afet yönetim kurumlarının idari yapısının doğru kurulması, hükümet ve uluslararası kuruluşlarla ilişkiler olması, sivil toplumu mirasla ilgili gönüllü çalışmalara dahil etmeyi planlanması, alanda çalışan teknisyenlerin deneyimi ve nitelikleri olması, yönetimin tüm aşamalarında kültürel mirası için bilgi platformu oluşturulması, kültürel miras için afet yönetimini destekleyen lojistik hizmetler olması afet yönetim sistemin işlerini kolaylaştırmaktadır.

Yasal faktör; Mirasın ne olduğunu tanımlayan ve korunmasını destekleyen yasalar olması, her aşamada ve düzeyde afet yönetimin kolaylaştıran yapısal yasalar olması, teknolojik gelişmeye uygun esnek, ölçeklenebilir yasalar olması, topluluğun, kültürel mirasları ile ilgili yasaların çıkarılmasına dahil edilmesi, uygulamada yasaların denetimi olması afet yönetim sistemini doğru yürütülmektedir.

Politik faktör; Ülkenin siyasi durumune göre ve siyasi istikrarı olması, hükümet tipi ve siyasi ideolojisini, kültürel miras için afet yönetimi alanında siyasi irade ve taahhüt olması, bilgi alışverişi için sivil ve uluslararası kuruluşları ile ilişkilerin desteklenmesi afet yönetim sistemin her işlemlerine temel oluşturmaktadır.

5

ÖRNEKLER-SURİYE İÇİN ÇIKARIMLAR

5.1 Japonya’da Kültürel Mirasta Afet Yönetimi

5.1.1 Japonya’da Afet Yönetim Gelişimi

Japonya'daki hükümet sistemi anayasal bir imparatorluktur, II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu sisteme yönelmeye başlamıştır. Demokrasinin kurallarını, halk liderliğini ve parlamentarizm ilkesini tanımlayan ve insan haklarına, halkın egemenliğine ve kamu özgürlüklerine dayanan 1947 Anayasasını kabul edilmiştir,1947 Japonya Anayasasına göre üç devlet organları bağımsızdır: Yasama, yürütme ve yargı. Japonya, Birleşmiş Milletler üyesi olarak dünya ülkeleriyle yakın ilişkileri ile öne çıkıyor ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne daimi üyelik istemektedir (URL-22).

Japonya'nın ekonomisi ise, 1960 ve 1980 arasında gerçek ekonomik büyüme dönemi başladığından, Japonya'nın şu anda Asya'daki en gelişmiş ulus haline gelmesiyle hükümetin isteklerinin gerçekleşmesine katkıda bulunmuştur. 2012 yılında Gayri safi yurt içi hâsıla açısından üçüncü, satın alma gücü açısından ise dördüncü büyük ülke olmuştur. Ekonomideki bu gelişme, Japonya'nın bilimsel araştırmadaki gelişimine yansımıştır, özellikle teknoloji, mekanizmalar, teknik ve yazılım bilimlerinde, dünyanın en büyük üçüncü teknolojik bütçesi olarak araştırma ve geliştirme bütçesinin 130 milyar dolara ulaşmıştır. Japonya'nın teknolojik katkıları elektronik, otomobil, makine, deprem mühendisliği ve endüstriyel robotik alanlarında kendini gösteriyor ve dünyadaki endüstriyel robotların yarısından fazlasına sahiptir (URL-23).

Japon halkını ardı ardına gelen felaketlerden korumaya yönelik afet yönetimi planları, geçmişte Japonya'nın politikası içinde mevcuttu ve kararları Başkanın doğrudan talimatlarıyla bağlantılıydı. Afet yönetimi çalışmalarını her düzeyde koordine etmeyi amaçlayan, Başbakanlık bünyesinde ilk Afet Önleme Merkez

Konseyi'ni kurulmuş ve bugüne kadar işlemleri devam etmektedir (Erkal, ve Değerliyurt, 2011)

Japonya'nın jeolojik olarak tehlikeli konumuna ve deprem ve tsunami gibi doğal afetlere karşı savunmasız olmasına rağmen, günlük hayatta doğal bir olay haline geldiği için bu afetlerle başa çıkmayı başarmış ve bunu da bu afetlerle mücadele konusundaki deneyimlerinden yararlanarak ve bunlarla mücadele yöntemleri geliştirerek başarmıştır (Çolak, 2017). Japonya'nın afet yönetim sistemi 1880 tarihli "Doğal Afetlere Hazırlık ve Koruma Yasası"na dayanmaktadır. Bu kanun, risk azaltma süreçlerinin düzenlenmesi ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ile ilgili 34 kanunun çıkarılmasının önünü açmıştır (JICA, 2008; akt. Gökçe ve Tetik, 2012).

Japonya, afet yönetimi tarihinde dönüm noktaları oluşturan II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük afetler yaşamıştır:

- 1959 yılında Ise-Wan depremi, "Afet Önleme Temel Yasası "na sebep olmuştur.
- 1995 yılında Büyük Hanshin-Awaji depremi, "Depreme Dayanıklı Yapı İnşa Etme - Kendi Kendine Yardım ve Karşılıklı Yardım Bilinci" yasasına sebep olmuştur.
- 2011 yılında Büyük Doğu Japonya depremi ise, "Büyük Ölçekli Afetler için Hasar Değerlendirmesinin Gözden Geçirilmesi (Afet Azaltma) Toplum Afet Yönetim Planlarının" yasasına sebep olmuştur (JICA, 2017).

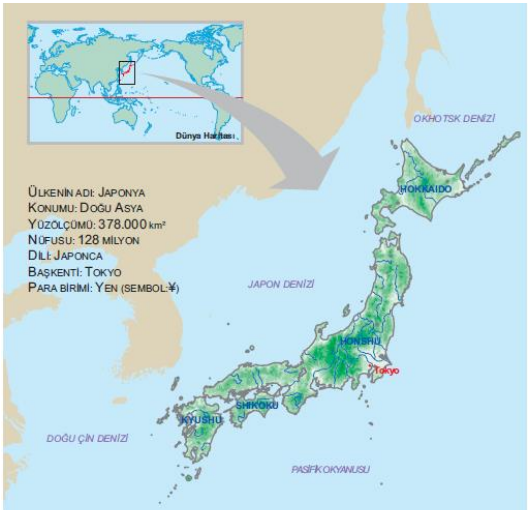

Şekil 33 Japonya Haritası (Japonya Dışişleri Bakanlığı, 2007)

1959'daki Ise-Wan Tayfunu, Japon hükümetini afet sonrası müdahale yaklaşımından afet öncesi önlem alma yaklaşımına geçmeye sevk etmiş, bunu başarmanın kapsamlı, çok sektörlü bir bakış açısı ve sorumluluk gerektirdiğini ve afet azaltma önlemlerinde yeterli yatırım gerektirdiğini belirtmiştir (Erkan, 2010).

1961'de yayınlanan "Afet Önlemleri Temel Yasası", Japonya'da ilk kez tüm afet yönetim sistemini dört aşaması için gerekli planları ortaya koyar: afete hazırlık, afet müdahalesi, iyileştirme ve gerekli mali önlemler ve sorumlulukları tanımlamaktadır (JICA, 2008; akt. Gökçe ve Tetik, 2012). Ayrıca aynı yasa kapsamında, Kabine Ofisinde Afet Önleme Merkez Konseyi ilk olarak 1961 yılında kurulmuştur (JapoGOV, 2005). Yine aynı yasa kapsamında, 1963 yılında ülkede afet yönetimine yönelik master planlar hazırlanmıştır. Planlarda önlem, acil müdahale, onarım ve yeniden yapılanma önlemleri yer almaktadır. Yeniden yapılanma planlarının, önleme ve afet azaltma çalışmalarında yaşanan gelişmelere uygun olarak kentlerin planlanmasını sağlaması gerektiğini vurgulanmıştır (JICA ve İBB, 2002).

Yasa, afet yönetim sistemi içinde dört sorumluluk düzeyi tanımlamaktadır: Birincisi, Ulusal Hükümetin düzeyinde, Başbakan'ın başkanlığındaki Afet Önleme Merkez Konseyi, önleme planlarının ve hazırlıklarının geliştirilmesinden sorumludur ve ulusal düzeyde kamu devlet kurum ve kuruluşları operasyonlar, karar verme ve planlardan sorumludur. İkinci olarak, Bölgesel Hükümet düzeyi, Bölge konseyine başkanlık eden Bölge Valisi, öncelikle afet önlemenin düzenlenmesinden sorumludur. Üçüncüsü, Belediye düzeyinde, Belediye afete hazırlık operasyonları düzenlemektedir. Dördüncüsü ise, Bireysel düzeyinde, afetlere karşı direnmenin öneminin bilincinde olan ve yerel ve gönüllü kuruluşlarla koordineli olarak afetlere hazırlıklı olan bir toplumun parçası olan bireydir (Erkal ve Değerliyurt, 2011).

Ulusal Ülke Ajansı (National Land Agency), afet öncesi ve sonrası afet yönetim kurumları arasında koordinatör rolü oynar, Bölgesel Afet Önleme Merkezi ile Ulaştırma Bakanlığı, Deniz Güvenlik Kurumu ve Meteoroloji Ajansı gibi diğer bakanlıklar arasında koordinasyonu sağlar. Gönüllü kuruluşlar, yerel yönetimler,

meteoroloji, sismik ve tsunami kurumları, devlet kurumları ve Başbakanlık gibi kurumlar arasındaki bilgi akışının düzenlenmesinde rol oynamaktadır (JDCM, 1998; akt. Erkal ve Değerliyurt, 2011).

1995'teki Kobe depremi (Büyük Hanshin-Awaji Depremi), büyük can ve mal kaybı nedeniyle Japon hükümetini tarafından yürürlükte olan afet yönetim sistemini sorgulamasına yol açmıştır (Erkan, 2010).

İlk adım olarak, Ulusal Erken Uyarı Sistem, kurulmuş çeşitli ağların ve yerel sismik istasyonları 1995 Kobe depreminden sonra geliştirilmiştir (Okada vd., 2004; akt. Alçık, 2011). Hiroşima bölgesindeki sivil savunma ekibi de dâhil olmak üzere 23 belediye arasında yapılan anlaşmalar sonucunda ve deprem ışığında 1997 yılında Japonya'nın Erken Uyarı Sisteminin ilk adımı olarak Sismik Yoğunluk Bilgi Ağı kurulmuştur (Kuzucuoğlu, 2015). Japonya'da Erken Uyarının tarihi, depremden kaynaklanan afetlerden kaçınmak için afetten önce trenlerde elektriği kesmek için kullanılan seksenlerdeki deprem tahminine kadar uzanmaktır (Yenilmez, 2011).

Japonya'daki Meteoroloji Ajansı 2004 yılında ağları test etmeye başladı ve 2006'da 2007'de uzmanlara ve yetkililere gibi sınırlı sayıda uyarı vermeye başlamış, 2007'de dokuz radyo ve televizyon kanalı aracılığıyla vatandaşlara uyarılar göndermeye başlamıştır (Yenilmez, 2011).

2001 yılında, Afet Bilgi Sisteminin, afet sonrası değerlendirme yapılması ve zararın derecesini belirlenmesi için bilgi toplanıp müdahale sırasında hızlı ve doğru kararlar almak amacıyla, ilgili kurumlar ve yetkililer arasında bulguların paylaşılmasından sorumlu bir sistem olarak oluşturulmuştur (Kabine, 2002; akt. Çolak, 2017). 2002 yılında ise, depremleri absorbe etmek için modern özel ekipman kullanılarak deprem afetleri konusunda sürekli eğitime adanmış kapsamlı bir Kriz Yönetim Merkezi kurulmuştur (Kuzucuoğlu, 2015).

2001 yılından bu yana entegre bir afet yönetim sistemi mevcut olmasına rağmen, Ana Yasa gözden geçirilip her yıl yaınlanan Afet Önleme Merkez Konseyi raporuna göre sürekli geliştirmektedir. 2012 yılında, özellikle yerel yönetimler tarafından üstlenilenler olmak üzere, prosedür ve önlemleri geliştirecek uygun hükümler eklenmiştir. 2013 yılında, nüfusun güvenli tahliyesini ve etkilenenlerin

korunmasını sağlamak için eklemeler yapılmıştır. Son olarak, 2021'de hükümet, büyük ölçekli bir afet yönetim merkezi kurmak gibi kapsamlı önlemler alımıştır, 2001 reformlarının bir parçası olarak, afet risk yönetimi politikaları ile farklı bakanlık ve kurumların önlemleri arasında koordinasyon sağlamak üzere bağımsız bir Afet Yönetimi Bakanı atanmıştır (CAO, 2021).

5.1.2 Japonya Kültürel Miras ve Afetler

Japon Başbakanlığa bağlı Kültür İşleri Ajansı (KİA), Japon mirasının yönetiminden birincil sorumlu olup, Japon mirası: sanat ve zanaat gibi somut miras, sahne sanatları ve zanaat teknikleri gibi somut olmayan miras, halkın maddi ve manevi kültürel özellikleri, bir de arkeolojik anıtlar, doğal ve jeolojik oluşumlar, pirinç çeltik tarlaları gibi kültürel peyzajlar, geleneksel yapı grupları, gömülü antik eserler ve koruma teknikleri olarak sınıflandırmaktadır (Agency For Cultural Affairs, 2012). Bu kültürel özellikler, Japonya milli mirası olarak sayılmaktadır.

KİA ’nın yürüttüğü kültürel mirasın korunması çalışmaları, 1897 yılına kadar uzanmakta ve korunması konusunda diğer kuruluşlarla işbirliği içinde bu güne kadar devam etmektedir (Agency For Cultural Affairs, 2012). Japonya'da kültürel varlıkları koruma kültürü, tarihi yapıları korumak için yasal olarak 1897'de başlamıştır. Japon hükümeti bu yapılar, tapınak yapıları, kale binaları ve üst sınıf konutları gibi olarak tanımlamıştır. İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde, yasalar, modern çağdan Batı tarzı binaları içerecek şekilde genişlemiş, ancak 18. yüzyılındaki kayıtlı olan yapı sayısı yeterli kalmamıştır (Murakami, 2011).

Japonya mirası, bin yıl ve daha uzun süre korunmuş, ancak koruma gereksinimlerindeki değişiklik, "Eski Mabetleri ve Tapınakları Koruma Yasası" ve 1929 tarihli "Ulusal Hazineleri Koruma Yasası"nın yürürlükten kaldırılmasına yol açmıştır. 1950 tarihli yeni "Kültür Mirasın Koruma Yasası" kapsamında eski yasanın mevzuatı yürürlükte kalmıştır ve daha önce belirlenmiş "ulusal hazineler" ve "korunan özel binalar" terimlerin yerine "kültürel miras" olarak ifade edilmiştir (Kakiuchi, 2014).

Şekil 34 Himeji Kalesi 1951'de ulusal hazine olarak sayılmaktadır (UNESCO Dünya Mirası) (URL-24).

Buna paralel olarak Japonya, 1972 yılında imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesine 1992 yılında taraf olmuş ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) yasalarını onaylamıştır. Japonlar, eski eserlerini UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne kaydetmeye çalışmakta ve çeşitli yasa ve mevzuatlarla onları korumaya çalışmaktadırlar (Kuzucuoğlu, 2015). Japonya'da 2016 yılından bugüne kadar 20 adet Dünya Mirası bulunmaktadır (URL-25).

Geçen yüzyılın altmışlı yıllarında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayi devrimi sonucunda yerel toplulukların genişlemesi, 1975 yılında "Kültür Varlıklarını Koruma Yasası" na 83. maddenin yasaya tarihi kentsel çevreleri dâhil etmek için eklenmesine yol açmıştır (Ayhan, 2011).

Kültürel mirasta afet yönetimine gelince, 1995 yılındaki Kobe Hanshin depreminden önce ciddi adımların atılmadığını fark edilmiştir. Bu deprem sadece Japonya hükümetini değil, dünyadaki tüm hükümetleri kültürel mirası genel afet yönetimi planlarına dahil etmek için çalışmaya teşvik etmiştir (Menegazzi, 2002). Bu nedenle Japonya'nın Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin son durumu değerlendirmesinde fayda vardır.

5.1.3 Japonya Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanarak Değerlendirilmesi

5.1.3.1 Çevresel Faktör

Risk, afet ve savunmasızlık sonucu ortaya çıkar, Japonya gibi depreme açık bir bölgede binaların varlığı onları daha savunmasız hale getirir. Bu nedenle Japon mühendislerin yapılarının, depreme karşı hazırlığını ve direncini yükseltmek için çözümler bulmak zorunda kaldıklarını görmekteyiz (UNESCO vd., 2010).

WB ve JapanGov 'a (2012) göre Japonya'nın yaşadığı ciddi afetlerle mücadele afet yönetimine yönelik bütünleşik bir yaklaşımın varlığının nedeniydi, afetlerin tehlikelerinden kaçınılamayacağından, özellikle depremler gibi büyük afetler söz konusu olduğunda, Japonya, eğitim, bilinçlendirme, doğru ve uygun azaltma önlemleri yoluyla yapısal ve yapısal olmayan önleyici tedbirlere yatırım yaparak bu afetlerle mücadele kapasitesini geliştirmeyi seçmiştir. Örneğin, risklere karşı sigorta, deprem ve tsunamiye eğilimli arazilerin doğasını incelemek ve bu arazilerde yapı yapmaktan kaçınmak gibi önlemler, tsunamilere karşı 20 ila 30 metre yüksekliğinde duvar inşa edilmesi, finansal, çevresel veya sosyal açıdan bir anlam ifade etmeyen barajlar inşa etmek yerine daha mantıklıdır (GFDRR ve WB, 2012).

Japonya, 1993 yılındaki Büyük Hanshin Awaji depreminden sonra yangınları söndürmek için gereken su kıtlığına yol açan elektrik enerjisine dayalı altyapı çalışmalarının kesintiye uğraması sonucu, Afet yönetiminde çevresel sürdürülebilirlik üzerine bir çalışma geliştirmek, örneğin bir ekosistem kurma deneyimi gibi, Kyoto'daki su temini için bu sistem, mevcut su kaynaklarını yangınlarla mücadele etmek için yeterli miktarda su sağlamak için kullanmış. Dünya Miras Alanı sınırları içinde bulunan Zaka tarihi koruma alanı, ekosistemi ilk kez uygulamak için seçilmiş. Doğal su, seksen metre yükseklikteki küçük bir baraj sayesinde, gerektiğinde yerçekimi ile kolay bir şekilde çekilmektedir. Kyoto'da kullanılan ekosistem, Japonya'daki kültürel mirasta afet yönetim planlarında sürdürülebilir çevreyi teşvik etmenin gerçek bir örneği olduğunu söylemek açıktır (Toki ve Okubo, 2005; akt. UNESCO vd., 2010).

5.1.3.2. Teknolojik Faktör

Japonya teknolojiyi, kültürel mirasın korunması ve afet yönetimi alanında etkin bir şekilde kullanılmasını görülmüştür. Günümüzde arkeoloji müzesi olarak kullanılan Kyoto ve Nara gibi tarihi kent alanlarında yangına maruz kalan geleneksel ahşap koruma altındaki yapılarda yangın sensörleri, su saçakları ve alarm sistemlerinin kullanılması, ziyaretçi, tehlike anında butona basarak alarmı devreye sokarak önce yangını söndürebilir, ikinci olarak idareye ve itfaiyeye haber verebilmektedir (Kuzucuoğlu, 2015).

Şekil 35 Shirakawa dağ evleri, **Şekil 36** Nara ve Himeji Kalesinde sezi sistemleri yangından korunmasına yönelik tatbikat (Kuzucuoğlu, 2015).

Japonya'nın müzelerinde eşyaların uygun bir ortamda muhafaza edilmesi için klimatik cihazlarının, eski eserlerin taşınması sırasında titreşim karşı teknikleri, müze içinde ve dışında sergilenen eserlerin korunması için en etkili koruyucu yöntemlerden biri olarak kabul edilen, sismik taban izolasyon kullanılmasını da önemli olduğunu düşünülmüştür (Kuzucuoğlu, 2015). Örneğin, 1895 yılında açılan Nara Ulusal Müzesi'nin teşhir ve depolama alanlarında, koleksiyonların iplerle sabitlenmesi gibi basit yöntemler kullanılarak afet öncesi önlem olarak tarihi eserler üzerindeki etkisinin azaltılmasını sağlamaktadır (Kuzucuoğlu, 2015).

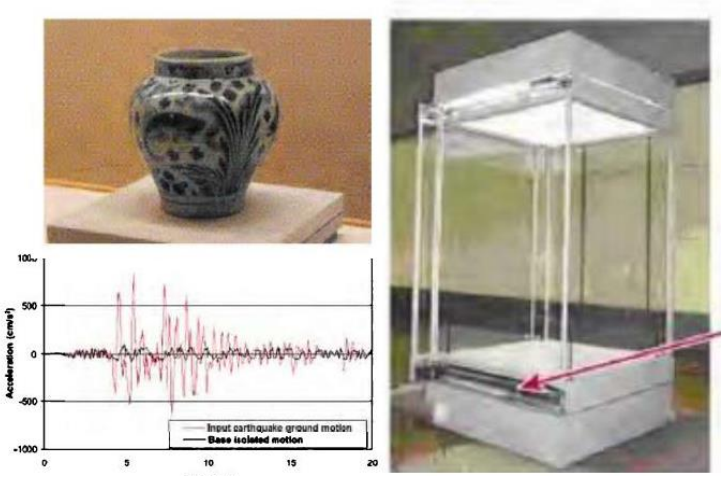

Şekil 37 Taban İzolasyonu teşhir vitrin ve ivme hareketleri (Kuzucuoğlu, 2015).

Japon Takenaka firması, ivmeölçer, desplaman ölçer, akselerometre, termoelektrik termometre, anemometre, GPS sistemi ve anemometre gibi tabanlarında sensörler uygulamanın yanı sıra tarihi yapıları korumak için 24 saat kesintisiz sismik aktiviteyi ölçen sistemler de geliştirmektedir (Kuzucuoğlu, 2015). Japonya'da eski eserlerin korunmasında teknolojinin en önemli uygulamalarından biri, restorasyonda kullanılmak üzere verileri korumak için kullanılan dijital arşivleme teknolojisidir. Örneğin; X Ray Radiografi ve Difraksiyon, Spektroskopi, 3 boyutlu modelleme, Infrared Fotografi, UV Floresan Fotografi gibi teknikleri kullanılmaktadır (Kuzucuoğlu, 2015).

Şekil 38 Tokyo Milli Müzesi Bahçede bulunan sismik önlemleri (Kuzucuoğlu, 2015).

Uluslararası bir tsunami uyarısı yayınlayan Hawaii'deki Pasifik Merkezi'nin uyarılarını kullanmanın yanı sıra Japonya, erken uyarı sistemlerini yerel olarak kurulan istasyonlar aracılığıyla sismik dalga verilerini kullanarak izlemeyi başaran ve depremin şiddeti hakkında daha oluşmadan önce uyarı ve tahminler yayınlamayı başaran dünyadaki tek 9 ülkeden biridir (Yenilmez, 2011).

Yapısal önlemlere örnek olarak, Büyük Kobe Hanshin Depremi sırasında yıkılan eski yabancı yerleşim yeri Kobe'nin 15. evini yeniden inşa etme projesi, Japonya'nın tarihi binaları tarihi değerlerini kaybetmeden restore edebilme imkanlarının bir örneğidir. Evi geleneksel şekilde yeniden inşa etmek, yaklaşan diğer depremlerin tehlikesinden korunmasını garanti edilmediği için modern depreme dayanıklı restorasyon yöntemleri 3 seçenek olarak geliştirilmiştir; Çelik çerçevenin dış çevresi, çelik betonarme çerçeve ve sismik izolasyon teknolojisidir. Sonuçta tüm betonarme ve çelik çerçeve seçenekleri, yapı sistemini ve estetik görünümü çok fazla değiştirdiği için reddedilmiş, sismik izolasyon teknolojisi kullanılmıştır (Murakami, 2011).

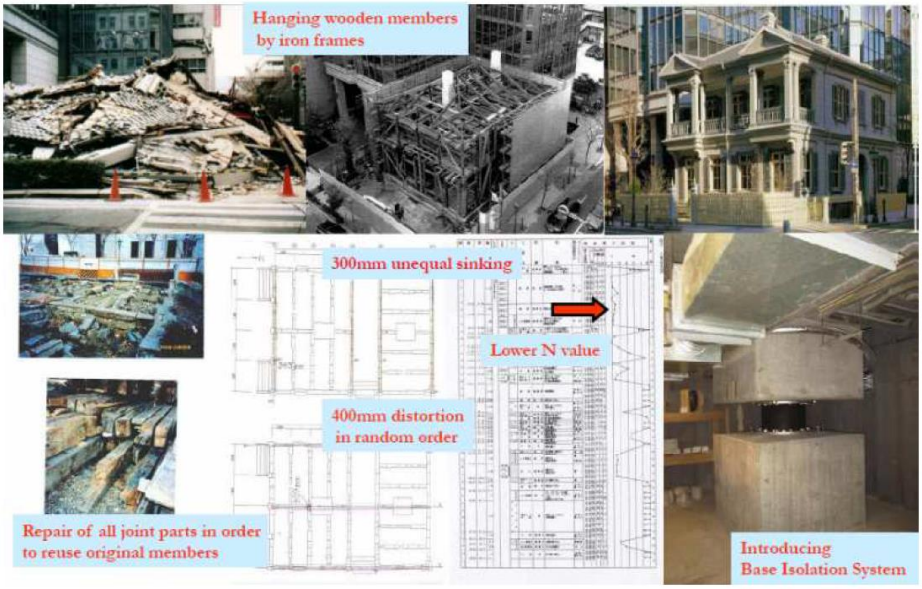

Şekil 39 Eski Kobe Yabancı Yerleşim Yeri 15. Evi Kurtarma Projesi (Murakami, 2011).

Şekil 40 Eski Kobe Yabancı Yerleşiminin 15. Evi Kobe-Hanshin depreminden önce ve restorasyondan sonra (URL-26, URL-27).

5.1.3.3. Sosyal Faktör

1995 yılındaki Hanshin depreminden sonra bölgedeki kültürel mirasın değerinin yeterince bilinmediği fark edilmiş ve bu nedenle afetten korunma alanındaki araştırmacıların kültürel mirasın doğası ve korunmasının önemi hakkında vatandaşları bilgilendirmeleri gerektiğine karar verilmiştir, çünkü insanlar ilk savunma hattı olarak sayılmaktadır (AKOM ve İBB, 2006). Diğer yandan ise, kullanılan kültürel mirası için, eski evlerde yaşayan veya çalışan birçok kişinin, mirasın öneminin farkında olup afet sırasında korumasına çalışmıştır, bunu, konut veya ticari kültürel varlığının kategorisi ile kullanıcıların arasındaki etkileşimli bir ilişkinin varlığından kaynaklanmaktadır. Buda, kültür varlıkları için afet önleme planları geliştirilirken bu ilişkinin dikkatle ele alınması ve ondan faydalanması gerektiği, çünkü yaşam biçiminin, güvenliğin ve kültür varlığının kendisinin korunması önemli olduğunu sonucuna varılmaktadır. Ayrıca kullanılmayan kültür varlıklarının korunması ve ziyaretçilerinin güvenliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmalıdır (Murakami, 2011). Acil durumun farkındalığı da aynı derecede önemli olduğunu fark edilmiştir. Uzmanlar, topluluklar ve hükümetler arasındaki iletişimi desteklemek ve afet sırasında ihtiyaçları karşılamak için risk haritalarının paylaşılması ve erken uyarı sistemini olması çok önemlidir (GFDRR ve WB, 2012).

Japonya'daki eğitim sistemi, okul müfredatının bir parçası olarak kültürel mirasın önemi konusunda farkındalık yaratmakla ilgilenir. Bu, Osaka Tarih Müzesi gibi çeşitli müzeler tarafından sunulan ilk, orta ve liselere yönelik sosyal yardım programları aracılığıyla yapılır. Yükseköğretimde kültürel mirasın incelenmesi ise, çok sayıda çalışan ihtiyaç duyan kazı ve kurtarma çalışmalarını karşılamak için tarih çalışmasına ve eğitime bağlıdır.1979'da Nara Üniversitesi ve 1997'de Kyoto Tachibana Üniversitesi “Kültürel Varlık” veya “Kültürel Miras” başlıklı bölümler veya kurslar kurmuştur (Okamura, 2014).

Örneğin 2003 yılında, Kobe depreminden sonra, Japonya Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı tarafından üniversitelerde “Mükemmeliyet Merkezleri (COE)” tarafından beş yıl süresiyle sunulan doğal ve sosyal bilim programlarını teşvik etmek için başlatılan araştırma programına yanıt olarak Ritsumeikan Üniversitesi, 2005 yılında Japonya Hükümeti tarafından onaylanan "Miras Kültürel ve Tarihi Kentler için Eğitim, Araştırma ve Geliştirme - Afet Azaltma Stratejisi" başlıklı bir öneri sunmuştur. Program, kültürel mirasın korunması ve afet riskinin azaltılması alanlarını birbirine bağlamayı ve bu iki alanda modern yöntemlerle eğitim vermeyi amaçlamaktadır (Jigyasu, 2013).

2012 yılına kadar, kursun dünya çapındaki önemi güçlü bir şekilde kabul edildiği için Ritsumeikan Üniversitesi gelecekte kursa devam etmek için bir bütçe sağlamaya karar vermiştir (Stanton ve Soz, 2017).

5.1.3.4. Ekonomik Faktör

1960'lardan bu yana sağlanan bütçenin sadece %5-8'i risk azaltma ve önlemede afet yönetimi faaliyetlerine ayrılmaktadır. 1995 ve 2004 yılları arasında ortalama kaynaklar, toplam bütçenin %5'ini oluşturan yıllık 4.5 trilyon Yen’e ulaşmış. Bu kaynakların sadece yüzde 1,3'ü araştırma geliştirme çalışmalarında kullanılmış, afet öncesi hazırlık için yüzde 23,6, afet sonrası yeniden yapılanma ve iyileştirme faaliyetleri için yüzde 26,4, en büyük kısmı ise yüzde 48,7 ile milli toprakları korumak için kullanılmıştır (Government of Japan, 2007; akt. Erkan, 2010).

Kültürel miras önce devlet tarafından finanse edilirken, 1995 Kobe Hanshin depreminden sonra tanımlanmamış kültürel mirasın (tarihi yapılar vb.) özel sektör tarafından desteklenmesinin önemine ulaşılmıştır. Buna göre, Kültürel Miras ve Sanat Araştırmaları Vakfı, ulusal düzeyde kültürel mirasın korunması konusunda farkındalığı artırmak için Japonya'nın her yerinden fon sağlamıştır. Bu fon, devlet tarafından restore edilen kayıtlı kültürel mirasın beş katı olan, kayıt dışı kültürel varlıkları restore etme planının oluşturulmasına katkıda bulunmuştur (Murakami, 2011).

Japonya ayrıca, 1989'dan beri, UNESCO ile işbirliği içinde, tarihi veya sanatsal değeri olan antik eserleri ve arkeolojik alanları, özellikle de Dünya Mirası Listesi'ndekileri korumayı ve restore etmeyi amaçlayan projeler oluşturmak için Dünya Kültür Mirasının Korunması için Japon Vakıf Fonları (The Japanese Funds-in-trust) kurmuştur. Japonya restorasyonu işlemleri finanse eder, özellikle gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünya çapında yetkinlik ve bilgi transferini amaçlayan eğitim kursları 2004 yılında tahsis edilen toplam fon miktarı 50 milyon doları bulmuştur (URL-28).

Kültürel mirasta afet risk yönetimi için Japon sisteminde bugün üç tür bütçe vardır:

- Kültürel Miras Yatırımları Genel Müdürlüğü bütçesi (135,1 milyon ABD Doları); Turizm tanıtımı, uygun koruma faaliyetleri ve kültür varlıklarının tanıtımına dağıtılır. Uygun koruma çalışmalarının en büyük payı olup, afet risk yönetimi, kültür varlıklarının transferi ve kullanımı ile ilgili koruma ve restorasyon faaliyetlerine yönelik; ve diğer faaliyetlerdir; Somut mirasın (binalar, sanat ve zanaat) restorasyon ve korunması, geleneksel yapı setlerinin güçlendirilmesi, kayıtlı kültür varlıklarının yönetilmesi, tarihi mekanların korunması, bakımı ve kullanılması.
- Yeniden yapılanma kurumu tarafından yönetilen özel bir afet kurtarma bütçesi; Bu bütçe kapsamında, KİA 'nın 2018 mali yılı için, özellikle depremden etkilenen varlığın eski haline getirmek için (7,28 milyon ABD Doları) kullanılmaktadır.

- Acil durum veya yedek bütçe; afetleri takip eden kaçınılmaz riskleri azaltmak için, ihtiyaç analizine göre afet meydana geldiğinde kullanılan bütçedir (KİA, 2018; akt. GFDRR ve WB, 2020).

5.1.3.5. İdari Faktör

Kültür İşleri Ajansı (KİA), Japonya'nın kültürel mirasını ulusal düzeyde korumaktan sorumlu devlet kurumudur ve Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı bir devlet ajansıdır (Ayhan, 2011). KİA, tescilli tarihi yapıların yönetimi ile ilgilenir ve bunların korunması için sınırlı deneyim, yetki ve sorumluluklara sahiptir. "Japon Mimari Arkeolojik Koruma Derneği" (JACAM) ise, Japonya'da çeşitli yapıların restorasyon işlerinde uzmanlaşmış eski eser koruma mühendislerinin çoğu istihdam eden bağımsız bir kurumdur (Murakami, 2011).

Japonya'daki Kültürel mirasta afet risk yönetiminin temel ilkesi, kültürel miras politikalarının afet yönetimi politikalarıyla bütünleştirilmesidir. KİA, koruma ve yönetim planları içinde eksiksiz bir afet yönetim planı geliştirme ihtiyacını vurgulamıştır. Devlet çalışanları, koruma uzmanları ve yöneticileri tarafından uygun afet risk yönetimi önlemlerini uygulamak amacıyla farklı kültürel varlıkların türleri için tüm "Afet Önleme Merkez Konseyi" gibi ulusal, hükümet, bölgesel ve belediye düzeylerinde, entegre bir bilgi yönetim sistemi ile sağlanmaktadır (KİA, 2018; akt. GFDRR ve WB, 2020).

JACAM tarafından yürütülen bir araştırmaya göre 1995'teki Büyük Kobe Hanshin depreminde kültürel mirasa verilen zarar için, geçici Deprem Hükümeti ile JACAM ajanları felaketten hemen sonra, hızlı kurtarma planları geliştirilmiştir (Murakami, 2011).

Büyük Kobe depreminden sonra, kar amacı gütmeyen kuruluşların rolü, mağdurlara büyük yardımlarla JACAM gibi ortaya çıkmış ve bu kuruluşların önemi geniş çapta Kabul edilmiştir. Bu da 1996 tarihli Özel Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşları Teşvik Yasası'nın ve 2001 yılında Japonya Kültür ve Sanat Teşvik yasaların, kültürün kapsamlı bir tanımını ve yerel yönetimler, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, işletmeler ve vatandaşlar arasında işbirliği içinde kültürel

faaliyetleri teşvik eden yasalardır. 2014 yılında akredite kar amacı gütmeyen kuruluşların sayısı 48.854'e ulaştı ve bunların %30'dan fazlası kültür alanında çalışır (Kakiuchi, 2014). Kültür varlıklarını korumak için devletin yanında aktif olarak çalışan birçok kuruluş bulunmaktadır (Cabine, 2014; akt. Kakiuchi, 2014).

Buna paralel olarak, hükümet ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliği başlangıçta çok zordu ve Haziran 1995'e kadar sağlatılamamıştır. KİA ve Kültürel Mirasın Korunması Komitesi gibi kuruluşların donanım ve mesleki açıdan, restorasyon ve koruma çalışmaları için insan kaynakları gibi sınırlı kaynakları vardı, kurtarma operasyonlarıyla meşgul olduğu için ana görevlerini yerine getirememiştir. Afet sırasında faaliyet gösteren ve gönüllü üyelere çeşitli görevler veren Tarihi Eserler Şebekesi (TEŞ) gibi çeşitli özel STK'lar grupların arasında birleştirici bir rol oynamıştır. 2001 yılında ise, 2000 Geiyo ve Tottori depremleri sonrası, TEŞ ile işbirliğine giren benzer şebeke ortaklıkları kurulmuştur (AKOM ve İBB, 2006).

Kobe depreminde kültürel mirasın gelecekte büyük deprem felaketlerine karşı korunması için ulusal ve yerel yönetimler ile STK'lar tarafından lojistik destek ve hizmetlerin artırılmasına yönelik sistematik çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar sayesinde karton kutulardaki 1500'den fazla eser TEŞ ile koruma altına alınmıştır (AKOM ve İBB, 2006).

Japonya'da Kültür Varlıkları Milli Araştırma Enstitüsü (National Research Institute for Cultural Properties, Tokyo), Kültürel Miras Koruma Ofisi (Cultural Heritage Protection Office- Asia Pasific Cultural Centre for UNESCO, ACCU), Milli Müzesi, Nara Milli Müzesi kurumlar kültürel mirasın korunması alanında faaliyet gösteren kurumlardan 2007 yılında Ulusal Kültürel Miras Enstitüleri (NICH) ağının, temel hedefleri; restorasyon, konservasyon, kapasite geliştirilmesi, yayın ve tecrübelerin paylaşılması olmak üzere kurulmuştur (GFDRR ve WB, 2020).

Buna gelişme olarak 2011 yılında ise büyük doğu Japonya depremi sırasında Kültürel Miras Afet Riski Azaltma Ağı, kültür varlıklarının korunmasına yönelik faaliyetlerde bulunan kuruluşlardan oluşturulmuştur. KİA ile işbirliği içinde,

kurum ve kuruluşları kültür varlıklarının acil durumlarda Afet Riskinin Azaltılması konusunda çalışmaktadır. Ağ, afet riskinin azaltılmasında ulusal kültürel miras enstitülerinin rolünü etkinleştirmeyi, bilgi toplamayı, afet riskinin azaltılması ve iyileştirilmesi konusunda rehberlik ve eğitim sağlamayı ve afet riskinin azaltılması ve afetler sırasında kültürel varlıkların geri kazanılması için uluslararası bir işbirliği ağı kurmayı amaçlamaktadır (GFDRR ve WB, 2020).

Yeniden Yapılanma Ajansı, 2011 yılında ise, etkilenen bölgelerin kültürel miras içinde yeniden inşası ve canlandırılmasından sorumlu Japon hükümetinin ana organı olarak Kabine bünyesinde kurulmuştur (GFDRR ve WB, 2020).

1995 Kobe depremi, Japonya'nın kültürel varlıkları koruma sisteminin yapısındaki insan kaynakları eksikliğini ve stratejik kusurları ortaya çıkarmıştır. Özellikle tanımlanmamış gömülü gibi kültürel varlıkların restorasyonu alanındaki deneyimin zayıf olduğunu ve ona göre onarmak zor kaldığını fark edilmiştir. Bu nedenle 1996 yılında tanımlanmamış kültürel mirasın günlük hayatta korunması için yeni bir sistem devreye alınmış ve bu sisteme göre 2000 yılında Japonya'nın dört bir yanından gönüllü uzmanlar getirmek ve idari işlerini kolaylaştırmak için bir afet durumunda geçici özel istisna oluşturulmuştur (Murakami, 2011).

Miras yapılarının yönetimi ve onarımı için yeni araçlara ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. 2002 yılında Hyogo Eyalet Eğitim Kurulu'nun talebi üzerine mimarları miras yapılarının yönetimi ve onarımı için temel beceriler konusunda eğitmek için bir program Miras Yöneticisi (Heritage Manager Course) olarak oluşturulmuştur (Sawada, 2015; akt. Martinez, 2017).

5.1.3.6. Yasal Faktör

Kültürel mirasın tanımlanması, korunmasını ve kullanılmasını düzenleyen 1950 yılında "Kültür Mirasın Koruma Yasası" ,1959 yılında "Afet Önleme Temel Yasası ", kültürel mirasın korunması ve afet yönetimi konusunda iki ana kanunlardır. Bu kanunlar afet yönetimindeki aşamalara göre planları açıklar, kültürel mirası yangınlardan korumak için itfaiye ile ilişkilendirmekte ve özel önlemler

gerektiren özellikleri nedeniyle Ulusal Yapı Yönetmeliğinin bazı maddelerinin dışında bırakılmıştır (UNESCO, 2022, ADRC, 1961; akt. GFDRR ve WB, 2020).

Etkilenen bölgedeki binaların %30'unu tahrip eden 1995 Büyük Hanshin Awaji Depremi, kültürel mirasa büyük zarar vermiş ve böylece kültürel mirasın afet yönetiminin yalnızca Kültürel Miras Koruma Yasası ile ele alınamayacağını ortaya koymuştur (Murakami, 2011).

Japonya'nın kültürel mirasını korumak için, 1950 tarihli "Kültür Varlıklarını Koruma Yasası", korunacak kültürel varlık olarak seçilen önemli öğelerin bir "Tanımlama Sistemi" ni içermektedir. İlk kez, bu yasaya göre, ulusal hazinelerin restorasyonu mali olarak desteklenmesinin yanı sıra ihracı yasaklanmıştır. Japon müzelerinde sahiplerinin izniyle ve tazminat ödenerek bir yıl süreyle sergilenmektedir (Kakiuchi, 2014).

Kültür Varlıklarını Koruma Yasası, Kültürel İşler Dairesi Genel Müdürlüğü ulusal kültürel mirasın restore edilmesi ve yönetilmesi sürecini denetleme ve izleme sorumlusudur. Kobe depremi sırasında vatandaşların sömürülmesi sorunu ortaya çıkmış, bir madde Kültür varlıklarını yapı standartlarının uygulanmasından muaf tutan "İnşaat Standartları Kanunu", bu nedenle onaysız inşaat işleri gerçekleştirdiler. Miras varlıklarının imar ve restorasyon sırasında özgünlüklerini koruyarak depreme karşı direncini artırmak için model politikalara ihtiyaç olduğu kaydedilmiştir. Buna karşılık, 1997 yılında "İnşaat Alanlarında Depreme Dayanıklılık Geçici Konseyi" kurulmuş ve farklı bina türlerinde altı hasarlı ulusal kültürel miras varlığını onarmakla görevlendirildi (Murakami, 2011).

2000 yılında Japonya'nın dört bir yanından gönüllü uzmanlar getirmek, deneyimlerinde faydalanmak ve idari işlerini kolaylaştırmak için bir afet durumunda geçici "Özel İstisna Yasası" çıkarılmıştır (Murakami, 2011). Ayrıca Japonya hükümeti, diğer kuruluşların hükümetle birlikte çalışma ve finansman sağlamadaki rolünü geliştirmek için birkaç yasa çıkarmıştır, 1996 tarihli "Özel Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşları Teşvik Yasası"nın ve 2001 yılında Japonya "Kültür ve Sanat Teşvik" yasalarıdır (Kakiuchi, 2014). Ek olarak Japonya'nın UNESCO tarafından yayınlanan uluslararası yasaları onaylamış, 1992'de Japonya’nın "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair

Sözleşme"sini imzalamıştır (URL-25). Ondan sonra, Japonya Dışişleri Bakanlığı, Kültürel Miras için uluslararası işbirliğine yönelik sözleşme ve yasalar oluşturma çabalarını yoğunlaştırmaya devam etmektedir (MOFA, 2016).

Japonya çeşitli uluslararası sözleşmelerine çağırıda bulunmuş, kültürel miras için riske hazırlık konusunda 1997 yılında UNESCO, ICOMOS, ICCROM ve diğerleri tarafından Kobe ve Tokyo'da düzenlenen uluslararası sempozyum gibi, sempozyumun sonucunda, restorasyon ve kültürel mirasın korunması ilgili, yasalarının esnekliğini artıracak noktalar çıkarılmıştır:

- Eklemeler için geleneksel tekniklerin ve malzemelerin kullanılması,
- Eklemeler için geleneksel, ondan türetilmiş ve modern malzemelerin kullanılması,
- Eklemeler için modern teknolojilerin ve modern malzemelerin kullanılması,
- Değiştirmeler için modern teknolojiler ve modern malzemelerin kullanılması (Murakami, 2011).

5.1.3.7. Politik Faktör

Kültürel Mirasta Afet yönetimi ile ilgili alandaki hükümetin asıl niyeti 1995 yılındaki Kobe depreminden (Büyük Hanshin Awaji Depremi) sonra geliştirilmesi gereken önemli noktaları fark ederek ortaya çıkmıştır; sektörler arası koordine edilmesi, bilgilerin paylaşılması ve yayınlanması, yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında karşılıklı işbirliğini sağlamak için etkin ve zamanında destek sağlanması, kamu ve sivil toplum kuruluşları düzeyinde risk azaltma çalışmalarına öncelik verilmesi, evlerini kaybeden afetzedelere yardım edilmesi ve afet sonrası yeniden yapılanma planları geliştirilmesidir (Erkan, 2010).

Japonya hükümetinin, Ocak 1995 yılında Başbakan başkanlığındaki "Hanshin-Awaji Eyaleti Yeniden Yapılanma Merkezi" kurarken bu noktaları dikkate aldığını görülmüştür (Gökçe ve Tetik, 2012). Afetin "Büyük Afet" olarak ilan edilmesi, bu durumda iyileştirme projeleri için çeşitli önlemler alınması ve geliştirilecek ve uygulanacak planların hızlı ve eksiksiz bir şekilde yeniden yapılandırılması için yerel yönetimlere yardım sağlanması, hasarlı kamu hizmet tesisleri, kamu refah

tesisleri, gelişmiş tarım, ormancılık ve balıkçılık tesisleri yeniden inşa edilmiştir (Gökçe ve Tetik, 2012).

Japon hükümeti, afet yönetimi ve kültürel miras faaliyetlerini koordine etmekte ve yasaları uyguladığı, devlet kurumlarına fon, destek ve yönlendirmeler sağladığı ve kurumların arasında koordinasyon sağladığı için eşit önem ve önceliğe sahip olduğunu gösterir. Ayrıca, yerel düzeyde kültürel miras yönetimi ve afet risk yönetimi işleri yapan devlet kuruluşları için teknik ve finansal destek sağlamaktadır (GFDRR ve WB, 2020).

Japon hükümeti, çeşitli ülkelerdeki anıtlar, tarihi binalar, geleneksel danslar, müzik ve el sanatları gibi somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasını destekleyen, diplomatik politikasının temel direklerinden biri olarak Dünya kültür mirasını korumak için Japon fonları kullanarak uluslararası işbirliğine odaklanmaktadır (MOFA, 2016).

Japonya, 1995 yılındaki kurulmuş "Kültürel Mirasın Korunması için Hibe Yardımı Programı" projesi, 2000 yılında dünyadaki her türlü kültürel mirası korumak için Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) aracılığıyla ülkelere finans sağlayarak başlamıştır (JICS, 2020).

Daha önce belirtildiği gibi, Japonya afet riskinin azaltılmasında dünya lideridir ve buna örnek olarak uluslararası toplumla işbirliği içinde, dünyanın dört bir yanındaki gelişmiş ülkelerde afet riskinin azaltılması için bir rehber olarak "2005-2015 Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesini" sunmuştur. Buna göre Japonya, uluslararası kuruluşlar Birleşmiş Milletler gibi, Asya'da bölgesel işbirliği ve hükümetler arası işbirliği aracılığıyla afet riskinin azaltılması alanında uluslararası finansal ve bilimsel işbirliğini güçlendirmeye devam edecektir (Cabinet Office Japan, 2015).

5.1.4. Japonya Sistemin Değerlendirme Sonucu

Japon kültürel mirasta afet yönetim sisteminde önemli bir rol oynayan noktaları bu şekilde açıklanmıştır:

Çevresel açıdan Japon mühendislerin depremlerle mücadele etmenin önemini farkında olması, kültürel mirası yok edecek bölgenin maruz kaldığı afetlere karşı bir sigorta sisteminin kurulması, deprem tehlikesi olan yerlerden kaçınılması, Zaka tarihi alanın yangına karşı sulama sisteminde su kaynakların kullanılması gibi çevreye uyum sağlanması, çevresel sürdürülebilirlik koşullarını dikkate alınmasıdır.

Teknolojik açıdan Takenaka firmasının bilgi toplama cihazları gibi bilgi teknolojisi ve radyo ve televizyon kanalı aracılığıyla vatandaşlara uyarılar gönderilmesi gibi iletişim teknolojisi afet yönetiminin her aşamasında kullanılması. Nara tarihi alanlarında yangına karşı yangın sensörleri ve alarm sistemlerinin kullanılması gibi tarihi alanlarda koruma ve erken uyarı sistemlerinin uygulanması. dijital arşivleme gibi kültürel miras hakkında bilgi yaymasında dijital teknolojinin kullanılması. 15. evini yeniden inşa etme projesinde sismik izolasyon teknolojisi gibi kültürel miras ilkelerini dikkate alarak yapısal tedbirlerin uygulanmasıdır.

Sosyal açıdan Osaka Tarih Müzesi tarafından sunulan okullara yönelik sosyal yardım programları gibi afet yönetimi ve kültürel miras konusunda farkındalık ve eğitimin artırılması. Ritsumeikan Üniversitesi tarafından "Miras Kültürel ve Tarihi Kentler için Eğitim, Araştırma ve Geliştirme - Afet Azaltma Stratejisi" programın kurulması gibi kültürel mirası afetlerden korunması hakkında topluma eğitim verilmesi. Kültürel varlığının ile kullanıcıların arasındaki etkileşimli ilişkilerinden faydalanması gibi topluluğun kültürel miraslarıyla ilgili deneyimlerinden yararlanmasıdır.

Ekonomik açıdan devletten 1960'lardan sağlanan bütçe ve özel sektörden 1995 yılında Sanat Araştırmaları Vakfı aracılığıyla kültürel miras için fonlar tahsis edilmesi. Kültürel Miras Yatırımları Genel Müdürlüğü bütçesi gibi kültürel mirası korumak için afet öncesi mali önlemler alınması. KİA 'nın 2018 yılında depremden etkilenen varlığın eski haline getirmek için bütçe ayrılmasıdır.

İdari açıdan KİA, Afet Önleme Konseyi ve Yeniden Yapılanma Ajansı 3 ayrı devlet kurumlarının içinde yürütülen kültürel miras için afet yönetim çalışmaları için idari yapısı oluşmaktadır. Kültürel Miras Afet Riski Azaltma Ağı gibi Hükümet ve uluslararası kuruluşlarla ilişkiler kurulması. TEŞ gibi sivil toplumu mirasla ilgili gönüllü çalışmalara dâhil etmeyi planlanın kurulması. Miras Yöneticisi gibi alanda çalışan teknisyenlerin deneyimi ve niteliklerine sahip olması, NICH ağı gibi yönetimin tüm aşamalarında kültürel mirası için bilgi platformu oluşturulması. 1995 yılında TEŞ yaptığı eserlerin paketlenmesi gibi kültürel miras için afet yönetimini destekleyen lojistik hizmetler olması.

Yasal açıdan 1950 yılında " Kültür Mirasın Koruma Yasası " gibi mirasın ne olduğunu tanımlayan ve korunmasını destekleyen yasalar bulunması. 1997 yılında Kobe ve Tokyo'da düzenlenen uluslararası sempozyuma göre düzenlenen tavsiyeleri, yasaların teknolojik gelişmeye uygun esnek, ölçeklenebilir olması için katkıda bulunmuştur.2000 yılında özel istisna yasası gibi afet yönetimin kolaylaştıran ve kültürel mirasları ile ilgili yasaların çıkarılmasına topluluğun dahil edilmesi sağlayan yasalar bulunması. 1997 yılında İnşaat Alanlarında Depreme Dayanıklılık Geçici Konseyi kurulum yasası gibi yasaların yürütme denetimine sahip olması.

Politik açıdan İnsan haklarına, halkın egemenliğine ve kamu özgürlüklerine dayanan bir devlet kurallarına sahip olması. Demokratik bir hükümet olması ve halk liderliğinde inanan siyasi ideolojisine sahip olması. Japon hükümetin kültürel miras için afet yönetimi alanında siyasi irade ve taahhüdü, gösterdiği ilgi, destek, fon ve yasalar sağlanmasında çok açıktır. 2000 yılında Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) gibi bilgi alışverişi için sivil ve uluslararası kuruluşları ile ilişkileri desteklenmesi.

5.2. Türkiye'de Kültürel Mirasta Afet Yönetimi

5.2.1. Türkiye Afet Yönetim Gelişimi

Türk siyasi sistemi, parlamenter temsili demokrasiye dayanmaktadır ve yürütme yetkisi, Cumhurbaşkanı tarafından atanan ve başkanlığındaki Bakanlar Kurulu tarafından yürütülmektedir. Yargı, yürütme ve yasama organlarından bağımsızdır. Mevcut anayasa 1982 yılında kabul edilmiştir. 2017 yılında anayasa değişikliğinin ardından Türkiye parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçmiştir (URL-29).

Ekonomik olarak, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki gümrük birliğinin ortaya çıktığı 1995 yılına kadar Türkiye birçok ekonomik kriz yaşamıştır. Ancak son yirmi yılda kayda değer bir ekonomik gelişmeye tanık olmuş, bugün Türk ekonomisinin en önemli sektörleri, otomobil endüstrisi, elektronik ve makine gibi teknolojik endüstriler ile bankacılık, inşaat, tekstil ve petrol arıtma gibi diğer sektörlerdir (URL-30).

Türkiye, ekonomik bozulma ve siyasi dönüşümlerin yanı sıra, tarih boyunca can ve mal kaybına neden olan seller, çığ, fırtınalar ve deprem gibi devleti yoran afetlerden de zarar görmüştür (URL-31).

Şekil 41 Türkiye haritası (CDC, 2021).

Türkiye'nin afet yönetim sistemi, tarih boyunca doğal afetlerle mücadelenin bir sonucuydu, 1944 ların önceki yılları sadece afet müdahale yılların olduğunu, ondan sonraki yıllar ise 1958 yılında afet riskini azaltma önlemleri başladığını görülmüştür (Gündoğu, 2014; akt. Zıvralı ve Cabbar, 2015).

1944 tarihli 4623 sayılı “Yer Sarsıntılarından Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında”, deprem öncesi ve sonrası bir dönem için uygulanması gereken önlemleri açıklayan yasa, Türk afet Yönetimindeki en eski yasa olarak sayılmaktadır. Diğer afetlerle ilgilnmeyen yasanın eksikliklerini tamamlanması için 7269 sayılı "Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair" yasa çıkarılmıştır (Demirbaş, 2014).

1959-1983 yılları arasında afetlerden sorumlu bakanlık, Türkiye'nin ilk ayrı afet yönetim birimi olarak, "Afet İşler" adı altında 1959 yılında kurulmuştur (Gündoğu, 2014; akt. Zıvralı ve Cabbar, 2015). "Afet İşleri" 1965 tarihli 180 sayılı Kanuna göre "Bayındırlık ve İskan Bakanlığı" bünyesinde temel afet yönetimi çalışmalarını koordine eden bir genel müdürlük olarak teşkilatlanmıştır (Demirbaş, 2014).

Afet yönetimi kavramının kanun ve mevzuatta bir kavram olarak kaldığı ve afet çalışmaları ve afet hazırlıklarının uzun süre yeterince anlaşılmamış kalması nedeniyle aktif hale getirilmediği kaydedilmiştir. Afet yönetim planlarının gecikmesinde önemli bir rol oynayan bir diğer sebep ise son elli yılda yaşanan hızlı kentleşme sürecinin bir sonucu olarak plansız kentsel genişlemedir. Bu dönemde, yapı yönetmeliklerinin ihlal edilmesine, afetlere dayanamayan savunmasız alanların oluşmasına ve istikrarsız altyapıya neden olmuştur (Erkan, 2010). Bu sistemin etkinleştirilmesi için ilk adım, kaynakları yeniden yapılanma çalışmalarında kullanılan "Afet Fonu" nun 1968 yılında kurulması olmuştur ve bu nedenle afetler meydana gelmeden önce önleyici tedbirlerin etkinleştirilmesi mümkün olmamıştır (Erkan, 2010).

1997 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile "Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetmeliği" ile Afet İşleri Kurumu'na bağlı bir teşkilat oluşturulmuştur. Ancak bu değişiklikler, Türkiye'yi harap bir ülke haline getiren 17 Ağustos depremi ve 12 Kasım felaketlerin önüne geçilememiştir (Demirbaş, 2014).

1999 yılında Marmara depremlerindeki olağan üsütü durum hükümeti acil önlemler almaya ve afet yönetimi için yasal düzenlemeleri yeniden gözden geçirmeye zorlamış, özellikle bu depremin büyük kayıp ve zararlar bıraktığın farkedilmiştir (Demirbaş, 2014). Türk hükümetinin, Marmara depremi sonrası

bakış açısındaki bu değişimin sonucu olarak, afet yönetimi alanındaki kurumlar, afet öncesi ve acil durumlarda afet yönetimi sorumluluğu ile tek bir otorite altında toplanmasının önemini fark edilmiştir (URL-32).

İstanbul Deprem Erken Uyarı ve Acil Müdahale Projesi' nin kapsamında afet müdahale aşamasının önemli bir parçası olarak Türk erken uyarı sistemi oluşturulmuştur. 2001 yılında Bakanlar Kurulu'nun isteğine göre Boğaziçi Üniversitesi, Kandilli Rasathanesi aracılığıyla, Deprem Araştırma Enstitüsü "EU" ile işbirliği yaparak 10 sismik izleme istasyonu kurulmuştur (Alçık, 2011). Fay hatlarına yakın olan bu istasyonlar deprem dalgalarını izleyebiliyor, bulunduğu yerin koordinatlarını ve etki alanını belirleyebiliyor ve meydana gelmeden 8 saniye önce uyarı verebilmektedir (Alçık, 2011).

2004 yılında ise Türkiye'de afet yönetimine ilişkin Bakanlar Kurulu toplantısının nihai bildirisinde, risk haritalarında temsil edilen afet yönetim bilgi sisteminin ve depremlere ve modern kentsel risklere karşı sigortaların yeniden ele alınmasının önemi vurgulanmıştır (Kadıoğlu, 2008).

Bu kapsamda yeni afet yönetim dönemi 2009 tarihli 5902 sayılı Kanuna göre ve Türk hükümetinin çabaları sonucunda başladığını ortaya çıkmıştır. Çeşitli kurumların içindeki afet yönetim yetkileri toplanıp Bakanlar Kurulu'na bağlı olarak yeni kurulan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığına (AFAD) devredilmiştir (URL-32). Kanuna göre AFAD, kurum ve kamu kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, Türk Kızılayı, özel sektör ve ilgili uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde, devlet düzeyinde bütünleşik bir afet yönetim planı çerçevesinde gerekli önlemleri almak için çalışmaktadır (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014). AFAD, 2011 yılında yürürlüğe giren ve depremlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini ve kayıplarını azaltmayı hedefleyen "Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP-2023)" doğrultusunda çalışmaktadır. Bu planın başarısı, hafifletme aşamasına yönelik çalışmaların sunulmasına ve bu alanda çalışanlarla birlikte uygulanmasına, sorumlulukların dağılımına ve işin yönetimine bağlıdır (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014).

5.2.2. Türkiye Kültürel Miras ve Afetler

Türkiye, tarih öncesi çağlardan beri birçok uygarlığın ve halkın beşiği olan Anadolu toprakları üzerinde yer almaktadır. Tapınaklar, kiliseler, camiler, hamamlar, pazarlar ve diğer antik anıtlar gibi mimarlık bilim ve sanatlarının izlerini ve kanıtlarını bırakmıştır (URL-33). Türkiye, tüm ülkeler gibi anıtlarını ve kültürünü korumak için çalışmış, özellikle insanlığın son yıllarda tanık olduğu teknolojik gelişme göz önüne alındığında, eski eserler kavramı ve onları koruma yöntemleri gelişmiş ve çevre korumanın bir parçası haline gelmiştir (Dağıstan, 2005; akt. Tercan, 2018).

Türkiye'de yasal eski eser korumanın 1970'li yılların sonunda başlamıştır, 1710 sayılı Eski Eserler Koruma Kanunu ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu olarak çıkan yasaların, uygulama hatalarına rağmen ilk pasif korumacılığın adımı olarak kabul edilmektedir (Tunçer, 2017; akt. Tercan, 2018). Birçok değişikliğe uğrayan 2863 sayılı 1983 tarihli taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ilişkin Kanun, günümüzde eski eserlerin korunması alanında temel kanun olarak kabul edilmektedir. Kanunda korunmaya muhtaç taşınmaz kültür mirasının devlet malı olduğunu öngördüğü hallerde, Kültür ve Turizm Bakanlığı, yasaya uygun olarak, onu korumak, belgelemek ve muhafaza etmek suretiyle uygun önlemleri almak, bakım ve onarımın tüm sınırlarını ve ihlali halinde cezalarını belirlemekle yükümlüdür (Zıvralı ve Cabbar, 2015).

Aynı yıl içinde, Bakanlar Kurulu'nun 1972 tarihli "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme" yi onaylamasıyla Türkiye ilk uluslararası bir harekete tanık olmuştur (Oktay vd., 2020). Ayrıca 1983 yılından beri Türkiye'nin 19 adet kültürel, doğal ve karma mirası Dünya Miras Listesinde tescil edilmiştir (URL-34). Ancak 60'lı yıllardan bu yana afet yönetimi ve eski eserlerin korunmasını kapsayan mevzuat ve kanunlar olmasına rağmen, 1999 yılında Marmara depremi tüm bunların yeterli olmadığını veya etkili olmadığını ortaya koymuştur (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014). Bu nedenle Türkiye'nin Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin son durumu değerlendirmesinde fayda vardır.

5.2.3. Türkiye Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanark Değerlendirilmesi

5.2.3.1. Çevresel Faktör

Türkiye'nin, deprem gibi büyük afetlere yatkın jeolojik yapısı ile karakterize olmasına rağmen, ve devlet olarak kuruluşundan bu yana edinilen tecrübelere rağmen, bu yüzyıla kadar gerçek bir afet yönetim sisteminin kurulduğuna dair hiçbir kanıt görülmemiş, aksine şehirler hızlı bir şekilde depremlere karşı dirençsiz gelişmiştir. AFAD eylem planı "UDSEP-2023", Türkiye'nin afet sonrası müdahale aşamasından, tehlikelerle önceden plan yapmadan mücadele yerine, çevreye ve afetlere uyum sağlama ve risk azaltma aşamasına geçişini göstermektedir (URL-35). Ayrıca kalkınma projelerinin çevre ve kültürel miras üzerindeki etkisine ilişkin bir çalışmanın eksikliğine de dikkat çekiyoruz, bu, MÖ 10 bin yıllarına dayanan 300 arkeolojik ve tarihi alanı kaybolma ile tehdit eden 2019 yılında Dicle Nehri üzerinde Ilısu Barajı inşa etme projesinde ortaya çıkmıştrı. Yabancı şirketler bu barajı yapmayı kabul etmeyince inşaatı yerel fonlarla finanse edilmiş ve baraj karşıtlarının İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmasına rağmen inşaatı 2019 yılında tamamlanmıştır. Dicle Üniversitesinin araştırmalarına göre nehirdeki balıkların %40'ı azalacak ve baraj bölgedeki ekolojik dengeyi ve kültürel mirası yok edilecektir (Arkeofili, 2020).

Şekil 42 Hasankeyf'te Ilısu barajı (Arkeofili, 2020).

5.2.3.2. Teknolojik Faktör

2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre, kültürel mirasa yönelik yazma taranması, sanal uygulamalar ve dijital arşivlerin teknikleri, yasallara dayanmayan bireysel çalışmalar sonucunda bazı kurumlarla sınırlandırılmıştır. Buna yönelik, miras kurumlarının dijital arşivlenmemesi nedeniyle kültürel mirası koruyacak bir elektronik taban oluşturma olasılığı mümkün olmamıştır (Özbağ, 2010).

Ayrıca, yaygın olarak kullanılmayan bazı teknolojik uygulamalar olduğunu da fark edilmiştir, örneğin: İstanbul Rölöve ve Eski Eserler Müdürlüğü tarafından Topkapı Sarayı'nın dünyada ilk kez müzede hologram teknolojisi kullanılarak görsel ve işitsel iletişim imkanlarının sağlanması. Mimar Sinan Müzesi'nde ise ziyaretçilere tanıtıcı sunumlar sağlayan "Müze Yönetim Sistemi" programı kullanıldı, Ankara'da (ANKA), Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, yeni gelen kültürel mirasın kökenini kaydetmek ve izlemek için teknik ürünler geliştirmek için çalışıyor. Son olarak, bilgiye erişimi kolaylaştırmak amacıyla müzelerde bulunan tüm taşınabilir eski eserlerin dijital hazinesi olan Ulusal Müzeler Envanter Sistemi (MUES) projesi başlatılmıştır (Sarsılmaz, 2010). Ancak 2014 yılında etkin hale gelmiştir (KVMGM, 2014). Dijital arşivleme yöntemlerine örnek olarak, Kütahya Arkeoloji Müzesi'nde Demeter heykeli gibi düşük maliyetli, yüksek çözünürlüklü 3 boyutlu modeller elde etmek için PhotoModeler'ın kullanılmasıdır (Uslu ve Uysal, 2017).

Şekil 43 Kütahya Arkeoloji Müzesi'nde Demeter heykeli (Uslu ve Uysal, 2017).

Öte yandan, sistemde güvenlik açığı tespit edilen madeni para, elmas gibi binlerce değerli tarihi eserin bulunduğu Antalya müzelerinde kamera arızaları, hırsız ve yangın alarm sistemleri gibi ciddi sorunlarla karşılaşmaktır (Hurriyet, 2020). Türkiye gibi deprem yaşayan bir ülke için tarihi yapıların depreme karşı koruyucu bir sisteme göre restore edilmesi için sismik izolasyon uygulamasının olması önemlidir ancak Türkiye'de bu teknolojinin kullanımı tespit edilmemiştir (Kıpçak vd., 2017). 2020 yılında Türkiye'deki müzelere uygulanan bir anketin sonuçlarına göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzelerde teşhir ve tanıtım uygulamalarında yeni teknolojinin geliştirilmesinin hala gerekli düzeyde olmadığı, Bazı müzelerin henüz dijitalleşme aşamasına geçmediği tespit edilmiştir (Akça, 2020).

2006 yılında başlayan İstanbul Sismik Riski Azaltma ve Acil Durum Hazırlık Kapasitesi (İSMEP) projesi sonucunda, birçok müze ve tarihi yapı, sismik dayanım değerlendirmesine göre restore edilmiş ve modern yöntemleri kullanılarak yapısal güçlendirmeye örnek olarak Tokapı Sarayı güçlendirilmiştir (İSMEP, 2018).

Şekil 44 Topkapı sarayı yapısal restorasyondan sonra (İSMEP, 2018).

2012 yılında başlayan UDSEP planı kapsamında modern teknoloji kullanarak müzelerin korunması, depreme dayanıklılık önlemleri ve acil müdahale uygulamalarına yönelik müze çalışanları ile görüşmelere dayalı çalışmalar yürütülmektedir (Doğruer, 2019).

5.2.3.3. Sosyal faktör

Tarihi ve kültürel çevrenin korunmasında sivil katılımın olmaması, ancak bilinçlendirme çalışmalarıyla aşılabilecek bir sorundur (Öztürk, 2007). 1999 Marmara depremi sırasında vatandaşların yardım operasyonlarına katılmasını farkedilmiştir (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014; akt. Vatan ve Yaraşan, 2020). Ancak sadece yüksek öğretimde "Eser Koruma" eğitim dalları ile Kültür Bakanlığı aracılığıyla bir "Koruma Kültürü" oluşturulamaz, çünkü okulların eğitim müfredatlarında eski eserlerin önemi ile halkın küçük yaştan farkındalığı geliştirmeye yönelik net bir plan bulunmamaktadır (Okçabol, 2005; akt. Külcü, 2015).

2010 yılında, Japonya'nın bu alandaki deneyimlerinden yararlanılarak Acil Durum eğitim projesinin okullarda uygulanmasına başlanması ve hazırlıklı olma kültürünün oluşturulması, okul afet ve acil durum yönetim planlarının izlenmesi ve bu uygulamaların ülke genelinde yaygınlaştırılması amacıyla T.C. Milli Eğitim Bakanlığı ile Japon JICA Ajansı arasında bir protokol imzalanmıştır (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014).

5.2.3.4. Ekonomik Faktör

Türk kanunlarına göre tescilli kültür varlıkları özel ve korunan alanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Özel kültür varlığını tescil edilerek, sahibi restore etmeye ve bakımını yapmaya zorlanır ve yaşla birlikte artan restorasyon maliyetini karşılayamadığı için nihayet binaların bozulmasına ve çökmesine yol açmakatadır (Ulusan ve Ersoy, 2018).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bütçesine ise yetersiz kalmış, 2009 yılındada yaklaşık yarım milyar avroya yani toplam devlet bütçesinden yaklaşık yüzde 0,4'üne denk gelmektedir. Bakanlık tarafından sağlanan bu bütçe diğer hizmetlerin yanı sıra "benzersiz" ve "eşsiz" kültürel mirasın korunması için kullanılmaktadır. Bu açığın İstanbul kentine olumsuz etkileri bırakmış, tescil, envanter ve restorasyon işlemlerinin azalması UNESCO'nun bu konuda uyarıda bulunmasına neden olmuştur (Atakuman, 2010).

Bakanlığın bütçesinin zamanla arttığını ancak buna karşılık bakanlığın borç ve açıklarının oranının arttığını da görülmektedir. Bakanlığın bütçesi, yapı koruma maliyetinin yalnızca %0,66'sını karşılırken yapıların restore edilmesi ve mülk sahiplerini desteklenmesi zorunda kalan devlet finansı yanı sıra başka finansal kaynaklara da ihtiyaç duyulmuştur (Ulusan ve Ersoy, 2018). Buna yönelik, 2004 yılında "Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu", mirasın korunması için en önemli fon sağlayıcılar arasında kabul edilen belediyeler gibi yerel yönetimler ve hükümet ile özel sektör arasındaki ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırmak için çıkarılmıştır (Mevzuat, 2004).

2003 yılı İstanbul Deprem Master Planı'nda, finansal kaynakların bir kısmının belediyeleri, Toki, ulusal emlak gibi yeni sektörlerin katılımıyla gerçekleştiğini ve planda depreme karşı korumak ve güçlendirmek için kültürel mirasın finansmanı için bir bütçe içerdiğini tespi edilmiştir (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014).

Tarihi İstanbul Yarımadası'nın 2011 yılı yönetim planında yasal bir şekilde kaynakları tanımlanmıştır:

- Finansmanı için yatırım programından mali kaynak yada,
- Kamu, yerel kurum, sivil toplum kuruluşları veya özel sektör kuruluşlarından sağlanan kaynaklar yada,
- Hibeler vergi ve ek ücret şeklinde de olmuştur (İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı, 2018).

2018 yılında sona eren İSMEP planı ise, projenin finansmanı için Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, Uluslararası Kalkınma Bankası, İmar ve Kalkınma ve İslam Kalkınma Bankası gibi bankalarla yapılan anlaşmalarla kredi çekerek finans edilmiştir (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014).

5.2.3.5. İdari faktör

1999 Marmara depremi sırasında vatandaşların yardım operasyonlarına kendiliğinden bireysel olarak veya sivil toplum kuruluşları veya gayri resmi gruplar aracılığıyla katılmasını farkedilmiştir (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014; akt. Vatan ve Yaraşan, 2020). Ancak 17 Ağustos 1999 Marmara depremi, müdahale seviyesinin yeterli olmaması ve afet öncesi risk azaltıcı önlemlerin eksikliğinin ortaya konması nedeniyle mevcut düzenleme, plan ve yönetmeliklerin eksikliğini ortaya çıkarmıştır (Vatan ve Yaraşan, 2020).

İlk kez 2005 yılında düzenlenen "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" önerileri doğrultusunda yönetim alanları tanımlanmış, hazırlık ve uygulama planları belirlenmiştir (Oktay vd., 2020).

"Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" listesi içerisinde yer alan ve 2003 yılında İstanbul Master Planı kapsamında tamamlanan hasar tespitine dayanan 2011 yılında İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı onaylanmıştır (İstanbul Sit Alanları Alan Yönetim Başkanlığı, 2011).

UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme uyarınca ve Dünya Miras Listesi'ne aday gösterilecek sitler için bir yönetim planı oluşturulması gerekliliği nedeniyle, Tarihi Yarımada'nın çeşitli tehlikelere karşı korunması amacıyla yetkili merkezi ve yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşlarının koordinasyonunda hazırlanmıştır (İstanbul Sit Alanları Alan Yönetim Başkanlığı, 2011).

Yangın, deprem gibi risklerin tespit edilmesi ve azaltılmasına yönelik planlar hazırlanmış, halkın eğitilmesinin ve planlara dahil edilmesinin önemi vurgulanmıştır. Afete müdahale ve rehabilitasyon planları da ve Üniversiteler, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü (KUDEB) ve Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü ve alanın uzmanların görüşleri ile AFAD ve Kültür Bakanlığı işbirliği altında hayata geçirilmiştir. 2011 ile 2014 yılları arasında planın yugulanması gözden gerçirmek için Odak Grup

Toplantıları yapılmıştır; bütçe eksikliği, zayıf iletişim ve yasalar denetim, tanımlanmış sorumluluklar, planda kapsamlılık eksikliği, yetersiz uygulama ve uzmanlık eksikliği gibi birçok zayıf noktalar tespit edilmiştir. Resmi olarak 2014 yılında başlatılmıştır (İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı, 2018). 2012 yılında ise, ICORP-ICOMOS Riskli Zamanlarda Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin Uluslararası Sempozyumunda, İstanbul'un çevreye ve kültürel mirasına yönelik potansiyel tehlikeler konusundaki endişelerini dile getirdi ve Türkiye'nin miras koruma sistemini geliştirmek için uluslararası miras kuruluşlarıyla işbirliğini teşvik etmiştir (ICOMOS, 2012).

Buna yönelik birkaç kültür bakanlığı ile AFAD işbirliği altında plan ve proje UDAP ve UDSEP gibi geçirmektedir. Ulusal Deprem Araştırma Programı (UDAP) doğrultusunda 2023 yılına kadar yapılacak işlemler açıklanmıştır. Kültürel Mirasın yapıları depremlerden korunması, yapıların çoğu yığma, ahşap veya ikisinden oluşan mevcut tarihi yapıların envanterinin çıkarılması, deprem güvenliklerinin belirlenmesi ve yeterli dirençliğe sahip olmayan yapıların tarihi özelliklerini koruyarak güçlendirilmelerini amaçlayan tekniklerinin geliştirilmesidir (URL-36).

2012 yılında Afad "UDSEP-2023" onaylanan planda yer alan 6 numaralı Tarihi ve Kültürel Mirasın Korunması Komisyon üyeleri, KRDAE, İTÜ, Haliç Üniversitesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Valiliği ile AFAD sorumlusu, iş birliği içersinde kültür mirasının özellikle yığma, ahşap zayıf yapılar için deprem güvenliklerinin belirlenmesi, tarihi özelliklerini de koruyacak şekilde güçlendirilmelerini amçlayan güçlendirme tekniklerinin geliştirilmesine çalışmaktadır (URL-36,URL-37). AFAD tarafından afet sonrası kültür varlığına ilişkin hazırlanan planlar kapsamında Türkiye Afet Bilgi Bankası üzerinden kültür varlıklarının geçmişteki afetleri ile ilgili bilgilere ulaşılabilmesinin yanı sıra "Ulusal Afet Müdahale Planı" geliştirilmiştir (URL-38). Ayrıca, 28 ülke arasındaki işbirliğini geliştirmek amacıyla 2001 yılında kurulan Avrupa Birliği Sivil Koruma Mekanizması ve Türkiye'nin 2016 yılında üye ülke olarak AFAD tarafından temsil edilmesi gibi yurt dışı ile de çeşitli işbirliklerini ortaya çıkmaktadır. Mekanizma'nın en önemli hedefleri insan hayatını, çevresel ve kültürel mirası korumak ve kurtarmaktır (URL-39).

5.2.3.6. Yasal faktör

1999 depreminden sonra ve depreme karşı ilk yasal adım, 2000 yılında yürürlüğe giren 587 Sayılı Zorunlu Deprem Sigortası Kararnamesidir. Kararname ile depreme karşı Zorunlu Deprem Sigortası (ZDS) sağlamak üzere Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) tehlikeli alanlar için kurulmuştur (TC Kalkınma Bakanlığı, 2014). Taşınmaz kültür varlıkları diğerlerine göre daha fazla risk altında olmalarına ve sigorta şirketlerinden teminat alamamalarına rağmen kültür varlıkları için kanun kapsamında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır (Zıvralı ve Cabbar, 2015).

2863 sayılı Kanun 1983 yılında çıkarılmış ve 2004 yılındaki Marmara depreminden sonra değiştirilmiştir. Kanun, taşınmaz kültürel miras ve tarihi çevre ile ilgili birçok hususu tanımlamaktadır (Oktay vd., 2020). Ancak, risk ve risk yönetimi kavramını içermemekte, kültürel mirasın koruma durumlarını belirlerken tespit ve tescil işlemlerine açıklık getirmektedir (Zıvralı ve Cabbar, 2015).

Bu kanun kapsamında 2005 yılında Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) imar müdürlüğü bünyesinde Taşınmaz kültür varlıklarının tadilat, tamirat uygulamaları ve onarım teknikleri incelemek için kurulmuştur (KVMGM, 2005). 2863 Sayılı Kanunun 25 inci maddesi uyarınca, onaylı taşınır etnografik varlıklar hariç olmak üzere, taşınmaz ve taşınır kültür varlıklarının satışı veya bağışı da yasaklanmıştır. Ayrıca kanun, müzelerin koleksiyonlarının ayrıntılı bir envanterini çıkarmalarını zorunlu kılmıştır. Ancak kanunda belirli bir envanter sistemi belirtilmemiştir (Stolzman, 2018).

2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı "Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" ilişkin Kanun ise risk yönetimine ilişkin ilk ve en net kanundur (Zıvralı ve Cabbar, 2015). Kültürel miras yetkilileri tarafından tescil edilen alanların yeniden inşası ve restorasyonu yoluyla risklere karşı koruma sağlayacak önlemleri uygulamayı amaçlamaktır (Oktay vd., 2020).

2012 yılında, 6306 sayılı "Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun", risk altındaki alanları ve yapıları dönüştürmek için rezerv yapı

ve tehlikeli alan ve riskli yapının tanımlarını açıklamaktadır (Zıvralı ve Cabbar, 2015).

Tescilli kültürel miras yapıları bakımından önceki 2863 ve 5366 sayılı iki kanunla çelişen bu kanun, kültürel mirasın dönüşüm mevzuatına ilişkin madde 2014 yılında Anayasa Mahkemesi'nin afet adı altında kültürel mirasın yıkılmasına son verilmesi kararıyla iptal edilmiştir. Çünkü tarihi yapıların yıkım ve dönüştürülmesine ilişkin birçok davanın kanun adına önceki kanunlarda yer alan koruma hükümleri dikkate alınmadan yapıldığını tescil edilmiştir (Vatan ve Yaraşan, 2020).

2011 yılında yürürlüğe giren "UDSEP-2023" planını onaylayan Kanun'un, mirasın özelliklerini dikkate alınarak korunması ve depreme karşı güçlendirilmesini içeren plan, Türkiye'de kültürel miras afet yönetiminde yeni bir dönemin başlangıcı olmasını beklenmektedir (URL-35).

5.2.3.7. Politik faktör

Türkiye'nin kültürel mirası koruma tarihi, İstanbul, Mardin ve Hasankeyf gibi konunun ele alınmasında sorunlar olduğunu ortaya koymakta, bu da koruma politikasının isteğe bağlı olduğunu, çeşitlilik ve hoşgörü kavramlarını desteklemediğini göstermektedir. Anadolu mirasına gösterilen ilginin olmaması ve Dünya Kültür Mirası Listesi'ne aday gösterilemsi için çaba harcanmamadığını örnek olarak verebiliriz (Atakuman, 2010). AKM binasının yıkılmasının amacının belli bir kültürel hegemonya kurmak olduğuna inanıldığından, 2013 yılında Taksim Meydanı olayları bunun en iyi kanıtıdır (Öztan, 2018).

Kültürel mirasın yatırıma değil, korunmasına yönelik ciddiyet eksikliği açıktır. Eski İyon kenti Aigai'de, belediyenin projeye ayırdığı fonu iptal etmesi nedeniyle kazıların sadece bir yıl sonra durdurulduğu görülmüştür (Stolzman, 2018).

İstanbul belediye yönetimi, bir kısmı İstanbul'un etnik topluluklarını barındıran tarihi alanların yasa altında yıkımını durdurmak için gerekli önlemleri almazsa, kentin tehlike altındaki miras listesine girmesi muhtemeldir (Atakuman, 2010). Dünya Mirası'na kayıtlı bir alan içerisinde hayata geçirilen İstanbul'un Sulukule

semtini 5366 sayılı Kentsel Dönüşüm Kanunu altında kentsel dönüştüm projesi, yasanın yanlış uygulanması ve karar alma süreçlerine yerel katılımın olmaması sonucunda, 2007 yılında bölgenin sakinlerini atılması ve soylulaştırmaya sebep olmuştur (Çanakçıoğlu, 2012).

Şekil 45 Sulukule kentsel dönüşüm projesi sonucu (Çanakçıoğlu, 2012).

Efes'teki Artemis Müzesi ve Topkapı Sarayı'nın yağma ve hırsızlığa maruz kalması, yetkililerin hırsızları tutuklamamasına ragman kaçak kazılardan kaynaklanan hasarın giderilmesi için arkeologlara talimat verilmiştir. Arkeologlar, Göbeklitepe Tapınağı'nı Dünya Mirası Listesi'ne alınması için modern malzemelerden bir koridor ve çatı inşa ettiğinden dolayı Kültür Bakanlığı'na da saldırmıştır (Stolzman, 2018).

Miras yönetimi yetersiz kalmış ve öncelikler listesinde değil, ancak uluslararası baskıyla gündeme getirilmiştir. Bu bağlamda miras, uluslararası arenada ulus-devlet sunumlarında genellikle ulusal bir onur meselesi olarak sunulmaya çalışılmıştır (Atakuman, 2010).

Bunun en büyük örneği, Türkiye'nin kardeş ülkeleri ile uluslararası ilişkileri derinleştirmek amacıyla 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), 1995 yılından bu yana okul ve kütüphanelerin kurulmasına katkıda bulunmuş. 2000 yılında ise bu ülkelerdeki kültürel mirasın desteklenmesi, restore edilmesi ve korunmasına yönelik çeşitli projelere imza atmış ve TİKA çalışmalarını günümüze kadar sürdürmektedir (URL-40). Ajans, 2008-2016 yılları arasında Balkanlar'da Osmanlı döneminden kalma cami, türbe, çeşme ve hamam gibi birçok tarihi eseri restore etmiştir (TİKA, 2017).

Türkiye'nin politikalarını temsil eden başka örnekler de var; eski eserlerin devlet tarafından mülkiyetine atıfta bulunan 2863 sayılı Kanun, bu nedenle antika bulanların Bakanlığa ve Müzeler Dairesine haber vermesi gerekiyor. Kanunun 25. Maddesi, korumayı değmeyen eski eserlerin müsaderesini gerektirmese de ancak Bakanlık, tüm kültür varlıklarını müzelerine almaya devam etmektedir (Stolzman, 2018).

Manisa'da yapılan kazılarda bulunan 6000 yıllık Hitit Guennol Stargazer heykelini geçen yıl yasal yolu ile almaya çalışan Türkiye, bir mağazadan satın alıp Amerika'ya naklettikten sonra iki taraflı bir anlaşma kurarak kurtaramamıştır (URL-41).

5.2.4. Türkiye Sistemin Değerlendirme Sonucu

Çevresel açıdan Türkiye'nin sismik bir ülke olarak doğasına dikkate alınmadığı, entegre bir afet yönetim sisteminin geç bir döneme kadar kurulmadığı, ihlallerin ve depreme dayanıklı olmayan yapıların mevcut olduğunu ortaya çıkmıştır. Ek olarak, kalkınma projelerinde, Ilısu Barajı gibi çevresel sürdürülebilirliği ve kültürel mirası dikkate alınmadığını fark edilmiştir.

Teknolojik açıdan Türkiye endüstriyel ve teknolojik olarak gelişen bir ülke olmasına rağmen, kültürel mirasın sismik izolasyon ve dijital arşiv yeterli kullanılmaması gibi risk azaltma aşamasında teknolojinin etkin bir şekilde kullanılmadığını fark edilmiştir. Ancak Kültür Bakanlığın yeni MUES projesi, mirasın korunması ve tanıtılması yolunda iyi bir adımdır.

Sosyal açıdan Türkiye'deki eğitim sistemi bir koruma kültürünün teşvikinden yoksundur, okul müfredatlarında bu kültürü oluşturmaya yönelik bir plan bulunmamaktadır. Öte yandan Japonya'nın deneyimlerinden yararlanılarak yerel halkın acil durumlarda katılımına destekleme projeleri yeni başladığını ortaya çıkmıştır.

Ekonomik açıdan Kültür Bakanlığı'nın yetersiz finansman ve bütçe açıklarından uzun süredir kültürel miras yönetim alanı ve destekleme projelerinin etkilendiğini fark edilmiş, ancak AFAD 2023 yılı için projelerin yeni yatırımları

yaratmaya yönelik girişimler mevcuttur. 2004 tarihli Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanununa uygun olarak kültürel mirası canlandırmasına yardımcı olacaktır.

İdari açıdan afet ve miras kuruluşları ile uluslararası kuruluşlar arasında işbirliği içinde kültürel mirasa yönelik afet yönetimin proje ve planlar geliştirmeye yönelik birçok girişim başaltılmıştır. Özellikle Tarihi Yarımada Yönetim Planı, Dünya Miras alanlarını UNESCO ile koordineli bir şekilde yönetmeye çalışıldığına dikkat çekilmiş, ancak sorumlulukların tanımlanmasında, işlerin organize edilmesinde, gerekli kaynakların temin ve yerel halkın dahil edilmesinde hala zayıf noktalar olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca planlar zaman ve paydaşlar açısından örtüştüğü fark edilmiştir.

Yasal açıdan Türkiye'deki kanunları araştırmasına göre afet yönetimin konusuna fazla değinilmediği, koruma araçları ve yöntemlerin gözden geçirilmesi ve açıklanması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Kanunlar arasındaki çelişkiler Türkiye'nin üstesinden gelemeyeceği sorunlar yaratmıştır. KUDEB sistemi olumlu bir adımdır, ancak destekleyici yasalara ihtiyacı vardır. Ayrıca Kültürel miras varlıkları deprem sigortası kanununa dahil edilmelidir.

Politik açıdan Türk sistemi parlamenter otoriteye en azından 2017 yılına kadar dayansa da, tarafların arasındaki iktidar çatışması ve Türk kimliğini temsil eden miras projeleri aracılığıyla hegemonya dayatma girişimi olabildiği tahmin edilmiştir. Kültürel mirasın birçok durumda bir araç olarak kullanıldığını, bazı durumlarda ise ihmal edildiğini, devletin seçici koruma politikası izlediğini ortaya çıkmıştır.

6

SURİYE ÖRNEĞİ

6.1 Suriye'nin Tarihine Bir Bakış

Fransız arkeolog Charles Verlot, "Her insanın iki vatanı vardır, anavatanı ve Suriye'dir" demiştir (Melhem, 2020). Suriye, antik dünyanın kalbinde yer alır, İpek Yolu üzerinde önemli bir istasyon ve kavşak noktasıydı; tarihi farklı medeniyetlerin çeşitli kanıtları bakımından zengin olduğu için medeniyetlerin anası olarak kabul edilir, bu medeniyetlerden bazıları, ardışık medeniyetlerin ve yaşayan halkların hikayelerini anlatan yapılar ve anıtları varlığı ile şimdiye kadar mevcuttur (Aljazeera, 2005).

Şekil 46 Suriye Uygarlığı (URL-42).

Suriye başkenti olan Şam, on bir bin yılı aşkın kesintisiz tarihiyle dünyanın en eski şehridir, her köşesinde belli bir tarihsel döneme uzanan bir iz vardır (URL-43). Tarihçi İbn Asaker MS 1169'da tarihi hakkında seksen kitap yazmıştır (URL-44). MÖ 2000 yılında Amorilerin başkentiydi olan Halep ise, kalesi, hanı, kiliseleri ve okulları ile yedi bin yılın ikinci büyük şehridir (URL-45).

Zafer Takı ve Baal Tapınağı ile Palmyra, dünyanın en büyük Roma amfi tiyatrosuna sahip Bosra, tarihin en eski kütüphanesinde Ebla, insanlığın ilk alfabesiyle Ugarit, Jericho, Mari, Amrit, Shahba, Apamea, Rusafa, Saydnaya, halkı İsa Mesih'in dili olan Aramice konuşan Maaloula ve tarih öncesi çağlardan beri birçok krallık ve şehir vardır; Suriye'de milattan önce altıncı binyıla kadar

uzanan Halaf uygarlığının Neolitik dönemine ait antik eserlerin ilk keşfi olarak ortaya çıkmaktadır (URL-46).

MÖ 3. binyılda Sümer İmparatorluğu, Akad, Keldani, Kenan, Asur, Amorit, Fenike, Aramice, Hitit ve Babil gibi ardışık halklar ve medeniyetler bölgede yaşamış, onlardan sonra Persler, ardından Yunanlılar, Romalılar, Bizanslılar ve Arap Gassaniler geldi, İslam fethine kadar; Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Memlükler ve Osmanlılar bir zamanlar burayı yönetmeyi başarmış, Fatımiler, Haçlılar, Moğollar, Tatarlar ve ardından İngilizler, Fransızlar 1946 yılına kadar tarafından işgal edilmiştir (URL-47).

Bağımsızlıktan sonra Suriye istikrarsız bir parlamenter demokrasi dönemi yaşamış, bu dönem 1963 yılında Sosyalist Tek Parti'nin iktidara gelmesiyle sona ermiştir ve bu parti günümüzde de devam etmektedir (URL-48).

6.2 Suriye'nin Çevresi ve Coğrafi Konumu içerisinde Maruz Kaldığı Afetler

Suriye, bereketli toprakları ve ideal coğrafi konumu nedeniyle dünyanın her yerinden insanların yerleştiği ve hala çeşitli ırk ve din gruplarına ev sahipliği yapan bir yerdir (Alqusairi, ?).

18,5 milyon hektarlık bir alana sahip Doğu Akdeniz'e bakan Suriye Arap Cumhuriyeti, dünyanın en büyük kıtaları olan Avrupa, Afrika ve Asya arasında bir bağlantı olarak benzersiz bir jeopolitik konuma sahiptir (Saleh, 2020). Alanının altı milyon hektarı ekili arazidir ve geri kalanı kayalık dağlar, kurak bölgeler ve çöllerdir (Rafeh, 2014). Suriye Merkez İstatistik Bürosu'na göre 2013 yılında Suriye'nin nüfusu 22 milyondu (Rafeh, 2014).

En kalabalık şehirler; güneyde olan başkent Şam ve kuzeyde ticaret başkenti olan Halep'tir (URL-48). Hükümet sistemi yarı başkanlık cumhuriyetidir (URL-48). Suriye toprakları petrol ve gaz kaynakları açısından zengin olmasına rağmen, Suriye ekonomisi ağırlıklı olarak tarım, ticaret ve petrol üretimine dayalıdır ve orta gelirli, gelişmekte olan bir ülkedir. Suriye halkının yüzde 11'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Alqusairi, ?).

Şekil 47 Suriye haritası (Alqusairi, ?).

Bu antik topraklar, çağlar boyunca bölgesel çatışmaların yanına sel, kuraklık ve deprem gibi çeşitli doğal afetlerden zarar görmüştür (Alqusairi, ?).

Suriye, sürekli sismik harekete neden olan aktif kıta, Afrika ve Avrasya tektonik levhalarının buluşma noktasında yer almaktadır (Saleh, 2020). Son 2000 yılda bölgede 20'den fazla 7 büyüklüğünde deprem meydana gelmiştir (Alqusairi, ?).

Örneğin 1759'da Şam ve Beyrut kentini yerle bir eden deprem ve 12. yüzyılda Halep'te 230 binden fazla insanın ölümüne neden olan büyük depremdir (PMA, 2017; akt. Rafeh, 2014). 2004-2005 döneminde ise 4, 5 ve 6 Richter arasında 80 deprem gözlemlenmiştir (Fernandes, 2008; akt. Alqusairi, ?). Antik çağlardan beri Arap levhasının Afrika levhasından kopması sonucu ortaya çıkan Ölü Deniz yarığından kaynaklanmıştır (Dalati, 2008; akt. Alqusairi, ?).

Son otuz yılda depremlere ek olarak, insan kaybı olmadan birkaç sel, fırtına ve orta şiddette deprem meydana geldi, ancak en etkili olanı 2 milyon insanı tehdit eden kuraklık olmuştur (WB, 2014). Kuraklık batı çöl bölgesi ile sınırlı kalmamış, daha çok doğudaki tarım alanlarındaki yanlış yönetim, özellikle buralardaki doğal kaynakların yönetimi, tarımda düşüşe ve tüm Suriye tarım sektörünün bozulmasına neden olmuştur (ESCWA, 2007; akt. Alqusairi, ?). Örneğin yetersiz su planlaması, aşırı otlatma ve uygun olmayan sulama yöntemlerinin kullanılmasıdır; kuraklığın ana nedeni olan artan sıcaklıklarla birlikte iklim değişikliğinin rolünü unutmamalıyız (Rafeh, 2014).

Diğer bir afet örneği olarak 2002 yılında Deraa kentindeki Zayzoun Barajı'nın taşması sonucu köy ve çevre mahalleler hasar görmüş, sular 251 evi yıkmış ve 22 kişiyi öldürmüştür; felaketten geniş bir tarım arazisi alanı, bölgedeki hayvancılık, yollar ve diğer altyapı da hasar görmüştür (IFRC, 2003; akt. Alqusairi, ?).

2011 yılında ise, modern çağın en büyük felaket olarak görülen, yıkıma ve can ve mal üzerinde geniş bir etkiye neden olan devrimin ve Suriye krizinin başlangıcıdır (URL-48).

6.3 Suriye Afet Yönetimi

Zeyzoun köyü sakinleri 4 Haziran 2002 sabahı Asi Nehri üzerindeki köyün yakınındaki barajda çatlamalarla uyanmışlar, ancak ne yazık ki bireysel iletişimler dışında komşu köyleri uyaramamışlardır. Özel iletişim eksikliği ve entegre bir uyarı sistemi olmadığı, can ve mallarda büyük hasara yol açmsına sebep olmuştur (Alqusairi, ?). Sel sonucunda 4 köy ve 60 kilometrekarelik tarım arazisi sular altında kalmış, 27 kişi ölmüş, 2.000 kişi yerinden olmuş, toplam olarak 10.000 kişi doğrudan etkilenmiştir (URL-49).

Şekil 48 Zeyzoun brajı (URL-50).

Sulama Bakanlığı krize müdahale ve nedenlerini analiz etmede acil durum komitesi olarak görev yapmış, Sivil Savunma, Su ve Sanitasyon, Polis ve Güvenlik çalışmalarını koordine etmiştir, Kızılay ayrıca acil bir durumun başlatılmasında önemli bir role sahip olmuş ve afetten etkilenen 800 kişiye barınak sağlayabilmiştir. Birleşmiş Milletler'in de yardımıyla Suriye hükümetinin talebi üzerine hükümet, sivil toplum ve uluslararası kuruluşların da ortak çalışmasıyla bu felaketten kurtulmak sağlanmıştır (Alqusairi, ?).

Zizoon Barajı'nın çöküş felaketi, afete müdahalede birçok zayıflığı ortaya çıkardı; bunlardan en önemlisi, son zamanlarda ulusal sivil savunma planının test edilmemesi nedeniyle bir iletişim sisteminin olmmasıdır. Müdahale sırasında zayıf koordinasyon belirgindi çünkü müdahale sürecindeki, ulusal savunma, itfaiye ve polis olmak üzere üç ayrı merkezi olmayan ana yönetim kurumları olarak katılmıştır. Çevre Bakanlığı'nın rolünün olmaması, afetlerden önce hafifletmeye ve azaltmaya yönelik planların olmamasının önemli bir nedeniydi. O dönemde uluslararası kuruluşlarla işbirliğine rağmen, daha fazla farkındalık ve her düzeyde çalışan bir afet yönetim kurumuna ihtiyaç vardır (LCA, 2021).

Suriye afet sistemine geri dönersek, afetlere müdahalede sivil savunmayı ana otorite olarak kabul eden 1971 tarihli yerel yönetim yasasına dayandığını görüyoruz. Genel. Kanun ayrıca 7 farklı kategoride misyonları düzenler: sanayi, tarım, kültür, eğitim ve son olarak güvenlik ve düzen. Sivil savunma görevleri, acil sağlık hizmetleri sağlama, barış ve savaş zamanlarında yangınla mücadele ve kitle imha silahlarından korunma gibi şehir düzeyinde farklılık gösterir. Afet yönetiminin görevleri ise kamu mallarının korunması, afet önleme tedbirlerinin uygulanması ve afet öncesi ve sonrasında sivil savunma ihtiyaçlarının karşılanması ile sınırlandırılmıştır (Alqusairi, ?).

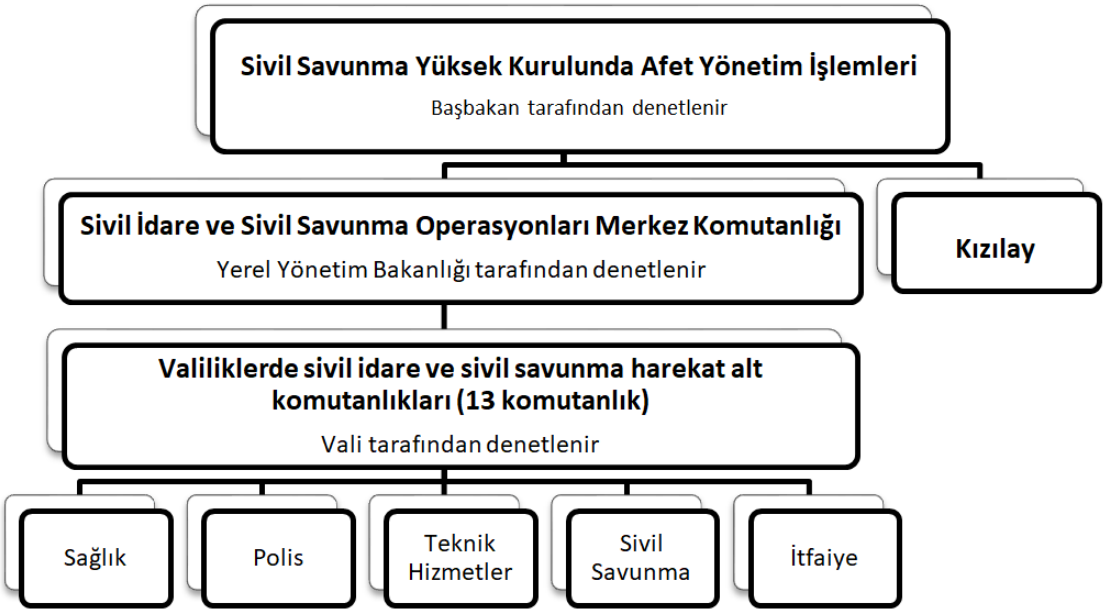

Şekil 49 1971 Afet yönetim sistemi.

Bu kanuna istinaden, Yerel Yönetim ve Çevre Bakanlığı ile işbirliği içinde tek icra mercii olan Sivil Savunma başkanlığındaki çeşitli komite, kurul ve kurumların karmaşık çalışmaları kapsamında afet azaltma operasyonları yürütülmüştür. Şam'daki Acil Durum Operasyon Merkezi (EOC) ile de klasik ekipmanlarla iletişim kuran tüm Suriye valiliklerinde bu alandaki çalışan sayısı 4000'dir (LCA, 2021).

Kuraklık tehlikesiyle ilgili olarak, Suriye hükümetinin buna son verme girişimi 1991 yılından itibaren kalkınma planlarında başlamış ve 2006-2011 yılları için kuraklıkla mücadeleye yönelik beş yıllık planın (yaklaşık 23 milyon $) desteklenmesi için bir bütçe tahsis edilmiştir. Ancak, ulusal çevre stratejisinin temel çerçevesi 1995 yılında başlamıştır. 1997'de Suriye, Uluslararası Kuraklıkla Mücadele Sözleşmesini onaylamış. 1995 yılında ise Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi. Ardından, Çevre İşleri Devlet Bakanlığı bünyesinde bir Biyoçeşitlilik Birimi kurulmuş. Ancak, 1977'de Ağaç Dikme Yüksek Komitesi'nin ve 1991'de Emniyet ve Çevre Koruma Kamu Kurumu'nun kurulması hariç, 2002 yılında eylem planının sunumuna kadar, çizilen stratejiler ve onaylanan programlar, gerçek uygulama açısından etkisiz kalmıştır (Rafeh, 2014).

Son yıllarda meydana gelen afetlerden sonra vatandaşların haber sitelerinden memnuniyetsizliklerinin izlenmesi, afet yönetimi ve müdahale ile ilgili devlet kurumlarının varlığının planlama, yönetim ve kalite konusunda ciddiyet olduğu anlamına gelmediğini kanıtlamaktadır. Hükümetin afete hazırlık ve müdahale planlarına yönelik güvenilirlik olmdığı, yeterli finansman ve taahhüt eksikliğini görülmektedir (Quarantelli, 2003; akt. Alqusairi, ?). Devlete göre, beklenen afetlerin yönetilmesinin bir parçası olarak altyapı finansmanı, bölgenin daha çok ihtiyaç duyduğu hizmetleri karşılayan bir zaman ve kaynak kaybıdır. 2003 yılında sivil savunma işlevlerini Terörle Mücadele Yüksek Kurulu'nu da içerecek şekilde genişletmeyi amaçlayan bir yasanın çıkarıldığını not ediyoruz, ancak yasa yine doğal ve teknolojik felaketleri ele almadan savaşlardan ve askeri saldırılardan korunmaya odaklanmaktadır. Diğer bir deyişle, durum hala entegre bir afet yönetim sisteminin varlığını desteklememektedir (Alqusairi, ?). 2002'deki Zizoun Barajı krizine ve 2006'daki Lübnan mülteci krizine müdahale

sırasında uygun hizmetleri sağlamak Suriye Kızılayı gibi bazı STK'ların rolünü not edilmiştir (Alqusairi, ?).

Bu deneyimlerden sonra 2006 yılında Kızılay İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanlığı'nın rolü, afet anında uluslararası ve ulusal kurumlar arasında afet müdahalesi ve koordinasyonunun etkinleştirilmesinde ortaya çıkmıştır (LCA, 2021). Suriye Kızılayı 1942'de kurulmuş, çalışanlarının %60'ı gönüllülere dayanan, insani yardım çalışmalarıyla ilgilenen bir sivil toplum kuruluşudur.1946'da Cenevre'de Kızılhaç ve Kızılhaç ilkelerine ilişkin Cenevre Sözleşmeleri uyarınca Dünya Kızılhaçı'nın bir parçası olarak tanınmıştır. Kızılay Merkezi başkent Şam'da olup her ilde 14 şubesi bulunmaktadır (IFRC, 2020).

Afet yönetimi çalışmaları, 2006 yılında 15/7929 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadar Sivil Savunma'nın sorumluluğunda kalmıştır. Kızılay İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanlığı, Kızılay kurumlarının denetçisi ve afet yönetiminin ana koordinatörü Sivil Savunmanın denetiminde sivil toplum ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmasını sağlayan, Ayrıca, bireylere hizmet etmek ve afet durumlarında yardım sağlamak için uçaklar ve helikopterler de dahil olmak üzere devletin yeteneklerini kullanmak için bir plan geliştirme görevine de sahiptir (LCA, 2021).

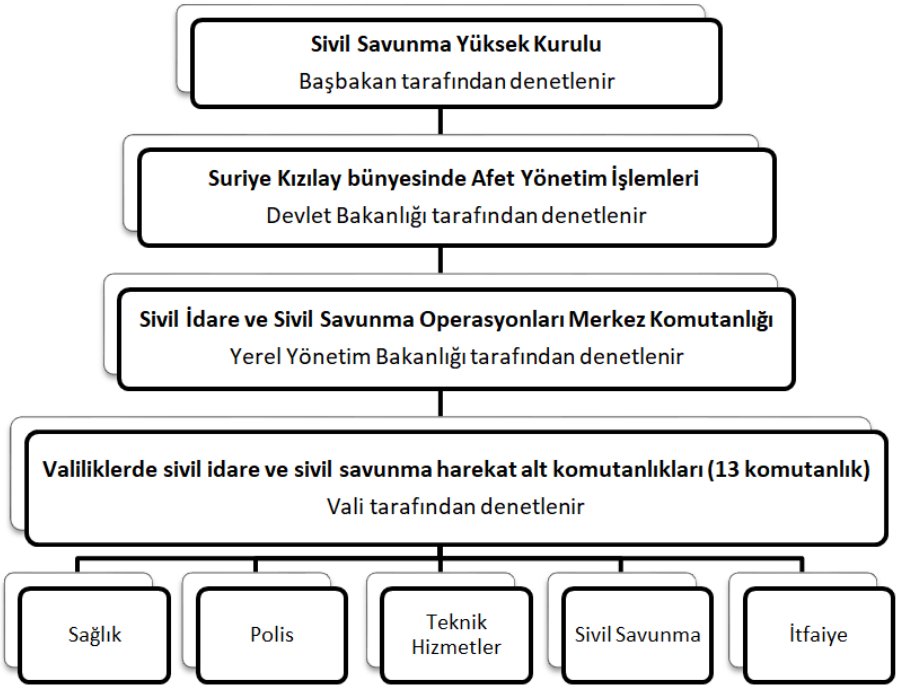

Şekil 50 2006 Afet yönetim sistemi

Son yıllarda büyük değişiklikler oldu ancak Suriye'nin maruz kaldığı afetlerle baş etme kabiliyeti genel olarak hala düşüktür. Farkındalık olmasına rağmen, afetlere hazırlık ve müdahaleye yönelik planlama çabaları henüz emekleme aşamasındadır ve desteğe, geliştirilmesine ve risk azaltma planlarının kalkınma planlarına entegrasyonuna ihtiyaç vardır (LCA, 2021).

2008 yılında, Sivil Savunma Yüksek Kurulu, afete hazırlık, yönetim ve kurtarma için kurumsal bir sistemin tasarımını ve geliştirilmesini desteklemek için bir programın parçası olarak, Birleşmiş Milletler gözetiminde Başbakan ve yardımcısı başkanlığındaki üç acil durum tatbikatı gerçekleştirilmiştir. Görsel iletişim sistemi, eğitim sırasında tüm valilikler arasında iletişim ve koordinasyon sağlamak ve karar vermeyi kolaylaştırmak için kullanılmıştır. Suriye Arap Kızılayı gözetiminde, EOC, Sismoloji Departmanı, Tehlikeli Atıkların Yönetimi Ulusal Komitesi, Kimyasal Güvenlik Komitesi ve Sulama Bakanlığı,Tarım ve Tarım Reformu Bakanlığı gibi çeşitli eğitim kurumları da dahil edilmiştir (Alqusairi, ?).

Hükümet ve çeşitli uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği sonucunda, Suriye'deki afetlerin yönetimini denetlemek ve doğal veya insan kaynaklı afetlere müdahale etmek amacıyla Suriye'de bir Birleşmiş Milletler ekibi, DMT Afet Yönetim Ekibi kurulmuştur. 2006-2010 5 yıllık planı kapsamında, Suriye Kızılay idaresi başkanı ve hükümet kuruluşları ile koordineli olarak ve aşağıdakiler gibi çeşitli uluslararası kuruluşlarla (UNDAC /INSARAG/USAR/ UNRWA/ WFP/ UNHCR/ UNICEF gibi) işbirliği içinde ihtiyaçları değerlendirmek ve acil durumlarda bilgi ve hizmetleri yönetmektir (LCA, 2021). Aşağıdakiler gibi bazı fiili gözlemlene faaliyetlerdir:

- Deprem konumlarının haritalanması ve sismik verilerin yorumlanması gibi CBS kullanılarak beklenen tehlikelerin haritalanması,
- Afet yönetimi sektörlerine afete hazırlık ve acil müdahale konularında eğitim verilmesi,
- Okullardan başlayarak genel kamuoyuna yönelik deprem riski bilinçlendirme kampanyaları düzenlemek ve DMTP eğitim çalıştayları düzenlemek,
- Afet Azaltma için Arap Alt Bölge Girişimi'ne katılmak (LCA, 2021).

Suriye hükümetinin ekonomik ve sosyal kalkınma planları, afet müdahale planlaması ve geliştirme arasındaki bağlantının önemine özel bir önem verilmektedir, Onuncu Beş Yıllık Plan 2006-2010 yıllrı için planında çevre yönetimi ve afetlerin azaltılmasına ayrı bir bölüm içermektedir. Ancak planların etkinleştirilmesi bir dizi nokta tarafından engellenmektedir, örneğin:

- İsrail'in bölgedeki varlığı nedeniyle afet yönetim sisteminde çok önemli bölgesel koordinasyonun zayıf olması,
- Suriye'de kalkınmanın önünde engel teşkil eden tarıma dayalı zayıf ekonomik durum,
- Bölgedeki siyasi gerilim ve afet yönetimini destekleyecek olan istikrarsızlık olması (Alqusairi, ?).

2011 yılındaki beklenmeyen Suriye krizi, 10 yıldır devam eden çatışmalar nedeniyle çok sayıda can kaybı ve ülkenin büyük bir bölümünün tahrip olması nedeniyle durumu daha çok gerilmiştir. Kimsenin azaltmayı ve müdahale etmeyi başaramadığı bu ciddi krizin ışığında, Birleşmiş Milletler himayesindeki Suriye Kızılayı, insani felaketin ana desteği olmuştur. Barınma, sanitasyon, hijyen malzemeleri ve tıbbi hizmetler gibi gıda ve gıda dışı öğeleri gibi hizmetleri sağlamasında önemli rol oynamakatadır (IFRC, 2020).

Suriye topraklarının maruz kaldığı çeşitli afetler, bir afet yönetim sisteminin kurulması için çalışmaları zorunlu kılmıştır, ancak Suriye, bölgedeki siyasi istikrarsızlık nedeniyle diğer gelişmiş ülkeler gibi başarılı bir kurumsal afet yönetimi politikası oluşturamamıştır. eski döneminde 1970'e kadar kesintisiz bir istikrar dönemi Ve sonrasında Filistin, Lübnan ve Iraklı mültecilerin tekrarlanan krizleri gibi komşu krizler de yaşandı. Kuraklık ve kötü ekonomik durum gibi bağımsız bir afet yönetim otoritesinin kurulmasını ve oluşmasını engelleyen çeşitli zorluklar vardır ve bu hedefe ulaşmak için daha fazla devlet taahhüdü gerektirdiğini unutmamalıyız (Alqusairi, ?).

6.4 Suriye Kültürel Mirası Üzerine Afetlerin Etkisi

Suriye'deki arkeolojik ve antropolojik keşifler, yaklaşık bir milyon yıl önce, erken Paleolitik dönemden beri insanların yaşadığını ve insan uygarlığının başlangıcı olduğunu göstermiş. Tarih boyunca insan deneyimleri evrimleşmiştir. Suriye, MÖ dokuzuncu binyıldan başlayarak MÖ 4. binyılda kaleler ve saraylarla sonuçlanan Kentsel Devrim adına yeni bir dönüşüme tanık olmuş ve MÖ 1. binyıla kadar devam etmiştir. Ardışık Çeşitli uygarlıklar ve krallıklar, yazının icadı başta olmak üzere mimari, sanat, mineraller ve diğerleri gibi birçok alanda büyük izler bırakmıştır (ICROM, 2020).

Arkeologlara göre, Taş Devri'nden Suriye'nin modern çağına kadar 34 uygarlık keşfedilmiştir. Yalnızca Şam'da farklı dönemlerden yaklaşık 125 antik eser kaydedildiğini görülmüştür (Saleh, 2020). Arami, Fenike, Roma gibi birçok uygarlık doğmuş ve varlığını kanıtlayan bölgede eserler bırakmışlardır (Rigano, 2016).

Özellikle büyük camiler gibi ibadet yerlerinin temsil ettiği İslam medeniyetinin izleri, benzersiz özellikleri nedeniyle Dünya Kültür Mirası listesinde tescil edilmiştir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından, Suriye'deki yedi arkeolojik tarihi alanının özgünlükleri ve değerleri nedeniyle Dünya Mirası Listesi'ne eklenmeyi hak ettiğine karar verilmiştir (Saleh, 2020):

- Eski Şam (1979);
- Bosra Antik Kenti (1980);
- Palmira (1980);
- Halep'in Eski Şehri (1985);
- Al-Hosn Kalesi (Crac des chevaliers) ve Salah al-Din Kalesi (2006)
- Suriye'nin kuzeyindeki arkeolojik köyleri (2011) (URL-51).

Ortadoğu'nun en eski şehrinin Şam olan tarih üçüncü binyıldan itibaren başlamıştır, Şam'da Orta Çağ'da çeşitli el sanatları icat edilmiştir. Sekizinci yüzyılda bir Asuri tapınağının üzerine inşa edilen Emevi Camii gibi çeşitli tarihi yapılar ve farklı dönemlerden birçok anıt ile kenti tanınmıştır (URL-52).

Şekil 51 Şam tarihi şehri (URL-51).

Arap Yarımadası'nın kervan yolu üzerindeki antik Roma İmparatorluğu'nun Arap eyaletinin başkenti Antik Bosra, surları, amfi tiyatrosu ve bir grup Hıristiyan ve İslam dini anıtıyla şehir, ikinci yüzyıldan bugüne kadar korunmuştur (URL-53).

Şekil 52 Antik Bosra (URL-51).

Palmyra şehri Suriye çölünün ortasında yer alan bu şehir, Yunan, Roma ve yerel mühendislik sanatını Pers dokunuşuyla birleştirerek birinci ve ikinci yüzyıllara dayanan dünya bir kültür rehberi olarak tanımlanmıştır (URL-54).

Şekil 53 Palmyra şehri (URL-51).

Halep antik kenti, stratejik konumu ve MÖ 2. binyıldan 17. yüzyıla kadar Asurlular, Memlükler ve Osmanlılar gibi farklı uygarlıkların bıraktığı kale, büyük cami, saraylar ve eski okullar gibi eşsiz mimari dokusu ile karakterize edilmiştir (URL-55).

Şekil 54 Halep antik kenti (URL-51).

Al-hosn kalesi ve Selahaddin Eyyubi'nin kalesi, bu iki bina, yüksek derecede korunan askeri mühendislikleri ile kültürel alışverişin kanıtıdır. Al-Hosn Kalesi veya Hospitalier Şövalyeleri Kalesi, Haçlı Seferleri sırasında on birinci yüzyılda inşa edilmiş ve on üçüncü yüzyılda Memlükler tarafından tamamlanmıştır. Selahaddin Kalesi ise 10. yüzyılda Bizans, 12. yüzyılda Franklar döneminden kalma çeşitli tarihi eserleri barındırmakta ve son olarak 12. ve 13. yüzyıllarda Eyyubiler tarafından surlar eklenmektedir (URL-56).

Şekil 55 Al-hosn kalesi ve Selahaddin Eyyubi'nin kalesi (URL-51).

Kuzey Suriye'deki antik köyler, antik ve Bizans dönemine ait sekiz kompleks içinde kırk adet köydür. Avlular, hamamlar, tapınaklar ve kiliseler gibi çeşitli arkeolojik simge yapıları içerir. Bizans döneminde putperestlikten Hıristiyanlığa geçişin kanıtlarının olduğu yer, ayrıca, Roma döneminden arkeolojik kalıntıları ve nüfusun tarımsal el yazmaları gibi tarım yöntemlerindeki ustalığının kanıtlarını içermektedir (URL-57).

Şekil 56 Kuzey Suriye'deki antik köyler (URL-51).

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne (DGAM) göre, UNESCO tarafından tescil edilmemiş ve kayıtlı eski eserlerden daha az önemli olmayan birkaç anıt da var, örneğin: İslami dönemine ait Halid İbn Velid Camii, On birinci yüzyılında inşa edilen Ja'bar Kalesi, 2. yüzyılda Romalılar tarafından Doğu Anadolu'ya ulaşmak amacıyla yapılan Ain Diwar Köprüsü. Suriye arkeolojik alanlarını ve anıtlarını içeren tam bir resmi liste olmamasına rağmen, bu envanter 15.000'den fazla arkeolojik alan ve simge yapıya ulaşabilir. Müzelere gelince, toplam 38 müze var; bunlardan ikisi Şam ve Halep'te ulusal bir müzedir, şehirlerde dağıtılmış 12 müze, Maarat al-Numan'daki Mozaik Müzesi gibi 11 uzmanlaşmış müze ve Jabar Kalesiini yanında bulunan sergi alanı gibi bazı açık müzeler de vardır (Guidetti ve Perini, 2015).

Bu yüce kalıntılar, önceki halkların tarihini anlatan, bugüne kadar hayatta kalmıştır ancak tarih boyunca onu tehdit eden felaketlerden ve tehlikelerden kaçınmamıştır. Moğol Teymur Leng tarafından on beşinci yüzyılda bir dizi arkeolojik eserlerin çalınması gibi, hatta Semerkant'ı inşa etmek için yanında birkaç zanaatkar almıştır. Suriye'nin batısında (Al-Marqab Kalesi, Al-Hosn Kalesi,

Amrit gibi kalelerin çoğunu) ve doğusunda (Al-Rusafa) gibi, Suriye ve bölgedeki en yıkıcı afetler olarak sayılan depremlerden dolayı kültürel mirasın etkilendiği görülmüştür; Suriye ayrıca 1929'da Şam Barada Nehri'nin taşması gibi ve Emevi Camii'nin çeşitli birkaç kez hasar gördüğü yangınlar gibi başka doğal afetler de yaşanmıştır (Saleh, 2020).

Bunlardan biri, şehrin yerel sakinleri için bir halk devrimini susturmak için eski şehrin Fransız işgalinin üç gün boyunca bombalanmasının sonucu olan 1925'teki Şam yangınıdır (Abdulac, 2018). Ayrıca yüksek nüfus artış hızı, plansız kentsel genişleme, düzensiz arazi kullanımı ve çevre kirliliği gibi diğer kentsel ve çevresel sorunlara da maruz kalmıştır (Saleh, 2020). Bu afetler sınırlı bir etkiye sahip olmuştur, Suriye'nin yaşamının her alanında, özellikle bu savaşın da kurbanlarından biri olan kültürel mirasında büyük hasara yol açan Suriye krizinin 2011 yılında başladığına kadardır. Suriye'deki dünya miras alanları ve müzeleri yıkılmış, kaçak kazılar ve yağma yayılmıştır (NIKE, 2011).

Şam hariç, Suriye'nin kuzeyindeki antik köylere kadar, Palmyra, Halep antik kenti, Al-Hosn ve Selahaddin Kalesi gibi bütün Dünya Mirası alanları hasar görmüş, ancak en büyük hasar Halep'in Eski Kent bölgesinde bildirilmiştir (Lostal, 2014).

Suriye'deki bu kriz ve çatışmanın devam etmesi sonucunda UNESCO tarafından 2013 yılında tüm Suriye Dünya Kültür Mirası alanlarını Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne dâhil etmeye kararı almıştır (URL-58).

UNESCO'ya göre, 1999 ve 2011'de öneri listeden 12 site daha eklenmiştir:

- Hama Bizans'ın Norias'ı.
- Ugarit Ras Shamra Krallığı.
- Ebla Tel Mardikh Krallığı.
- Mari Krallığı
- Roma şehri Dura.
- Apamea'nın Seleukos şehri.
- Al-Hayr Al-Sharqi Emevi Sarayı.
- Maaloula Aramice köyü.
- Arwad Fenike adası.

- Bizans şehri Tartus.
- Makedonya'nın Rakka şehri.
- Marie ve Dora sitleri (Guidetti ve Perini, 2015).

Birleşmiş Milletler Eğitim ve Araştırma Enstitüsü (UNITAR) tarafından 2014 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Suriye savaşı sonucunda 290 Suriye kültür mirası alanı hasar görmüş ve halen de zarar gördüğünü tespit edilmiştir. Bazıları ağır hasara, hırsızlığa ve arkeolojik depoların sistematik kaçakçılığına maruz kalmıştır (Abdulac, 2018).

Suriye kültür mirasına verilen bu zararın ilk nedeni savaşın kendisi ve ondan kaynaklanan hukuksuzluktur (Rigano, 2016). Genel olarak zararların şunlardan kaynaklandığını söyleyebiliriz:

- Harç ve tabanca (silah çatışması),
- Askeri işgal,
- Sivil İşgal,
- Kültürel eserlerde yağma, vandalizm ve yasadışı ticaret (Guidetti ve Perini, 2015).

Palmyra'da olduğu gibi, mermilerin dış duvarlara zarar vermesi ve tapınağın içindeki birkaç sütunun çökmesi nedeniyle hasar görmüş ve 2012'de kaçak kazı ve hırsızlık da rapor edilmiştir. Mayıs 2015'te kısa bir savaşın ardından Baalshamin Tapınağı ve ardından Silla Tapınağı patlayıcılarla donatılmış ve yıkılmıştır. Tarihi şehir Halep ise, her türlü silahı doğrudan kullanan savaşan taraflar arasında bir cephe hattı haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Eğitim ve Araştırma Enstitüsü tarafından 2014 yılında yayınlanan bir hava araştırmasına göre Halep'te 22 anıt tamamen yıkılmış, 48'i ağır hasarlı, 33'ü Orta, 32'si muhtemel hasarlı olduğunu tespit edilmiştir (Abdulac, 2018).

Dünya Mirası Merkezi, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Uluslararası Anıtların Korunması ve Restorasyonu Merkezi'ne (ICCROM) göre, bazı Dünya Miras alanlarındaki hasar seviyesi evrensel değerini kaybedebilecek kadar çok büyüktür (Lostal, 2014).

6.5 Suriye Kültürel Mirasta Afet Yönetimi

Suriye'deki eski eserlerin korunmasından ilk sorumlu olarak kabul edilen Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü (DGAM), 1946 yılında Suriye'nin bağımsızlığından sonra Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur. Görevleri arasında Suriye mirasının korunması, onunla ilgili kanunların oluşturulması ve çalışmaların yapılmasıdır (URL-59).

1961 yılında arkeoloji camiler ve dini medreseleri, Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü ile birlikte Vakıflar Müdürlüğü'ne bağlı hale geldi, ancak ne yazık ki personel ve kaynak eksikliği birçok tarihi yapının ihmal edilmesine neden olmuştur. Halep'teki Ahmediye medresesi gibi, kullanılmamasına rağmen bakım ve onarım eksikliğinden dolayı çeşitli tehlikelere maruz kalmıştır (Kasmo, 2008).

DGAM Müdürlüğün çalışmaları, eski eserlerin belgelenmesi, yönetimi ve tehlikelere karşı korunması için gerekli tedbirlerin alınmasını kapsamakla birlikte, afet öncesi kültürel mirasın yönetimine ilişkin net bir atıf bulunmadığını ortaya çıkmıştır. Bünyesinde bu konuyla ilgili bağımsız bir oluşum veya uzmanlaşma olmamıştır (URL-60).

Suriye Devleti, kültürel mirası savaşlardan ve doğal afetlerden korumak 1954 Lahey Sözleşmesinin İkinci Protokolü hariç tüm uluslararası anlaşmaları kabul etmiştir (Oğuz, ?). Ancak Suriye hükümeti tarafından onaylanan tek 1963 tarihli DGAM Müdürlüğü tarafından çıkarılan 222 Sayılı "Eski Eserler Kanunu" ve 1999'daki son versiyonuna kadar birkaç kez geliştirilmesine rağmen yasada, Suriye mirasını korumak için afetlerden önce uygulanan önlemlerden bahsetmemiş veya bunları belirtmemiştir (URL-61).

Palmyra hikayesi gibi uzun bir geçmişe sahip arkeolojik alanların 2011 yılında savaşın tahribatına dair çeşitli hikayeler, Suriye kültürel mirasının korunamadığını ortaya koymuş ve mirası çeşitli hırsız, terör saldırıları ve afetlerden koruyacak etkili önlemlerin başlatılmasının önemini göstermiştir (Warner, 2016).

Şekil 57 Palmyra önce ve sonra (URL-62).

Kültürel mirasın korunmasında sorumlu olan, Suriye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne (DGAM) göre, erişilemeyen savaş bölgelerinde başta taşınmaz olmak üzere kültürel mirasın korunması neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, raporlama ve muhasebe doğrudan bu sitelerde yapılıncaya kadar, uzun yıllar boyunca, tam olarak nasıl bir hasarın ve yıkımın meydana geldiğini ve neden bundan kaçınılmadığı veya azaltmayı başarılmadığını bilinmeyecektir (Lostal, 2014). Tarihi eserlerin korunmasıyla ilgili devlet kurumlarının rolünün açık bir şekilde olmadığı ve yerel kuruluşlar ve sakinlerin eski eserleri korumaya ve yıkımlarını durdurmaya çalışan olumlu bir rol oynadığı gözlemlenmiştir (NIKE, 2011). Buna ek olarak, uluslararası toplumun rolü olmadığını görülmüş, bir endişe beyanı veya geçici bir karar yayınlasından hariç harakete geçilmemiştir (Warner, 2016). 2014 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un Suriye'nin kültürel mirasının yok edilmesinin durdurulması gerektiğini belirten açıklaması gibidir (UNESCO, 2014).

Suriye'nin kültürel mirası, bütün dünya için önemli olduğundan, savaşı sona erdiğinde ve yeniden yapılanma sırasında, kültürel mirasın koruyacak bir afet yönetim yapısı ve yasaları uygulanması diğer özel ve uluslararası kuruluşlarla birlikte Suriye hükümetine ve DGAM 'ye düşmektedir (Cunliffe, vd. 2016).

Suriye'de afet yönetimi ile ilgili bağımsız bir oluşumun olmaması nedeniyle kültürel miras için bir afet yönetim planına sahip olmak güçtür, ancak afet yönetimi kavramını eski eserlerde uzmanlaşmış mevcut sistem içinde aramak mümkündür. Savaş öncesi, savaş sırasında ve savaş sonrasında kültürel mirasın

korunmasının gerçek durumunu ortaya çıkarabilmek için tarafsız tarafların bazı raporlarına ek olarak, savaş sırasında Suriye şehirlerindeki Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü ofislerinden gelen raporlara güvenerek, önceki ve mevcut durumu değerlendirilmiştir.

6.6 Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanarak Değerlendirilmesi

Suriye'nin mevcut kültürel Mirası koruma sistemin kritik faktörlere göre değerlendirilmesi, zayıf ve güçlü yönlerin bilinmesinde, gelecekte doğru çerçevelere dayalı kültürel mirasta bir afet yönetim sistemi oluşturmak için faydalı olacaktır.

6.6.1 Suriye'de Çevresel Faktör

Suriye sismik bir hat üzerinde yer aldığı için bölge son 15 yılda 4, 5 ve 6 büyüklüğünde 80 deprem yaşamış, buda her an deprem olabileceği anlamına gelmektedir (Alqusairi, ?). Ayıca 1997 yılından beri var olan kuraklık, 2005 yılında susuzluk ve tarıma verdiği zararlar nedeniyle 1.300.000 kişinin hayatını tehdit etmeye başlamıştır (EM-DAT, 2008; akt. Rafeh, 2014). Ancak, hazırlık ve afet azaltma planları olmadığı ve kalkınma planlarında afet yönetim planları uygulanmadığı için, genel olarak doğal afetlerle mücadele kabiliyeti hala düşüktür (LCA, 2021).

Suriye'den, çevre ve kültürel miras ilişkisine bir örnek olarak, hükümet emriyle, Suriye'nin en büyük barajı olan Fırat Barajı, elektrik üretmek ve suyun tarımsal alanlarda koruma projelerinde kullanılması amacıyla 1973 yılında inşa edilmiştir (URL-63). Barajın batı yakasında Neolitik çağdan kalma arkeolojik bir yerleşim olan "Maribit köyü"nde kazılara 1964 yılında başlanmıştır. "Mribatean uygarlığı" sanat, dini kalıntıları, evlerin genişlemeye başlanması ve taş kapların ortaya çıkışı ile ünlüdür (Chauhan, 2020). Baraj suyunun yükselmesinden sonra, "Maribit köyü" ve kalıntıları 1974'ten beri kaybolmuş, bugün artık mevcut değildir (URL-64).

Diğer tarafta, savaş sırasında susuz ve gıdasız kuşatma altındaki bölgelerde, bölge sakinleri mevcut antik Roma kuyularını kullanmaya başlamış, bu nedenle (Birleşmiş Milletler Geliştirme Programı) UNDP yerel halkın da yardımıyla bu kuyuların restorasyonunu gerçekleştirmiş, Bu şekilde, kuraklık ve su kaynaklarının kaybından mustarip olan bölgeye tarım ve yaşamı yeniden kazandırmak için kültürel mirastan yararlanmaya başarmıştır (UNDP, 2013).

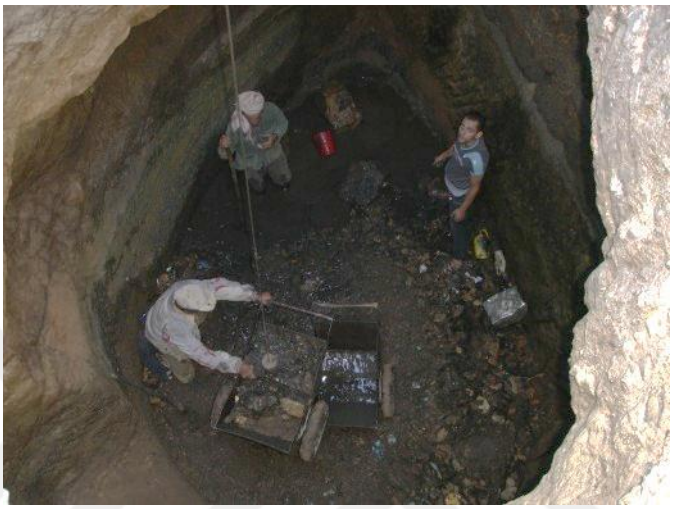

Şekil 58 Roman Kuyuların Restorasyonu (UNDP, 2013).

6.6.2 Suriye'de Teknolojik Faktör

Suriye'deki bilim, teknoloji ve inovasyon sistemi diğer ülkelere kıyasla henüz inşa sürecindedir, bunun nedeni, Suriye'deki bilimsel araştırma fonlarının en büyük kısmının hükümet yetersiz fonuna bağlı olması, 2004 yılında Teknolojik İşleri Devlet Bakanlığı ekonomik durum nedeniyle hükümet kararıyla iptal edilmiştir (ESCWA, 2019). Kültürel mirasın korunması alanında teknolojinin kullanımına da yansımıştır. Yapı ve Arkeolojik Dokümantasyon Dairesi müdürüne göre, mevcut eski eser arşivi, kurulduğu 1946 yılından bu yana müdürlüğün kayıtlarında bulunan, arkeolojik alanlar, tarihi şehirler ve müzelerle ilgili fotoğraf, plan, etüt, not ve raporlardan oluşan bir kâğıt arşivdir. 2011 yılında kültürel mirasın korunması için gerekli önlemler, kağıt arşivin dijitalize edilmesi projesi, Ulusal Sabit Eski Eserler Kaydı projesi ve Ulusal Dokümantasyon ve Bilgi Alışverişi projesi dâhil olmak üzere çeşitli projelerin başlatılmasıyla alınmıştır. Yazar, geçen projelerdeki çalışmaların henüz

bitmediğini belirterek, bazı şehirlerdeki dairelerin savaşlar nedeniyle arşivlerini kısmen veya tamamen kaybettiğini belirtmektedir (Awad, 2016a).

Şam'ın eski kentinde yangın hidrantları yok, varsa bakıma ihtiyaçları var, bu nedenle eski mülklerin sakinlerine sensörler ve yangın söndürme sistemleri takma zorunluluğu getirilerek yangın riskini azaltmak için gerekli önlemler alınmalıdır (Al-Dali, 2016). 2012 yılında Eski Eser Enstitüleri, restoratör ve eski kitabe okuyucularından oluşan milli kadrolar rehabilite edilmiş, bu kadrolar Suriye'de ilk kez modern bir bilimsel metodoloji uygulayarak Şam Emevi Camii mozaiklerini restore etmeyi ve Tartus'taki yerinden bir mozaiği aktarmayı başarmışlardır (Al-Abdullah ve El-Sayed, 2016).

Şekil 59 Tartus'ta bulunan mozaiği (Al-Abdullah ve El-Sayed, 2016).

Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü Genel Müdürü'ne göre, Müdürlük, tüm müze varlıklarını ve verilerini belgelemeyi ve arşivlemeyi başardı ve çatışmaların sona ermesinden sonra sakinleşen bazı sitelerde GPS coğrafi bilgi sistemi kurmak için çalışmıştır (Abdelkarim, 2016). Bu belgeleme, Bilgi İşlem Müdürlüğü ve Şam'daki Ulusal Müze gibi müzelerde alarm ve güvenlik kameralarının etkinleştirilmesi ile işbirliği içinde gerçekleştirilmiştir. Görüntülü iletişim programları aracılığıyla etkinliklere katılmanın ve görüntülü toplantılar düzenlemenin yanı sıra, Savaştan etkilenen mirasın resimlerini gösteren fotoğraf sergileri düzenlemek (Deeb, 2016).

Belgeleme sürecinde, Kazı Müdürlüğü'nün plan, kalıntı ve arşivlerinin belgelenmesi, dijital arşive dönüştürülmesi ve güvenli bir yerde saklanması sürecinde AutoCAD ve Photoshop gibi bilgisayar grafik programları kullanılmıştır (Tarqaji, 2016). Bilgi Teknolojileri Ofisi Müdürü'ne göre, savaş sırasında eski eserler hakkında bilgi yaymak için aramaları, veri analizini, istatistikleri ve

raporları kolaylaştıran coğrafi bilgi sistemi (CBS) gibi müdürlüğün bilgi ve belgelerini geliştirmenin yanı sıra çeşitli etkileşimli sistemler kuruldu. web sitesi ve arkeolojik site haritalarını Google Earth formatında indirmek (Al-Maidani, 2016).

Şam Eski Kenti Eski Eserler Dairesi Müdürü'ne göre, Eski Şam'daki restorasyon yöntemleri, afetlerin azaltılması için ICOMOS, ICROM'un tavsiyelerine uygun olması gerekmektedir (Al-Dali, 2016). UNESCO raporlarına göre ise, Şam şehir duvarını restore etmek için kullanılan restorasyon teknikleri uygun değildir ve duvara zarar verir. Uygun geleneksel malzemelerin yüksek fiyatları nedeniyle kullanılmaktadır. 2013 yılında UNESCO, geleneksel malzemelerin kullanımını ve geleneksel yapı malzemelerinin üretimi için merkezlerin kurulmasını teşvik etti. Ancak UNESCO'nun uyarılarına rağmen bu güne kadar uygun olmayan malzemelerin kullanıldığı gözlemlenmiştir (UNESCO, 2021).

6.6.3 Suriye'de Sosyal Faktör

Suriye müfredatında doğrudan kültürel mirasla ilgili herhangi bir materyal bulunmamaktadır. Çocukların ve gençlerin bu alandaki bilgileri, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bu konuda hazırlanmış bir strateji veya plan bulunmadığından, okulların ve üniversitelerin bireysel olarak yürüttüğü bazı faaliyetlerle sınırlı kalmıştır. Ayrıca, ülkenin çoğu yerinde hüküm süren güvensiz koşullar, bu tür faaliyetlerin eğitim sürecinde öncelikli olmamasına neden olmuştur (ESCWA, 2018).

Kriz yıllarında sivil toplumun ve vatandaşların kültürel miraslarını korumaya katılımının yüzlerce arkeolojik alanın etkisiz hale getirilmesinin ve korunmasının ilk nedeni olduğunu, Miras Günü kutlamaları, fotoğraf sergileri, okul ve üniversitelerde ders anlatımları, basın açıklamaları gibi pek çok etkinliğin yer aldığı Müdürlüğümüzün başlattığı farkındalık kampanyası, toplumu bilinçlendirmeye ve mirasın korunması, hırsızlara karşı durma ve çalınan parçaları geri alınması, bilincinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır (Abdelkarim, 2016). Al-Basel Arkeolojik Araştırma ve Eğitim Merkezi, müdürlük kadrolarına ve üniversite öğrencilerine yönelik eğitim kurslarının yanı sıra, bir

grup dergi ve süreli yayın, yazarlık ve çeviri yapan birçok kitap aracılığıyla yayıncılık çalışmalarını sürdürmüştür (Al-Kulaili, 2016).

Suriye toplumunun kendi mirasının ve korunmasının önemine ilişkin farkındalığını gösteren birkaç örnek gösterebiliriz:

Sivil toplum, Wadi Barada'daki gizli kazılarda bulunan antik eser yağmacılarından kurtarılan 42 metrekarelik mozaik panoya ulaşmayı başarmış ve Ulusal Müze'ye sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Panel, son yıllarda Şam ve banliyölerinde keşfedilen en önemli mozaik panellerden biri olarak kabul edilmektedir (Hammoud, 2016).

Şekil 60 Sivil toplumun Wadi Barada mozaik panelin ulaştırmasına katılım (Hammoud, 2016).

Yerel halk ve ileri gelenler, tüm tarafları eski şehirdeki çatışmaların azaltılmasına ikna ederek, nüfusun %90'ının yerinden edilmesine yol açan Bosra'daki miras ve arkeolojik alanların korunması ve etkisiz hale getirilmesinde rol oynamıştır. Busra Eski Eserler Dairesi'nin muhalefetin kentte mevcudiyeti sırasında yeniden göreve dönmesi, kentlerini korumada büyük etkisi oldu, çatışmalar sırasında zarar gören kısımların temizlik ve restorasyon çalışmalarına devam etmiştir (Al-Salah, 2016).

İlgili makamlar ve Müzeler Departmanı ise, Palmyra'daki sivil toplum üyeleriyle işbirliği içinde, yağmalanan arkeolojik buluntu ve heykellerin birçoğunu geri getirmeyi başarmıştır (Al-Asaad, 2016). Buna örnek olarak, kentin güvenlik kargaşası içinde olduğu bir dönemde müzenin yanında oturan ve yardımına koşan Hamalılar, hırsızların müzeye ulaşmasını engellemede en büyük rolü oynamıştır (Farzat, 2016).

Ayrıca Maarat Al-Numan Müzesi'nde de, kentte devletin otoritesinin yokluğunda müzenin içeriğini yağmalamak için saldırıya uğradığını duyduklarında, çok sayıda insan insani bir çit oluşturmaya geldi. müzeye hırsızların girmesine engel olun. Aynı şey İdlib Ulusal Müzesi'nde de olmuştur (Aloulo, 2016).

Öte yandan, farkındalık eksikliğini gösteren münferit örnekler var, ancak bazıları savaşın nedenlerinden ve bunun sonucunda ortaya çıkan yoksulluk ve güvenlik eksikliğinden kaynaklanıyor, örneğin:

Halep'in bazı bölgelerinde, bazı yerel sakinler antik taşları söktüler, kestiler ve evlerinin yapımında yeniden kullandılar (Al-Masry, 2016). Diğer örnek, bazı kişiler köylerinden ve evlerinden göç ettikten sonra arkeolojik alanları yerleşim yeri olarak kullanmaya başlamışlardır (Aloulo, 2016).

Haseke kentindeki Vakıflar Müdürlüğü'nün halkın ölülerin defnedilmesine yönelik taleplerine cevap vermemesi ve çatışmalar nedeniyle definlere ulaşamaması sonucu halk, onları evlerinin yakınındaki arkeolojik tepelere gömmek zorunda kalmışlardır (El-Yousef, 2016).

Diploma sahibi Suriyeli uzmanlar, etkilenen sitelerde olası bir yağmalamayı önlemek için sosyal ağlar aracılığıyla bireysel olarak da farkındalık yaratmaya katkıda bulundular. Örneğin, Suriye mirasının yağmalanmasını önlemek amacıyla sivillerle, uzmanlarla ve öğrencilerle iletişim kuran ve onlara yardım ve fon sağlayan Cenevre Üniversitesi'nden Dr. Manar Kurdi gibi (Massena, 2016).

6.6.4 Suriye’de Ekonomik Faktör

Hukuk İşleri Müdürü'ne göre, arkeolojik mirası hala en zengin ulusal kaynak olarak değil, para ve enerji tüketen bir yük, iş olanakları yaratan ve önemli bir milli gelir kaynağı olarak gören bir sektör olarak görüyor. Kuşkusuz iki kavram arasında büyük bir çelişki vardır ve ulusal öncelikleri yeniden düzenlemek ve mirası ulusal bir kimlik, bir gelir ve yatırım kaynağı, zengin ve tükenmez bir kaynak olarak görmedikçe bu düşünceyi değiştirme umudu yoktur. Örneğin, bazı ülkelerin ekonomileri arkeolojik turizm gelirlerine dayanmaktadır (Suleiman, 2016). Buna dayanarak, Suriye hükümetinin birçok bağımsız yerel kuruluştan

restorasyon için yardım talep ettiğini görüyoruz. Selahaddin Kalesi, Masyaf Kalesi ve Halep Kalesi'nin restorasyonuna katkıda bulunan Ağa Han Kültür Vakfı gibi, Suriye Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile 1999 yılında bir ortaklık anlaşması imzalanmıştır (AKDN, 2006).

Şekil 61 Halep kalesi restorasyondan sonra (AKDN, 2006).

Planlama Dairesi'ne göre, 2010 yılında müdürlüğün gayri safi yurtiçi hasılası 5 milyon doları aştı. Devlet tarafından 2010 yılında Müdürlüğe ayrılan bütçe yaklaşık 7 milyon dolar iken, 2014 yılında 1 milyon doları geçmemiş, restorasyon projeleri, dokümantasyon, kazı ve müze ve sitlerin rehabilitasyonu arasında dağıtılmıştır (Makhoul, 2016).

Devlet, kriz döneminde Müdürlüğe tahsis edilen mali ödenekleri azaltmak zorunda kalmış, bu da harcamaların öncelik sırasına göre Müdürlüğün hizmetlerinin devamını sağlayacak şekilde asgari düzeyde devam etmesini sağlayacak şekilde azalmasına neden olmuştur. hangi bulundular (Makhoul, 2016). 2015 yılına gelindiğinde, Yeniden İmar Komisyonu bütçesi, uygulama ve ödeme önceliklerine göre hasar gören altyapı ve kamu hizmetlerinin rehabilitasyonu ve bakımı için gerekli tedbirlerin alınması amacıyla tahsis edilmiştir. 2014 ve 2015 yılları için 34.279.000.000 Suriye Lirası değerinde ilk iki acil durum planı açıklanmış, ancak imar komitesinin planında kültürel mirastan bahsedilmemiştir (SAR, 2018).

6.6.5 Suriye'de İdari Faktör

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Suriye kültürel mirasının tüm alanlarında yönetimiyle ilgilenen tüm Suriye valiliklerinde eski eserlerle ilgili birçok ofis, müdürlük ve devlet dairesini içeren idari ve organizasyonel bir yapıdır (URL-65).

DGAM 'ın müzeleri korumak ve savaş yıllarında yağmalanan eserleri kurtarmak için hükümet ve sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, STK'lar, yerel uzmanlar ve ordu ile işbirliği açıktır. Müdürlük, karşılaştığı zorluklara rağmen soğuk bölgelerdeki hasarı belgelemiş, ortaklarla bilgi alışverişinde bulunmuş, yıllık düzenli yayınına devam etmiş ve web sitesini geliştirmiştir. İstisnai koşullarda özveri ve dayanışma ile çalışan arkeologlar, mühendisler, yöneticiler, teknisyenler ve müze bekçileri başta olmak üzere, özellikle sıcak yerlerde en savunmasız olan işçilerin birlikteliği, bunun bir örneği olarak, araştırmacı Khaled Al-Asaad, 2015 yılında (Irak ve Şam İslam Devleti) IŞİD'in elinde acımasız bir şekilde şehit olmuştur (Abdelkarim, 2016).

Müdürlük, idari kalkınma, medya boyutuna odaklanma, eski eserlerin belgelenmesi, uluslararası kuruluşlarla iletişim, periyodik raporlar sunulması, yabancı gazetecilerle koordinasyon, savaş sonrası kültürel mirasın rehabilitasyonu için çalışma taslağı hazırlanması, uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve yerel kadroları eğitmeye çalışmıştır. 2014 Paris toplantısı gibi uluslararası toplantılara da katılan Müdürlük, 2013 yılında Suriye kültür mirasına yönelik acil koruma planı çerçevesinde Avrupa Birliği'nden 2,5 milyon avro tutarında mali destek almaya başarmıştır (Al-Qatifan, 2016)
Kültürel miras sektöründe, güvenlik istikrarı, ilgili makamların planlarını uygulama ve sorumluluklarını yerine getirmek için kurumsal rolünü güçlendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, bu sektörün önceliği, yağmalanan arkeolojik alanların takip edilmesi ve kurtarılması süreci olmalıdır. Ayrıca sitelerin korunması ve bir sonraki aşamada yeniden başlayabilecek çatışmalardan uzak tutulmasıdır (ESCWA, 2018).

1986 yılında kurulan Eski Eserler ve Müzeler Teknik Enstitüsü mezunlarının tarihi yapıların belgelenmesi, restore edilmesi ve bakımının yapılması, eserlerin

korunması ve ele alınması, bilimsel raporların yazılması ve mirasın tehlikeden korunması için mühendislik planlarının çizilmesi konularındaki deneyimlerinden yararlanılmıştır (URL-66). Buna yönelik Müze İşleri Daire Başkanlığı, ülkedeki bazı müzelerdeki eserlerin güvenli alanlara taşınması, kapı, pencere ve depoların güçlendirilmesi ve korunması, izleme ve uyarı cihazlarının kurulması, elektronik dokümantasyon ve arşivleme gibi kriz yönetimi açısından proaktif tedbirler almakla birlikte savaşlardan kaynaklanan hasarları izlemek ve yağmalanan eserlere el koymak ve iade etmek için ilgili ulusal ve bölgesel yetkililerle işbirliği yapılmıştır (Deeb, 2016). Örneğin Palmyra Eski Eserler İdaresi tarafından, müzenin kapılarını güçlendirerek, ören yerindeki heykelleri çelik levhalarla sararak, mezarları gömerek, teşhir dolaplarını boşaltarak ve güvenli bir yere nakletmek suretiyle kentin yıkılmasından önce koruyucu önlemler alınmıştır (Al-Asaad, 2016).

Rakka Eski Eserler Dairesinin talebi üzerine, çalışanları örenyerlerinin yabancı misyonların teçhizatı ile bazı eski eser ve çalışma örneklerinin bulunduğu depoların çalınması ve yağmalanmasının önlenmesi için gerekli adımları atmıştır. Nitekim eski eserler boşaltılarak kutularda saklanmış ve güvenli bir yerde muhafaza edilmiş, eski eser depolarının çevreleri, kapıları ve pencereleri fotoğraflarda görüldüğü gibi iri toprak ve tuğla ile doldurulmuştur (Al-Fakhry, 2016). Lazkiye, Tartus ve Suwayda valiliklerinin Eski Eserler Müdürlüğü ise arkeolojik alanların belgelenmesi, restorasyonu, bakımı, kazısı, keşfi ve etütlerine yönelik arazi planlarına devam etmiştir (Awad, 2016a).

Şekil 62 Rakka'da eski eserlerin depolanması (Al-Fakhry, 2016).

Savaştan sonraki önceliklerden bahsetmek istiyorsak, 2015 yılında hasar gören altyapı ve kamu hizmetlerinin rehabilitasyonu ve bakımı için gerekli tedbirlerin alınması amacıyla kurulan Yeniden İmar acil durum planında kültürel mirastan bahsedilmemiştir (SAR, 2018). Buna yönelik ESCWA, yeniden imar sürecinde arkeolojik anıtların ve tarihi yapıların restore edilmesi sürecinin bir sonraki aşamanın öncelikleri arasında yer alması ve bunlara uygun koruma sağlanması çağrısında bulunmuştur. Ayrıca gelecekte bir çatışma alanı olmaması için her zaman tarafsız hale getirmeye çalışılmalıdır (ESCWA, 2018).

Kültürel miras alanında uluslararası yardımla birçok faaliyet gerçekleştirilmiştir: UNESCO, ICOM, ICOMOS, ICCROM, Bahreyn'deki Arap Bölgesel Dünya Mirası Merkezi (ARC-WH), Dünya Anıtları Fon (WMF) ve diğerleri. INTERPOL ile yakın işbirliği, Suriye antik eserlerinin kaçakçılığıyla mücadelede başarmıştır (DGAM, 2014; akt. Leckie vd., 2017).

Hukuk İşleri Müdürlüğü müdürüne göre, kültürel mirasın korunması için bir komisyon oluşturulması, uluslararası ilişkileri güçlendirmek, eski eserlerin çeşitli tehlikelerden korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmelere katılmak ve eski eser kaçakçılığını durdurmak için komşu ülkelerdeki yerel makamlarla işbirliği yapmak, kayıp eserler için yasak listesi hazırlamak ve onu küresel gümrük ağlarında İnterpol gibi dolaştırmak için kaçınılmazdır (Suleiman, 2016).

6.6.6 Suriye'de Yasal Faktör

1963 tarihli 222 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile çıkarılan Eski Eserler Kanunu, Suriye'deki eski eserlerle ilgili tek kanundur. Kanun 1999 yılına kadar 7 kez evrilerek bugünkü halini almıştır. Kanun, orijinal değeri olan ve korunması gereken eski eserlerin niteliğini taşınır ve taşınmaz olarak tanımlar. Oymalar, madeni paralar, fotoğraflar, yazıtlar, el yazmaların, dokumalar, Camiler, kiliseler, tapınaklar, saraylar, evler, hastaneler, okullar, kaleler, kaleler, duvarlar, stadyumlar, tiyatrolar, hanlar, banyolar, mezarlıklar ve diğerleri de dahil olmaktadır (URL-61).

Kanun, bazı maddelerinde eski eserlerin tahrip edilmesi, işlevinin değiştirilmesi veya yeni ekleme ilave edilmesi ve yanlarına yapı inşa edilmesi ve devlet izni

olmadan her türlü kazıyı yasaklar ele almaktadır. Ayrıca, çeşitli afetler sırasında da meydana gelebilecek çatışmalar ve güvensizlik sırasında yasa dışı eylemleri engelleyen bazı maddeler yer almaktadır (Warner, 2016).

Bugüne kadar yürürlükte olan kanunun, kültürel mirasın korunması, yönetilmesi, yatırım yapılması ve teşvik edilmesinin gereklerini yerine getirmekte yetersiz kalması ve kalkınma ihtiyacının ivedi hale gelmesi nedeniyle, mirasın yönetimi, korunması ve nasıl restore edileceği konuyla ilgili yeni bir Eski Eser Koruma kanunu teklifi gündeme gelmiştir. Yeni yasa, yakında Millet Meclisi'nde tartışılacak olan Suriye mirasının geliştirilmesine yönelik DGAM planı içinde hazırlanmıştır (Abdelkarim, 2016).

2010 yılında Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü'nün Suriye mirasının geliştirilmesi yasa taslağı çerçevesinde:

1. Uluslararası sözleşmeler, tavsiyeler ve standartlara uygun bütünleşik yasal çerçeveler geliştirmeyi ve uygun idari yönleri geliştirerek etkin yürütme usullerini başlatmayı amaçlayan kültürel mirasın korunmasına yönelik yeni bir kanunun tamamlanması, merkezi olmayan yönetime dayalı yeni bir politikanın benimsenmesi, ve kayıtlı siteler için yasal korumanın sağlanması, çalışanların uygun eğitimi, yerel halkın katılımı ve uluslararası anlaşmalardan yararlanmaktır.

2. Kültürel Mirası Genel Koruma Kurumunun kurulması, görevleri afet yönetimi için bir plan hazırlamak, uluslararası tavsiyelere uygun olarak müze ve depoları korumak için önleyici tedbirleri artırmak, modern önleyici araçları konusunda eğitim vermek ve Suriye eserlerini yağma ve kaçakçılıktan korumak için komşu ülkeler ve uluslararası toplumlarla iletişimi güçlendirmektir (Suleiman, 2016).

Hukuk İşleri Müdürü Ayman Süleyman'a göre, Eski Eserler Müdürlüğü'nün eski eser sektörünü geliştirme çabalarına rağmen, yeni yasa, uygulama için yeterli hükümet fonunun olmaması, uluslararası uzmanlarla işbirliği yapılmaması, hükümet ve yerel kurumlar arasında koordinasyon için net bir niyet ve stratejinin olmaması ve bazı karar vericilerin kültürel kaynakların korunması ve yönetimi konularında deneyim eksikliği, dahil olmak üzere birçok zorluluk tarafından engellenmektedir (URL-67).

6.6.7 Suriye'de Politik Faktör

Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki DGAM, tarihi, sanatsal veya ulusal önemini kabul ederek, eski eserlerin ne olduğuna ve nelerin kaydedilmesi gerektiğine karar ermekten sorumlu olduğu 1963 yasasına göre tek otorite olarak eski eserleri koruyor, Ayrıca bakımı, korunması, araştırılması ve yatırımı üzerinde çalışmayı taahhüt etmektedir (URL-61). ESCWA'ya göre, Suriyelilerin miraslarını bilmelerini ve kültürel kimliklerini geliştirmelerini sağlamak amacıyla veya onu korumak için mekanizmalar aracılığıyla kültürel miras alanlara yatırım yapma projelerinin izlenmesi dışında, devletin bu alanda sunduğu hizmetlerin düzeyini ölçmek ve değerlendirmek için hiçbir mekanizma bulunmamaktadır (ESCWA, 2018). Suriye hükümeti 1963 yasasına göre eski eserlerin restorasyon, bakım ve onarım yetkisini Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne vermektedir. Bir ev veya dükkândan özel arkeolojik varlığın restorasyonu Genel Müdürlüğün gözetiminde ve eski eser sahibinin masrafı Devlet hazinesinden tahsilat adı altında kendisinden tahsil edilir ve bulunan her türlü eski eser kendi mülkiyetinde olsa dahi müsadere etme hakkına sahiptir (URL-61).

Suriye hükümetin, savaş sırasında kendi kontrolünden çıkan bölgelerde kültürel miras eserlerini, özellikle de somut olanlarını doğrudan ne kadar takip ettiğini anlatan herhangi bir rapor veya çalışma bulunmamaktadır. Ancak, Müdürlüğe bağlı kültürel miras kurumlarının, çalışmanın çok zor olmasına rağmen, bu bölgelerde rol oynamaya devam ettiğine dair kanıtlar vardır (ESCWA, 2018).

Siyasi ideoloji, mirasın korunmasında, ihmal edilmesinde veya yok edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Suriye kültürel mirasının yok edilmesine ve yağmalanmasına çeşitli taraflar katkıda bulunmuştur ve hiçbiri dışlanamazdır. Suriye rejiminin rolünden bahsetmişken, sahadaki olay ve gelişmeleri takip edersek, yıkımın büyük bir kısmını üstlendiği görülmektedir. Askeri liderler bombalama sırasında kültürel mirasın, arkeolojik alanların ve tarihi binaların güvenliğini dikkate almamıştır. Suriye rejim güçlerinin muhalefete karşı yürüttüğü savaşlarda birden fazla tarihi alan tahrip edilmiş ve etkilenmiştir (ESCWA, 2018).

Muhalif silahlı gruplar ise rejimin vahşetinden ve güçlü silahlarından şehirlerin ara sokaklarında, bazen de kalelerin, binaların ve tarihi pazarların yıkıntılarında barınmaktadır. Bu, savaş alanı olmaması gereken binaların önemi konusunda kendi taraflarında bir farkındalık eksikliğini gösterse de, rejimin bu yerleri, özellikle Suriyeliler için dini değerleri olan tarihi camilerin, bombalaması için bir gerekçe oluşturmazdır (ESCWA, 2018).

Şekil 63 Al-Hosn kalesi, içinde muhalifler varken rejim tarafından bombalanması (ESCWA, 2018).

Özgür Ordusuna (muhalefet) bağlı silahlı bir grup, Rakka Müzesi'nden büyük önem taşıyan antikaların bulunduğu kutuları çaldığı için muhalif gruplar da eski eserlerin yağmalanmasına katkıda bulunmuştur (Al-Fakhry, 2016).Bu bağlamda Zaman el-Vasl haber sitesi, Rakka'da yaşananların, müzenin eski müdürü tarafından 2008 yılında savaştan önce yürütülen yolsuzluk ve hırsızlık dosyalarının örtbas edilmesinden başka bir şey olmadığını söylemektedir (Zamanalwsl, 2017).

Eski Şam şehri örneğinde Emevi Camii, mozaik duvarın hasar görmesine ve sivil kayıplara neden olan birkaç merminin düşmesine tanık olmuştur (Al-Dali, 2016). Bu bağlamda Enab Baladi'nin internet sitesinde, merminin hasarlı güney duvarındaki düştüğü yerin, rejimin kontrolündeki şehrin kuzeyinden gelen bombalamanın yönünü gösterdiği belirtmektedir (Enabbaladi, 2013).

Maaloula kentindeki Martgla Manastırı ve John Kilisesi'nin yangının faili veya nedenlerinden söz edilmeden yakılıp yağmalandığı bildirilmiştir (Hammoud, 2016). Bu bağlamda Al-Jazeera Net, bir haberde, rejimin söz konusu manastırı

bombalaması sırasında Nusra Cephesi'nin Martgla Manastırı'ndaki rahibelerin hayatlarını korumak için tahliyesinin detaylarına değinmektedir (Aljazeera, 2014).

Bosra şehrinde, mermilerin düşmesi sonucu kalenin, tiyatronun ve diğer alanların bazı bölümlerinin çöktüğünü ve yıkıldığını bildirilmiştir (Al-Salah, 2016). Bu bağlamda Al-Arabiya Net sitesinde, çeşitli kaynaklardan gelen haberlere göre, Suriye rejimi, Rus uçakları ve İran topçularının, Özgür Ordu'nun kenti kontrolü altındayken bombalama operasyonlarıyla tiyatroyu hedef aldığına dair haberler vardır (Fadel, 2018).

Humus'ta bulunan Halid İbnü'l-Velid Camii, minareleri ve kubbeleri etkileyerek ağır hasar görmüş, ayrıca kuzey revak duvarı kısmen yıkılmış, içindeki türbe tahrib edilmiş ve ahşap mihrap çalınmıştır (Al-Khouly, 2016). Bu bağlamda Orient News internet sitesine göre, cami hükümet güçleri tarafından birkaç kez roketatar ve havanlarla bombalanmıştır (Al-Alwani, 2013).

Dera'daki Al-Omari Cami, çatışmalar sonucunda hasara neden olan mermilere maruz kalmış, minaresinin yıkıldığını bildirilmiştir (Nasrallah ve Aldous, 2016). Suriye TV'ye gelince, raporda, 2013 yılında minaresinin yıkılmasına neden olan bombalama olayının ardından rejimin büyük hasara yol açan bir füze ile yeniden hedef aldığı belirtilmiştir (SyriaTV, 2021).

Maarat al-Numan Müzesi 2015 yılında bombalandı. Ana cephe, imarethane binası, cami ve Mozaik Müzesi hasar görülmüştür (Aloulo, 2016). Rejim güçleri tarafından müzenin avlusuna atılan varil bombası hasara yol açmış ve 1954 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin İkinci Protokolüne göre Suriye bir suç olmasa da bu saldırı bir ihlal olarak değerlendirilmiştir. 51. ve 57. maddeler sivillere ve mülke karşı ayrım gözetmeksizin saldırıları yasaklamakta ve sivilleri terörize etmek için kullanılan aşırı güç kullanımını kınamaktadır (Gerstenblith, 2016).

Şekil 64 Maarat al-Numan Müzesi'nin bombalanması (Aloulo, 2016).

Terör örgütlerinin rolüne gelince, IŞİD'in heykellerini, tapınaklarını, sütunlarını ve mezarlıklarını yıktığı antik Palmyra kentinden bahsedilmekte fayda olacaktır. Özellikle en büyük kaybın, kent için büyük itibar sahibi olan Suriyeli arkeolog Khaled Al-Asaad'ın, teröristler tarafından öldürülmesi olmuştur (Al-Asaad, 2016). Ayrıca diğer siyasi nedenlerden kaynaklanan çeşitli sorunlar da vardır, bunlardan ilki, Yeniden inşa edilecek devlet dokusunun bir parçası olarak yeniden imar planında kültürel mirasa yer verilmemesi (SAR, 2018). İkincisi ise, Suriye hükümetinin bütün uluslararası anlaşmaların imzalamaması, Dünya Miras Alanları Müdürlüğü müdürüne göre, 1954 Lahey Sözleşmesi'nin İkinci Protokolün imzalanması için prosedürlerin takip edilmesi ve uluslararası kuruluşlarla temasa geçilmesi gerekmektedir (Al-Qatifan, 2016).

Bu kapsamda, 2013 yılında Eski Eserler Konseyi toplantısında, Suriye'nin henüz imzalamadığı eski eserlerin korunmasına yönelik uluslararası anlaşmalara katılmanın önemini tartışılmış, Dışişleri Bakanlığı'nın onayını aldıktan sonra, Birleşmiş Milletler 'deki UNESCO ofisindeki Suriye Büyükelçiliği tarafından takip edilmektedir (Suleiman, 2016). Ayrıca bazı uluslararası gayri resmi, sivil toplum kuruluşlarının veya yerel halkın iş birliğinde havadan fotoğraf ve GPS haritaları aracılığıyla Suriye mirasına verdiği zararların belgelenmesi, arşivlenmesi, faaliyetleri bulunmaktadır (WMF, 2017).

6.7 Suriye Sistemin Değerlendirme Sonucu

Suriye'de kültürel miras yönetim sistemini kritik faktörleri kullanarak analiz ederek ve afet yönetimi kavramlarını bu sistem içerisinde araştırırken elde edilen sonuçaları aşğıdaki gibidir:

- Suriye deprem ve kuraklık felaketleri yaşamış bir ülke olmasına rağmen, ancak genel olarak doğal afetlerle mücadele kabiliyeti hala düşüktür. Çevre ve kültürel miras ilişkisine önem vermeyen hükümetin Fırat barajı, Neolitik çağdan kalma arkeolojik "Maribit köyü" üzerine inşa etmektedir. Aksine UNDP tarafından roman kuyularını restorasyon edilip çevre ile kültürel miras ilişkisinden yararlanmaya başarmıştır.
- Suriye'de uygulanan politikaların sonucunda, modern bilimsel restorasyon çalışmaları, yangın ekipmanları, hırsızlık önleme sistemleri, depremler öncesi önleyici tedbirlerin veya koruyucu ekipmanların bulunmadığı ve dijital arşivleme, bulut depolama, modern iletişim gibi modern teknolojilerin kullanmasında açık bir gecikme olduğu fark edilmiştir.
- Suriye mirasının önemi konusunda ister okul müfredatında ister medyada olsun, doğrudan farkındalığı artırma çabaları olmamasına rağmen, ancak bazı resmi olmayan uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak veya müdürlükte çalışan ve miraslarını savunmak için mücadele eden bazı uzmanların önderliğinde yerel halk kültürel mirasın korunmasına büyük katkıda bulunmuştur.
- Devletin DGAM'a ayırdığı bütçenin müdürlük çalışanların maaşlarına yetmemesi, müdürlüğün kriz dönemindeki performansının neden başarısız olduğunu anlamamızı sağlamıştır. Müdürlüğün kuruluşundan bu yana dünyadaki eski eser koruma sektörünün gelişmelerine ayak uyduramamasının nedenini de yansıtmaktadır.
- İdare stratejileri açıdan iş önceliklerinde netlik olmaması (kriz sırasında bazı soğuk illerde hafriyat çalışmalarının uygulanması), tecrübelerden faydalanmamak ve gerekli önlemleri almamak (soğuk şehirlerde müzelerin güvenliğinin sağlanmaması), ayrıca imkanların zayıflığı, uzmanlık eksikliği ve önceden bir acil durum planının olmaması ortaya çıkmıştır.

- Yürürlükte olan kanunun, kültürel mirasın korunması, yönetilmesi, yatırım yapılması ve teşvik edilmesinin gereklerini yerine getirmekte yetersiz kalması ve kalkınma ihtiyacının ivedi hale gelmesi nedeniyle, mirasın yönetimi, korunması ve nasıl restore edileceği konuyla ilgili yeni bir Eski Eser Koruma kanunu teklifi gündeme gelmiştir. Ama 2010'dan beri planlanan kültürel mirasın afet yönetim için uygun yasa taslağının bugüne kadar rejimin yanlış politikalarından dolayı onaylanmadığını ortaya çıkmıştır.
- Mirasın koruma sisteminin başarsızlığının en büyük rolü politik faktörü oynamıştır. Bu da sistemin her alanına yansıyan yanlış politik kararlardan kaynaklanmaktadır. Araştırmacıya göre, birçok arkeolojik alan ve kalelerin uzun yıllar boyunca, bazen kazı, restorasyon bahanesiyle yada güvenlik gerekçeleriyle kapalı kalmıştır. Bu sayede ziyaretçilerden faydalanmak mümkün olmadığı için sektörün finansmanı yetersiz kalmıştır.
- Suriye, 1999 Lahey Sözleşmesi'nin ikinci protokolünü henüz imzalamamış, krizden önce uluslararası bir işbirliğinin bulunmadığı kaydedilmiştir. Bu da Suriye rejiminin ciddiyeti ve iradesini ve Suriye mirasına olan ilgisi hakkında birçok soruyu gündeme getirmiştir. Bu erteleme bir şeye işaret ediyorsa, milletin tarihine ilgisizlik, ihmal veya eski eser hırsızlıklarını örtbas etme yada tüm nedenleri birlikte işeret etmektedir.
- Suriye rejiminin zihniyeti, hırsızlıkta bazı muhalif gruplarından ve antika hırsızlarından veya eski eserlerin hedef almada IŞİD'den farklı olmamıştır. Rejim, Suriye halkına veya uluslararası topluma belirli mesajlar vermek, ideolojileriyle bağdaşmayan bir medeniyeti ve kültürü yok etmek veya isyan edenlerden intikam almak için Suriye mirasını hedef almıştır. Bedel Suriyelilerin öldürülmesi ve kültürel mirasın yok olması olsa bile sadece iktidarda kalmayı umursayan bir diktatör rejimidir.

7

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya, kültürel miras açısından en zengin toprakları, dünyanın en eski medeniyetini, insanlığın beşiği Suriye'yi koruyamamış. Özellikle Birleşmiş Milletler'in bildirileri ve açıklamalrı, Maarat'taki Mozaik Müzesi'ni, Dera'daki Omari Camii'ni veya çölün ortasındaki Palmyra'nın çağlar boyunca şahit kalan sütunlarını korumaya yardımcı olmamıştır.

Savaş, diğer Suriye tarihi alanları gibi Palmyra'yı da yağmaya, yıkıma ve hatta doğrudan hedef almaya karşı savunmasız hale getimiş, uzun bir araştırmadan sonra, dünyanın en başarılı afet yönetimi deneylerinin onu koruyamayacağını kaşfedilmiştir.

Örnekleri kritik faktörleri kuulanarak incelenmesi hükümetin doğası ve siyasi iradenin sistemin başarısı ile ilişkisini ortaya çıkarmıştır, özellikle gördüğümüz gibi, idari, ekonomik ve yasal gibi tüm alanlarını etkilemektedir. Ayrıca Suriye'deki kültürel mirasta afet yönetim sistemi kurabilemek veya mevcut olanı siyasi durumun istikrarından sonra geliştirerek gerekli seviyeyesine ulaşmak için bir vizyon sunmaya sağlamıştır.

Japonya, Türkiye ve Suriye deneyimleri kritik faktörlerine göre değerlendirme sonuçları üzerinde bir karşılaştırma tablosu hazırlanmıştır:

Tablo 1 Örneklerin Karşılaştırma Tablosu

	Japonya	Türkiye	Suriye
Çevresel	Japon mühendislerin depremlerle mücadele etmenin önemini farkında olup kültürel mirasta afet yönetim projelerinde çevreye uyum sağlanması, çevresel sürdürülebilirlik koşullarını dikkate alınması ve deprem tehlikesi olan yerlerden kaçınılması gibi tedbirleri uygulamışlardır.	Türkiye'nin sismik bir ülke olarak doğasına dikkate alınmadığı, ihlallerin ve depreme dayanıklı olmayan yapıların mevcut olduğunu ortaya çıkmıştır. Ek olarak, kalkınma projelerinde çevresel sürdürülebilirliği ve kültürel mirası dikkate alınmadığını fark edilmiştir.	Suriye deprem ve kuraklık felaketleri yaşayan bir ülke olmasına rağmen, ancak genel olarak doğal afetlerle mücadele kabiliyeti hala düşüktür. Kültürel mirası koruma projelerinde, hükümet çevre ve kültürel miras ilişkisine önem vermemektedir.
Teknolojik	Japonya'daki teknolojik gelişme, depremlerden önce mirası korumak için sismik izolasyon teknolojisi, modern koruma ve kayıt sistemleri ve erken uyarı sistemleri ile yapısal önlemlerin kullanıldığı kültürel mirasın afet yönetimine yansımıştır.	Türkiye endüstriyel ve teknolojik olarak gelişen bir ülke olmasına rağmen, kültürel mirasın sismik izolasyon ve dijital arşiv yeterli kullanılmaması gibi risk azaltma aşamasında teknolojinin etkin bir şekilde kullanılmadığını ve erken uyarı sistemleri daha deneme düzeinde olduğunu fark edilmiştir.	Suriye'de uygulanan politikaların sonucunda, modern bilimsel restorasyon çalışmaları, yangın ekipmanları, kamera sistemleri, depremler öncesi önleyici tedbirlerin bulunmadığı ve dijital arşivleme, modern iletişim gibi modern teknolojilerin kullanmasında açık bir gecikme olduğu fark edilmiştir.

Tablo 1 Örneklerin Karşılaştırma Tablosu (devamı)

Sosyal	Japon halkı, devletin tüm eğitim seviyelerinde öğrencileri eğitmek ve kültürel miras için afet yönetimi projelerine halkın katılımını sağlamak için çalıştığı projeler nedeniyle, mirasın ve afet koruma önlemlerinin önemi konusunda farkındalardır.	Türkiye'deki eğitim sistemi bir koruma kültürünün teşvikinden yoksun olduğu için afetlerden miras koruma farkındalık seviyesi yeterli değildir. Japonya yardımı ile yerel halkın acil durumlarda farkındalığı artırma projeleri yeni başladığını ortaya çıkmıştır.	Suriye'de miras önemi konusunda doğrudan farkındalığı artırma çabaları olmamasına rağmen ancak yerel halk kültürel mirasın korunmasına büyük katkıda bulunmuştur. Bu, halkın kendi tarihlerinin öneminin farkında olduklarını göstermiştir.
Ekonomik	Japon hükümeti 1960 yılından bu yana Kia Kültür Bakanlığı bünyesinde kültürel miras için afet yönetimi projelerini desteklemekte ve özel kuruluşlardan da bağış toplamaya çalışmaktadır. Japonya ayrıca dünya mirasının korunması için UNESCO ile işbirliği içinde tüm dünya ülkelerine finansal destek sağlamaktadır.	Türkiye'deki Kültür Bakanlığı'nın yetersiz finansman ve bütçe açıklarından uzun süredir kültürel miras yönetim alanı ve destekleme projelerinin etkilendiğini fark edilmiş, ancak devlet yatırımlarının yanı sıra, yeni yatırımları yaratmaya yönelik girişimler mevcuttur.	Suriye hükümetinin DGAM'a ayırdığı bütçenin maaşların karşılamaması, müdürlüğün kriz dönemindeki performansının düşmesine ve dünyadaki eski eser sektöründeki gelişmelere ayak uyduramamasına neden olmuştur. Ancak mirasın korunmasına mali destek veren bazı özel kuruluşlar bulunmuştur.
İdari	KİA, Afet Önleme Konseyi ve Yeniden Yapılanma Ajansı 3 ayrı devlet kurumlarının içinde kültürel miras için afet yönetim çalışmaları yürütülmektedir. Uzmanları tarafından etkin ve hızlı planları, lojistik hizmetleri özel, devlet ve uluslararası kuruluşların işbirliği içinde uygulanmaktadır.	AFAD ve Kültür Bakanlığı ile uluslararası kuruluşlar arasında işbirliği içinde kültürel mirasa yönelik afet yönetimin planlar geliştirmeye yönelik birçok girişim başaltılmıştır. Ama sorumlulukların tanımlanmasında, organize edilmede ve kaynakların temin hala zayıf noktalar olarak ortaya çıkmaktadır.	Suriye'de Kültür Bakanlığı (DGAM) miras koruma ve restorasyon projeleri üzerinde çalışmaktadır. Özellikle kriz sırasında iş önceliklerinde netlik olmadığı, zayıf deneyimler ve önceden hazırlanmış acil durum planı olmadığı, uluslararası işbirliği ve lojistik hizmetlerin olmadığının farkedilmiştir.

Tablo 1 Örneklerin Karşılaştırma Tablosu (devamı)

Yasal	Japonya'da kültür mirası afet yönetim sistemi, mirası tanımlayan ve korunmasını düzenleyen 1950 tarihli "Kültür Mirasın Koruma Yasası" ile 1959 yılındaki "Afet Önleme Temel Yasası"na dayanmaktadır. 1995 depreminden sonra yasalar daha esnek hale geldi ve uluslararası anlaşmaların tavsiyeleri doğrultusunda teknolojiyi kullanarak mirası afetlerden korumanın yollarını açıklamaktadır.	Türkiye'de 2863 nolu 1983 yılındaki kültürel mirası tanımlayan kanun ve 5366 nolu 2005 yılındaki risk yönetimine ilişkin kanun hariç afet yönetimi ile ilgili kanunlar yeterli değildir. Ayrıca araçların ve koruma yöntemlerinin açıklanmasında zayıflık olduğu kaydedilmiştir.	Suriye'de 1963 yılından yürürlükte olan kanunun, kültürel mirasın korunması, yönetilmesi, yatırım yapılması ve teşvik edilmesinin gereklerini yerine getirmekte yetersiz kaldığı için mirasın yönetimi, korunması ve nasıl restore edileceği konuyla ilgili yeni bir Eski Eser Koruma kanunu teklifi 2010 yılında gündeme gelmiş ama bugüne kadar onaylanmamıştır.
Politik	Japonya, İnsan haklarına, halkın egemenliğine ve kamu özgürlüklerine dayanan demokratik bir hükümet sahip olması, Japon hükümetin kültürel miras için afet yönetimi alanında siyasi irade ve taahhüdü, sadece Japonyada değil tüm dünyaya gösterdiği ilgi, destek, fon ve yasalar sağlamasına izin vermiştir.	Türk sistemi parlamenter otoriteye dayanmaktadır. Tarafların arasındaki iktidar çatışması ve Türk kimliğini temsil eden miras projeleri aracılığıyla hegemonya dayatma girişimi olabildiği tahmin edilmiştir. Kültürel mirasın birçok durumda bir araç olarak kullanıldığını, bazı durumlarda ise devletin seçici koruma politikası izlediği için ihmal edildiğini ortaya çıkmıştır.	Suriye'nin hükümeti tek partiye dayanan bir diktatörlük rejimidir. Özgürlükler ve insan hakları olmadığını kültürel mirasa yansımaktadır. Savaşın tüm katılımcıları tarafından, rejim, IŞİD ve muhalefet hedef olarak alınmıştır. Mali ve hukuki destek bulunmaması ve uluslararası işbirliği olmaması, kültürel mirasın korunmasına yönelik siyasi bir irade olmadığını göstermektir.

Afet yönetimi için herhangi bir modelin değerlendirilmesi yalnızca soyut analize bağlı değildir, bunun yerine başarısızlık ve başarı yönlerini netleştiren kritik faktörlere dayalı olarak deneyimin gerçekliğin tüm boyutlarıyla derin bir anlayışa gerektirir. Herhangi bir afet yönetim sisteminin başarısı, onu etkinleştirmek için gerçek bir irade ve niyet gerektirir. Bu, rejiminin iradesi olmadan tüm başarı faktörlerini elde edemeyecek olan Japonya örneğinde açıkça görülmüştür. Japonya'nın deneyimi artık sadece bir referans ve rehber değil, uluslararası anlaşmaları destekleyerek ve dünyanın tüm ülkelerine miraslarını korumak için yardım ve fon sağlayarak bu alanda uluslararası toplum düzeyinde bir başlatıcı haline gelmektedir. Türkiye'de ise, afet yönetim sistemi yasal, idari ve ekonomik olarak olumsuz etkileyen seçici politikasını faredilmiştir. İktidardaki siyasi partinin değişimine göre politikalarda değişiklik yaşabilen Japonya'nın durumunu takip etmenin önemine dikkat çekmek isterim (Aljazeera, 2021).

Savaş sırasında Suriye mirasının korunamamasının gerçek nedenini ararştırırken, Suriye'nin deprem, kuraklık ve sel felaketleri yaşayan bir ülke olmasına rağmen afet yönetiminin bir sisteme dönüşmediğini ve bu konuyla tüm aşamaları ile ilgilenen bağımsız bir kurumun kurulmadığını tespit edilmiştir. Afet yönetimi uzun süre Sivil Savunma'nın elinde kalmış, son yıllarda ise afet sonrası müdahale şeklinde Suriye Kızılayı'na devredilmiş, buna yönelik kültürel mirasın yönetimine yansımış, Suriye mirası için bir afet yönetim sistemi bulunmadığına neden olmuştur.

Japonya ve Türkiye'nin deneyimlerine ve Suriye sisteminin değerlendirme sonucuna dayanarak önemli öneriler çıkarılmıştır:

• Kızılay, Sivil Savunma, Eski Eserler Müdürlüğü, müzeler ve diğer kamu kuruluşları ile işbirliği içinde çalışan bağımsız bir afet yönetim birimi oluşturulmalı.

• Müdürlük bünyesinde miras afetlerinin yönetimi için bağımsız bir ofis kurulmalı.

• Çeşitli tehlikelerden korunmak için önlemleri düzenleyen yeni bir eski eser koruma yasasını onaylamak için çalışmalı.

• Tüm aşamalar için afet yönetim planlarını ve kültürel miras yönetimini içeren bir eylem planı geliştirmeli.

• Koruma maliyetlerini finanse edebilmeleri için kültürel miras alanlarının yatırımını teşvik edilmeli.

• Okul müfredatında koruma kültürünün geliştirilmeli ve Suriyeli kimliğinin inşasında kültürel mirasın önemi vurgulanmlı.

• Suriye mirasının dijital ortamda arşivlenmesi ve her türden eski eser listelerinin hazırlanmalı.

• Kültürel miras, risk analizi sonuçları, afet tarihi ve restorasyon ve onarım hakkında bir bilgi platformunun oluşturulmalı.

• Halkın eski eserlerin önemi konusunda bilinçlendirilmesi ve korunmasına katılabilmeleri için eğitim kursları verilmeli.

• Uluslararası kültürel miras kuruluşları (ICOMOS, ICOM, UNESCO) ile iletişimi geliştirmek için çalışmalı.

• Tarihi alanların tehlikelere karşı izleme ve koruma sistemleriyle donatılmalı.

• Tarihi alanların, özellikleri dikkate alınarak ve beklenen afetleri (depremler, savaşlar, yangınlar) önlemek için tedbirleri alınarak restorasyon edilmeli.

Son olarak, Suriye savaşının doğasının kültürel mirasın yok olmasına ve koruyamamasına katkıda bulunduğunu fark edilmiştir. Uluslararası toplum, tüm dünya güçlerinin can ve kültür varlıklarını korumak için değil, bölgedeki çıkarlarını korumak için müdahale ettiğini bilerek, bir iç savaş bahanesiyle müdahale etmemiştir.

Eski Suriye halkını ve antik topraklarının zaman içinde tanık olduğu medeniyetleri dünyaya hatırlatmak için Suriye kültürel miraslarının yeniden hayata dönmesi ümidiyle...

KAYNAKÇA

Yayın Verileri Olan Kaynaklar,

Aalarabi (2019) Technology and Cultural Heritage: A New Face of Archeology, https://www.alaraby.co.uk/"التكنولوجيا-والتراث-الثقافي"-وجه-جديد-للأركيولوجيا

Abdelkarim, M. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Directorate General Of Antiquities And Museums, Dgam

Al-Alwani, A., M. (2013) Destruction In The Omari Mosque In Daraa Al-Balad After The Regime Targeted Him, Https://Orient-News.Net/Ar/News_Show/2372

Abdulac, S. (2015) The Syrian Crisis And The Destruction Of Urban Heritage Three Case Studies: Palmyra, Damascus And Aleppo

AFAD (2020) Tanımı, Tarihçesi ve Görevleri, https://www.afad.gov.tr/tanimi-tarihcesi-ve-gorevleri

AFAD (2021) https://www.afad.gov.tr/afadem/insan-kaynakli-afetler#

Agency For Cultural Affairs (2012) Preservation and Utilization Of Cultural Properties, 2011

Akça, S. (2020) Teknoloji Ve Bilgi Çağında Müzeler: Genel Bakış, Türk Kütüphaneciliği 34, 2 (2020), 263-274

Akdağ, M. (2005) Halkla İlişkiler ve Kriz Yönetimi 2005

AKDN (2006) Cultural Development, Https://Www.Akdn.Org/Ar/Where-We-Work/Middle-East سوريا/التنمية-الثقافية-في-سوريا/

Akipek, S. (2001) Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmenin Değerlendirilmesi, C.50Sa.4, Sayfa 13-39

AKOM ve İBB (2006) Hyogo Deprem Restorasyon Araştırma Merkezi, Büyük Hanshin Depremi'nden Alınan Dersler, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basımevi

Akyel, R. (2007) Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit ve Çözümüne İlişkin Bir Araştırma, Adana

Al-Abdullah, K. Ve El-Sayed, M. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Department Of Laboratories, DGAM

Al-Ali, B. (2016) Suriye Kültürel Mirası Beş Yıllık Krizi 2011-2015, Muhasebe Departmanı, DGAM

Alan Başkanlığı Eşgüdüm Ve Denetleme Kurulu (2018) İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, Unesco, İbb Ve Kültür Ve Turizm Bakanlığı

Al-Asaad, W. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Palmyra Antiquities Department, DGAM

Alçık, H., A. (2011) Deprem Erken Uyarı Sistemleri, Yıl:22, Van Depremi Ve Deprem Özel Sayısı

Al-Dali, A. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Damascus Old City Antiquities Department, DGAM

Al-Fakhry, A. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Directorate Of Antiquities Of Raqqa, DGAM

Aljazeera (2005), Coğrafya Ve Tarih, https://www.aljazeera.net/ebusiness/2005/4/15/18-الجغرافيا-والتاريخ, 21.12 2021

Aljazeera (2014) Stages Of The Maaloula Nuns Case From Detention To Release, https://www.aljazeera.net/news/reportsandinterviews/2014/3/11/مراحل-قضية-راهبات-معلولا-من-الاحتجاز

Aljazeera (2021) What Can The World Learn From The Japanese People?, https://www.aljazeera.net/news/lifestyle/2021/12/23/اليابان-الشعب-دروس-العالم

Al-Khouly, M. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Homs Department Of Antiquities, DGAM

Al-Kulaili, G., A. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Al-Basel Archaeological Research And Development Center, DGAM

Al-Maidani, A., S. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Information Technologies Office, DGAM

Al-Masry, K. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Aleppo Directorate Of Antiquities And Museums, DGAM

Aloulo, G. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Idlib Antiquities Department, DGAM

Aloulo, G. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Idlib Antiquities Department, DGAM

Al-Qatifan, L. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Directorate Of World Heritage Sites, DGAM

Alqusairi, D. (?) Risk Profile And Emergency Management Of Syria

Al-Salah, A. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Bosra Antiquities Department, DGAM

Arkeofili (2020) Hasankeyf'te Kültürel ve Doğal Mirasımızı Bıraktık, https://arkeofili.com/hasankeyfte-kulturel-ve-dogal-mirasimizi-biraktik/

Atakuman, Ç. (2010) Value Of Heritage İn Turkey: History And Politics Of Turkey's World Heritage Nominations, Journal Of Mediterranean Archaeology 23.1 (2010) 107-131

Awad, N. (2016a) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Department Of Building And Archaeological Documentation, DGAM

Awad, N. (2016b) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Quneitra, Latakia, Tartous And Jableh Department Of Antiquities, DGAM

Aydın, M. ve Güner, S. (2013) Kültürel Mirasta Risk Yönetimi, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi Cilt 3, Sayı 1, 2013

Ayhan , Y. (2011) Japonya'da Kentsel Koruma Ve Yerel Toplumun Gelişimindeki Rolü: Sawara Önemli Tarihi Bina Grupları Koruma Alanı, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi Cilt: 3, Sayı: 1, Haziran 2011, 47-63

BBB (2015) Dünya Miras Alanları'na Maddi Destek Sağlanıyor Mu?, 0

Busch, E., U., V. (2010) Kentsel Kültür Mirasına Yönelik Risk Azaltımı için Bir Yönetim Moeli Önerisi: İstanbul-Büyükada Örneği

Büyükbaş, E. ve Ormanoğlu, B. (2013) Afetler Ve Afet Yönetiminde Meteorolojinin Yeri

Byer, A. (2017) The Importance Of Law İn Cultural Heritage Protection: A Conversation With Amanda Byer, https://www.universiteitleiden.nl/nexus1492/news/the-importance-of-law-in-cultural-heritage-protection-a-conversation-with-amanda-byer

Cabinet Office Japan (2015) White Paper On Disaster Management in Japan 2015,

CAO (2021) Disaster Management İn Japan

CDC (2021) Turkey, https://wwwnc.cdc.gov/travel/destinations/traveler/none/turkey

Cebeci, H. İ. ve Korkut, Y. (2021) "Determination Of The Critical Success Factors İn Disaster Management Through The Text Mining Assisted Ahp Approach", Sakarya University Journal Of Computer And Information Sciences, 2021 (1): 50-72.

Chauhan, Y. (2020) Tell Al-Muraibit: In The Depths Of The Lake.. The Oldest Agricultural Villages İn The Euphrates Valley, https://www.jesrpress.com/2020/05/17/تل-المريبط-في-أعماق-البحيرة-أقدم-القر/

Clark, A. (2020) The Role Of Technology In Preserving And Recovering Our Cultural Heritage, https://www.linkedin.com/pulse/role-technology-preserving-recovering-our-cultural-archie-clark-ba

Clayton, T. (2005) Trip to Sri Lanka spotlights need for more tsunami relief, https://news.stanford.edu/news/2005/april20/med-srilanka-042005.html

Cluster, P. (2005) Knowledge, Innovation And Education: Building A Culture Of Safety And Resilience

Coppola D. P. (2011), Introduction To International Disaster Management

Cunliffe, M, Muhesen, N. ve Lostal, M. (2016) The Destruction Of Cultural Property in The Syrian Conflict: Legal Implications And Obligations, International Journal Of Cultural Property (2016) 23: 1– 31 . Printed İn The Usa

Çanakçıoğlu, N., G. (2012) Kentsel Yenilemeye Karşın Silinemeyen İnsan İzleri

Çelik, İ., H., Usta, G., Yılmaz, G. ve Yakupoğlu, M. (2020) Türkiye'de Yaşanan Teknolojik Afetler (2000-2020) Üzerine Bir Değerlendirme, AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 2020, Cilt: 6, Sayı:2, ss. 49-57

Çiftçi, G., Çakır, G., ve Çakır A. (2016) Politik Krizlerin Kültürel Miras Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği

Çokişler, N. , Arslan A. ve Çokişler E. (2016) Silahlı Çatışmaların Somut Kültürel Miras Üzerindeki Etkilerinin Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 24, 2016, Sayfa 15-25

Çolak, S., Ö., (2017) Risk ve Kriz Yönetimi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Lisans Tamamlama Programı

Dardar, J. (2020), The Resurrection Of Agadir Oufella, A Lost Moroccan Landmark, Https://Www.Moroccoworldnews.Com /2020/09/318052/The-Resurrection-Of-Agadir-Oufella-A-Lost-Oroccan-Landmark

Deeb, A. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Museum Affairs Office, DGAM

Demirbaş, E. (2014) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve Afet Yönetimi, https://www.slideserve.com/yardley/bay-nd-rl-k-ve-skan-bakanl-ve-afet-y-netimi

Dinçer İ. (2012) Kültür Mirasının Korunmasında "Risklere Hazırlık" Kavramının Gelişimi, Mimarlık Dergisi, http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&dergisayi=378&recıd=2906

Diyet, A. ve Laqis, B. (2021) Our history and its museums: the crime continues\ http://al-khandak.com/articles/270

Doğruer, F., S. (2019) Müzelerde Önleyici Koruma: Temel Yaklaşımlar Ve Gelişimi, Akademik Sanat; Sanat, Tasarım Ve Bilim Dergisi 122-134, 2019

Drdacky, M., Binda, L., Herle, I., Lanza, L.G. ve Maxwell, I. (2007) Protecting The Cultural Heritage From Natural Disasters, European Parliament, Brussels, European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/regdata/etudes/etudes/join/2007/369029/ıpol-cult_et(2007)369029_en.pdf 15.12.2021

Eldakhakhny, F. (2019) Egypt: The Mystery Of The Secret Rooms Behind The Tomb Of Tutankhamun Baffles Scientists, https://aawsat.com/home/article/1786151/-مصر-لغز-الغرف-السرية-خلف-مقبرة-توت-عنخ-آمون-يحير-العلماء

El-Yousef, H. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Hasaka Department Of Antiquities, DGAM

Kakiuchi, E. (2014) Cultural Heritage Protection System İn Japan: Current İssues And Prospects For The Future, National Graduate İnstitute For Policy Studies, Tokyo, Japan 2014

Enabbaladi (2013) The Mortar Series Continued On The Capital, And The Umayyad Did Not Surrender, https://www.enabbaladi.net/archives/14000, Number 93

Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2011) Türkiye'de Afet Yönetimi , Doğu Coğrafi Review 22, Cilt 14 , Sayı 22 (147-164), 2009

Erkan, A. (2010) Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar, Dpt Uzmanlık Tezleri, Yayın No: 2812, Ankara.

ESCWA (2018) Syrian Culture Heritage, The National Agenda For The Future Of Syria

ESCWA (2019) Strengthening The Technology Transfer On The Syrian Arab Republic June 2019 - March 2020

EURO Parliament (2007) Protecting The Cultural Heritage From Natural Disasters Risk, Policy Department Structural and Cohesion Policies

Fadel, A. (2018) Assad's Bombing Targets A Roman Theater In A City Mentioned By The Pharaohs, Https://Www.Alarabiya.Net/Arab-And-World/Syria/2018/07/04-رومانياً-بمدينة-ذكرها-الفراعنة /قصف-الأسد-يطال-مسرحاً

Farlex (2020) Manageability, https://www.thefreedictionary.com/manageability

Farzat, A. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Hama Antiquities Department, DGAM

FEMA (2004) Final Book Outline For Case Studies in Emergency and Risk Management

Franchı, E. (2015) What is Cultural Heritage, https://smarthistory.org/what-is-cultural-heritage/

Franchi, E. (2014) What is Cultural Heritage, https://www.khanacademy.org/humanities/special-topics-art-history/arches-at-risk-cultural-heritage-education-series/arches-beginners-guide/a/what-is-cultural-heritage

Yenilmez, G. (2011) Japonya' Daki Deprem ve Tsunami Erken Uyarı Sistemleri ve 11 Mart 2011 "Büyük Doğu Japonya Afeti"ndeki Performansları

Geospatial World (2010) A decade that was, https://www.geospatialworld.net/article/a-decade-that-was/

GFDRR ve WB (2012) The Sendai Report : Managing Disaster Risks For A Resilient Future

GFDRR ve WB (2020) Resilient Cultural Heritage Learning From The Japanese Experience

Glinski, M. (2015). How Warsaw Came Close To Never Being Rebuilt, https://culture.pl/en/article/how-warsaw-came-close-to-never-being-rebuilt

JapoGOV (2005) National Report Of Japan On Disaster Reduction For The World Conference On Disaster Reduction (Kobe-Hyogo, Japan, 18-22 January 2005)

Gökçe, O. ve Tetik, Ç. (2012) Teoride ve Pratikte Afet Sonrası İyileştirme Çalışmaları, Ankara

Gökçekuş, H. Barlas, C., Almuhisen, M. ve Eyni, N. (2018) Doğal ve İnsan Kaynaklı Afetler, Sonuçları ve Afet Yönetimi

Guidetti, M. ve Perini, S. (2015) Civil War And Cultural Heritage in Syria, 2011-2015, Syrian Studies Association Bulletin, Vol 20, No 1

Gümüştekin, N. (2007). "Kültür" kavramı ve Osmanlı'dan günümüze kültürel yapının incelenmesi. 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. Bildiriler Kitabı. s. 117-127

Gündoğdu, N. (2016) Afet Risk Yönetimi. Tehlike = Risk Değildir!!! Yüksek Risk. Kötü Yapılaşma Planlama Yok (P:2) Https://Silo.Tips/Download/Afet-Rsk-Ynetm-Tehlike-Risk-Deildir-Yksek-Risk-Kt-Yaplama-Planlama-Yok

Hajialikhani, M., R. (2007) Risk Management Approach For Cultural Heritage Projects Based On Project Management Body Of Knowledge

Hammoud, M. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Damascus Department Of Rural Antiquities, DGAM

Hosking, N. (2021). Global Heritage Fund's Project İn Morocco Considered For Unesco Inscription, https://globalheritagefund.org/2021/06/24/global-heritage-fund-morocco-unesco-inscription/

Hurriyet (2020) Antalya'daki Müzelerde 'Güvenlik' Sıkıntısı, https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/antalyadaki-muzelerde-guvenlik-sikintisi-41699953

IBRD (2014) Natural Disasters İn The Middle East And North Africa: A Regional Overview, The World Bank, Washington. http://www.zaragoza.es/contenidos/medioambiente/onu/1316-

eng_natural_disasters_in_the_middle_east_and_north_africa_a_regional_overview.pdf ,

ICCROM (2016) A Guide to Risk Management of Cultural Heritag, https://www.iccrom.org/wp-content/uploads/Guide-to-Risk-Managment_English.pdf

ICOMOS (2012) ICORP Statement- Istanbul 2012, https://icorp.icomos.org/wp-content/uploads/2017/05/ICORP-Istanbul-Statement-2012.pdf

ICOMOS (2013) ICOMOS -ICORP Statement, Heritage and Resilience, https://www.preventionweb.net/files/globalplatform/519de2efb7336ICOMOS-ICORP_Statement_for_Global_Platform_-_23_May_2013_Final_Version.pdf

ICOMOS (2018) ICOMOS Tüzükleri, http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr, (Erişim Tarihi: 26.03.2022)

ICOMOS (2021) ICOMOS and GHF join forces for cultural heritage and sustainable development, https://www.icomos.org/en/178-english-categories/news/92310-icomos-and-ghf-join-forces-for-cultural-heritage-and-sustainable-development

ICROM (2020) https://www.iccrom.org

ICROM (2020) Syria, https://www.iccrom.org/cprofiles/doku.php?id=countries:syr

IFRC (1994) Yokohama Strategy and Plan Of Action For A Safer World Guidelines For Natural Disaster Prevention, Preparedness and Mitigation World Conference On Natural Disaster Reduction, https://www.ifrc.org/docs/idrl/i248en.pdf

IFRC (2020) Emergency Plan Of Action Operation Update Syria: Complex Emergency Syria: Complex Emergency

IFRC (2020) Protection And Inclusion: The Importance Of Disaster Law And Policy,https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/protectionınclusion-_the-importance-of-disaster-law-and-policy-lr-final.pdf

Interbus. (2014). Bergen Gezi Rehberi, https://www.interbustur.com/?s=bergen

Izumi, T. (2016) The Role of Varıous Stakholders in Disaster Rısk Reduction, Tohoku University

İSMEP (2018) Güçlendirme Ve Yeniden Yapım Çalışmaları, İstanbul Valiliği, İstanbul Afad, İpkb

İSTAMP (2014) İstanbul Afet Müdahale Planı, İsmep Rehber Kitaplar

İstanbul Sit Alanları Alan Başkanlığı (2018) İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı. İstanbul

İstanbul Sit Alanları Alan Yönetim Başkanlığı (2011) İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı. İstanbul: Unesco, Whc, Kültür Ve Turizm Bakanlığı & İbb

Japonya Dışişleri Bakanlığı (2007) Japonya'yı Tanıyalım

Jelıncıc, D. Ve Sveb, M. (2021) Financial Sustainability Of Cultural Heritage: A Review Of Crowdfunding İn Europe, Journal Of Risk And Financial Management.

JICA (2017) Presentation On International Trends İn Disaster Risk Reduction And The Sendai Framework, Sharıng Japan's Experıence, Japan Internatıonal Cooperatıon Agency, Dısaster Rısk Reductıon Group

JICA ve İBB (2002) Türkiye Cumhuriyeti İstanbul İli Sismik Mikro-Bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Plan Çalışması, Son Rapor, Döküman V

JICS (2020) Japan's Cultural Grant Assistance, https://www.jics.or.jp/jics_html-e/activities/grant/culture/index.html

Jigyasu, R. (2013) Disaster Risk Management Of Cultural Heritage in Urban Areas, Research Center For Disaster Mitigation Of Urban Cultural Heritage, Ritsumeikan University (Ritsdmuch), Kyoto, Japan 2013

Kadıoğlu, M. (2008) Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri; Kadıoğlu, M. ve Özdamar, E., (Editörler), "Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri"; S. 1-34, Jıca Türkiye Ofisi Yayınları No: 2, Ankara.

Kadıoğlu, M. (2011) Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek, Yayın No: 65, 2011

Kadıoğlu, M. (2013a) Temel Kavramlar, https://www.medak.org.tr/faydali-bilgiler/temel-kavramlar/

Kadıoğlu, M. (2013b) Dünyada Afet Yönetimi ve Gelişimi, https://www.medak.org.tr/faydali-bilgiler/dunyada-afet-yonetimi-ve-gelisimi/

Kadıoğlu, M. (2013c) Afet Yönetim Sistemi, https://www.medak.org.tr/faydali-bilgiler/faydali-bilgiler/

Kasmo, R. (2008) Restoration Project Of Al-Ahmadiyya School In Aleppo, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Haziran 2008

Kıpçak, F., Erdil, B. ve Özdemir, G. (2017) Zal Paşa Camisi Özelinde Sismik İzolasyon Uygulamasının Tarihi Yapı Performansı Üzerindeki Etkinliğinin Deprem Büyüklüğüne Bağlı Değişimi

Kızılova, Ö. (2014) Afet Odaklı Kriz Yönetimi: Afad Örneği, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Malatya

Korkut, Y. (2019) Afet Yönetiminde Kritik Başarı Faktörlerini Belirlemek İçin Analitik Hiyerarşi Prosesi Ve Metin Madenciliği Destekli Bir Model Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.

Kuterdem K., Akın D. ve Nurlu M. (2009) Afet Zararlarının Azaltılmasında Birleşmiş Milletler Kaynaklı Çalışmalar Ve 2005-2015 Yılları Arasında Bir Yol Haritası Olarak Hyogo Çerçeve Eylem Planı

Kuzucuoğlu, A., H. (2014) Kültürel Miras Sektöründe Risk Transferi, Akademik Bakış Dergisi, Sayı:44

Kuzucuoğlu, A., H. (2015) Kentsel Riskler ve Japonya Modeli, İstanbul Hiperlink

Külcü, Ö., T. (2015) Kültürel Miras Kavramının Eğitim Açısından Önemi, Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi 1 (1), 27-32, 2015

KVMGM (2005) Koruma Uygulama Ve Denetim Büroları (Kudeb), https://kvmgm.ktb.gov.tr/tr-44966/koruma-uygulama-ve-denetim-burolari-kudeb.html

KVMGM (2014) Müzeler Ulusal Envanter Sistemi (Mues), https://kvmgm.ktb.gov.tr/tr-98489/muzeler-ulusal-envanter-sistemi-mues.html

LCA (2021), Syrian Arab Republic Humanitarian Background, https://dlca.logcluster.org/display/public/dlca/syrian+arab+republic

Leckie, L., Cunliffe, E. ve Varoutsikos, B. (2017) Towards A Protection Of The Syrian Cultural Heritage A Summary Of The National And International Responses, Volume Iv (2015-2016), Published By Heritage For Peace, Spain

Lennox, R. (2016) Heritage And Politics İn The Public Value Era An Analysıs Of The Historic Environment Sector, The Public, And The State İn England Since 1997, Doktora Tezi, University Of York Archaeology, York.

Logan, W. (2007) Closing Pandora's Box: Human Rights Conundrums in Cultural Heritage Protection

Lostal, M. (2014) Syria’s World Cultural Heritage and Individual Criminal Responsibility, 2015 Lostal, Licensee Bloomsbury Qatar Foundation Journals.

Makhoul, J. (2016) Suriye Kültürel Mirası Beş Yıllık Krizi 2011-2015, Planlama Departmanı, DGAM

Martinez, A. (2017) ICOA1667: Engaging Local Professionals For The Conservation Of The Built Environment: The Japanese "Heritage Manager" System

Massena, F. (2016), The Role Of Ngos in Preserving Syria's Heritage, https://www.al-monitor.com/ar/contents/articles/originals/2016/11/syria-heritage-destruction-sites-protection.html

Mccouat, P. (2015). Bernardo Bellotto And The Reconstructıon Of Warsaw, http://www.artinsociety.com/bernardo-bellotto-and-the-reconstruction-of-warsaw.html

Melhem, E. (2020), https://www.al-binaa.com/archives/263490, 21.12 2021

Menegazzi, C. (2002) Museums Emergency Programme Origin, Past Events And Future Developments, Paris : ICOM, 2002 (21-33)

MEPA (2021). Mart 2001: Bamyan Buda Heykelleri Taliban Tarafından Yıkıldı, https://www.mepanews.com/mart-2001-bamyan-buda-heykelleri-taliban-tarafindan-yikildi-34641h.htm, 16.12.2021

Mevzuat (2004) Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, 5225 Kanun, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5225.pdf

MOFA (2016) Cooperation with International Organizations (UNESCO,UNU) https://www.mofa.go.jp/policy/culture/coop/unesco/c_heritage/index.html,

Murakami, Y. (2011) Disaster Risk Management Of Cultural Heritage Based On The Experience Of The Great Hanshin Earthquake, Cultural Heritage Protection Cooperation Office, Asia-Pacific Cultural Centre For Unesco/E-Learning (Accu Nara)

Nasrallah, M., Aldous, W. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Daraa Department Of Antiquities, DGAM

Negiz N. , (2017) Kentlerin Tarihsel Sürdürülebilirliğinde Kültürel Miras: Önemi Ve Değeri Üzerine Düşünmek, Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, 2017 Cilt 1, Sayı 3, 159-172.

NIKE (2011) Syria: Cultural Heritage And The Local Community, Nıke-Bulletin 2018 (3):42-47

OECD (2017). Oecd Review Of Risk Management Policies Morocco, https://www.oecd.org/gov/oecd-review-of-risk-management-policies-morocco-9789264276482-en.htm,

Oğuz, Ö. (?) Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmeleri ve Suriye

Okamura, K. (2014) Japan: Cultural Heritage Management Education, Encyclopedia Of Global Archaeology, Springer (4160- 4162)

Oktay, S., Taş, N. ve Taş, M. (2020) Kültürel Miras Alanlarının Korunması Ve Afet Yönetimi İlişkisi, Reslilience (Dirençlilik) Dergisicilt: 4 Sayı: 2, 2020 (305-321)

Ozceylan, D. ve Coskun, E. (2008). "Defining Critical Success Factors For National Emergency Management Model And Supporting The Model With Information Systems", Researchgate, 2014, 376-383.

Özbağ, D. (2010) Ulusal Dijital Kültür Mirasının Korunması Ve Arşivlenmesine Yönelik Kavramsal Bir Model Önerisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi Ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, Yükseklisans Tezi, Ankara

Öztan, G., G. (2018) Kültür Mirası, Siyaset Ve Rövanşizm: Akm Yıkımının Düşündürdükleri, https://xxi.com.tr/i/kultur-mirasi-siyaset-ve-rovansizm-akm-yikiminin-dusundurdukleri

Öztürk, H., H. (2007) Tarihi Ve Kültürel Çevrenin Korunmasında Sivil Toplumun Rolü: Hamamönü Örneği, Yükseklisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara

Pathirage, C., Senevıratne, K., Amaratunga, D. ve Haıgh, R. (2014). Knowledge Factors And Associated Challenges For Successful Disaster Knowledge Sharing : Global Assessment Report İnput Paper (Gar 2015), Research Report, Unısdr.

Gerstenblith, P. (2016) The Destruction Of Cultural Heritage: A Crime Agaınst Property Or A Crıme Against People, The John Marshall Law School

Pixdaus (2020) Bam Iran Before After Earthquaqe 2003, http://pixdaus.com/bam-iran-before-after-earthquake 2003/items/view/137627/

Povoledo, E. (2012) Quakes Deal Irreparable Blow to an Italian Region's Cultural Heritage, https://www.nytimes.com/2012/06/03/world/europe/italy-assesses-damage-to-cultural-heritage.html

Rafeh, I. (2014) Drought In Syria

Rigano, C. (2016) Rtop And Cultural Heritage An Analysis Of The Responsibility To Protect Culture Heritage Of An Outstanding Universal Value

Rossı, L. (2013) The Politics Of Selective Preservation: A Study Of Causes And Consequences Of Cultural Heritage Destruction During Peace , The Cases Of Afghanistan, Egypt And Libya, Yüksek Lisans Tezi, Master Of Arts Graduate Program in Art History, New Brunswick, New Jersey.

Safae, L. (2017). Developing A National “Integrated” Risk Management Strategy For The Government Of Morocco, Researchgate, 2017, 376-383.

Sahay, A. (2020) Hazards and Disasters in India, https://www.patnauniversity.ac.in/e-content/social_sciences/geography/mageog16.pdf

Saleh, H., A. (2020) Integrated Operational Plan For Disaster Risk Management On Cultural Heritage Sites: A Case Study İn The Syrian Coastal Region, The Arab Journal Of Scientific Research, 2020 (2)

Salem, S. (2019) Theft of Iraq's antiquities... piece by piece since 1991, https://www.alaraby.co.uk/entertainment_media/سرقة-آثار-العراق-قطعةً-قطعةً-منذ-عام-1991

Abdulac, S. (2018) Civvih – Syros 2015, The Syrian Crisis And The Destruction Of Urban Heritage Three Case Studies: Palmyra, Damascus And Aleppo

SAR (2018) Yeniden Yapilandirma Komitesi, http://www.mola.gov.sy/mola/index.php/2018-04-19-13-25-36

Sarsilmaz, Y. (2010) Müzelerde Teknoloji Kullanimi , Abmyo Dergisi. 20, (2010) (45-53) 45,

Seneviratne, K., Baldry, D. ve Pathirage, C. (2011). Disaster Knowledge Factors İn Managing Disasters Successfully, İnternational Journal Of Strategic Property Management 2011 (14):376-390.

Stanton, G. Z. ve Soz, S. A. (2017) Promoting Disaster Resilient Cultural Heritage, World Bank Group

Stolzman, M. (2018)Turkey Rules: Cultural Heritage Protection Efforts Explained, https://itsartlaw.org/2018/03/26/turkey-rules/

Storm (2016) Safeguarding Cultural Heritage Through Technical And Organisational Resources Management, D1.1: Current Practice For Management And Conservation Of Cultural Heritage, Tuscia. Http://Www.Storm-Project.Eu/Wp-Content/Uploads/2017/04/D1.1-Current-Practice-For-Management-And-Conservation-Of-Cultural-Heritage.Pdf 30.11.2021

Šubrt, J. (2014) Reflections On The Concept “Crisis”,Theoretical İssues 2014

Suleiman, A. (2016) The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Director Of Legal Affairs, DGAM

SyriaTV (2021) Destruction in The Omari Mosque in Daraa Al-Balad After The Regime Targeted it, https://www.syria.tv/دمار-في-المسجد-العمري-بدرعا-البلد-بعد-استهداف-النظام-له

Şahin, S. ve Güner, S. (?) Kültürel Miras Koruması Ve Sivil Toplum Örgütleri Arasindaki İlişki

T.C. Resmi Gazete (1982) Dünya Kültürel ve Doğal Mirasinin Korunmasina Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyetinin Katilmasinin Uygun Bulunduğu Hakkinda Kanun, Yayimi: 20.4.1982 Sayi: 17670, Kanun No. Kabul Tarihi: 2658 14. 4. 1982

T.C.Başbakanlik ve AFAD (2014) Açiklamali Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, Ankara

Tarqaji, A., F. (2016 The Syrian Cultural Heritage Five-Year Crisis 2011-2015, Excavation Office, DGAM

TC Kalkınma Bakanlığı (2014) Onuncu Kalkinma Plani 2014-2018: Afet Yönetiminde Etkinlik: Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Tercan, B. (2018) Koruma Politikalari: Tarihi, Kültür Ve Doğa Varliklarinin Afetlere Karşi Korunmasi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayi: 40, Sayfa: 299-318, İssn: 1302-6879 Van/Turkey.

TİKA(2017),https://www.tika.gov.tr/tr/haber/turkiye_balkanlar_daki_osmanli_yadigari_eserlere_sahip_cikiyor-33056

Tol, S. (2014) https://www.weadapt.org/knowledge-base/disasters-and-climate-change/mangroves-for-coastal-defence

Tomar, C. (2015) Ortadoğunun Kültürel Mirasi Yok Oluyor, http://www.aljazeera.com.tr/gorus/ortadogunun-kulturel-mirasi-yok-oluyor

Ulusan, E. ve Ersoy, M. (2018) Financing The Preservation Of Historical Buildings İn Turkey, 2017, Metu Jfa Advance Online

UN (2020) Risks and Disasters, https://un-spider.org/risks-and-disasters

UN (2021) Risk Disasters Management, https://www.un-spider.org/risks-and-disasters/disaster-risk-management

UNDP (2013) Syria: Restoration of Roman Wells as an Act of Relief, https://www.arabstates.undp.org/content/rbas/ar/home/ourwork/crisispreventionandrecovery/successstories/syria--restoring-roman-wells-to-bring-relief.html

UNDRR (2020) What is the Sendai Framework for Disaster Risk Reduction?, https://www.undrr.org/implementing-sendai-framework/what-sf

UNESCO (1999) Historic City Of Vigan, https://whc.unesco.org/en/list/502/

UNESCO (2014) Açiklama, http://www.unesco.org/new/fileadmin/multimedia/hq/eri/banners/joint_statment_syria_ar.pdf

UNESCO (2014) Historic Centre Of Warsaw, http://whc.unesco.org/en/list/30/

UNESCO (2014) Unesco Strengthens Action To Safeguard Cultural Heritage Under Attack, https://whc.unesco.org/en/news/1176

UNESCO (2019) Historic City Of Ayutthaya (Thailand) https://whc.unesco.org/en/soc/3958

UNESCO (2021) Ancient City Of Damascus, https://whc.unesco.org/en/soc/4009

UNESCO, İCCROM, İCOMOS ve İUCN (2010) Managing Disaster Risks For World Heritage, Paris, Unesco World Heritage Centre, http://whc.unesco.org/en/managing-cultural-world-heritage/

UNISDR (2011) Proceedings Of The Third Session Of The Global Platform For Disaster Risk Reduction And World Reconstruction Conference, Global Platform For Disaster Risk Reduction, Geneva, Switzerland.

Uslu, A. ve Uysal, M. (2017) Arkeolojik Eserlerin Fotogrametri Yöntemi İle 3 Boyutlu Modellenmesi: Demeter Heykeli Örneği, Geomatik Dergisi, 2017; 2(2);60-65

Ünal Z., G. (2014) Kültürel Mirasın Korunması, İSMEP, 2014

Vakiflar Genel Müdürlüğü (2017) Tarihi Yapılar İçin Deprem Risklerinin Yönetimi Kılavuzu

Varoğlu, A. (2016) Kriz Yönetimi Kavram ve Esaslar, https://docplayer.biz.tr/9375849-kriz-yonetimi-kavram-ve-esaslar-prof-dr-abdulkadir-varoglu-baskent-universitesi.html

Vatan, M. ve Yaraşan, H. (2020) Disaster Risk Management Of Cultural Heritage İn Urban Areas: The Case Of Turkey Assoc. A+Archdesign - Year: 6 Number: 2 - Yil: 6 Sayi: 2 - 2020 (115-136)

Warner, M., (2016) The Last Poor Plunder From A Bleeding Land: The Failure Of İnternational Law To Protect Syrian Antiquities, 42 Brook. J. İnt'l L. 481

WB (2014) Natural Disasters In The Middle East And North Africa: A Regional Overview

Wikipedia (2020) Berlin Palace, https://en.wikipedia.org/wiki/berlin_palace

WMF (2017) Cultural Heritage Sites Of Syria, https://www.wmf.org/project/cultural-heritage-sites-syria

Wordpress (2020) Yönetimin Tanımı ve Önemi, https://yonetimbilimi.wordpress.com/2010/12/12/yonetimin-tanimi-ve-onemi/

Yazıcı, Ö. ve Ulu, Ö., K. (2018) “Doğal Afet” İçin Kavramsal Metaforlarin Karşılaştırmalı Analizi, A Comparative Analysis Of Conceptual Metaphors For “Natural Disaster”, Yil 2018, Cilt 5, Sayi 1, 25 - 40, 16.04.2018

Zamanalwsl (2017) The Ruins Of Raqqa..The Latest Media Concerns İn The Devastated City, https://www.zamanalwsl.net/news/article/83347/

Zıvralı, İ. ve Cabbar, N., Ü. (2015). Kültür Varliklarinda Risk Yönetimi; Gelişimi, Güncel Durum Ve Öneriler. 5.Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi Ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu. S:155-169

Yayın Verileri Olmayan İnternet Kaynakları,

URL-1, https://sozluk.gov.tr/?kelime=afet, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-2, https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/آفة/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-3, https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disaster, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-4, https://tr.wikipedia.org/wiki/ölü_sayisina_göre_doğal_afetler_listesi, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-5, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=risk, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-6, https://sozluk.gov.tr/?kelime=tehlike/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-7, https://sozluk.gov.tr/?kelime=kriz/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-8, https://sozluk.gov.tr, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-9, https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/ميراث/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-10, https://islamansiklopedisi.org.tr/miras, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-11, https://whc.unesco.org/en/about/heritage/, (Erişim Tarihi:16.03.2022

URL-12, https://en.unesco.org/fieldoffice/santiago/cultura/patrimonio, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-13, http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-

laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-14, https://no.wikipedia.org/wiki/fil:taller_buddha_of_bamiyan_before_and_after_destruction.jpg, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-15, https://whc.unesco.org/en/disaster-risk-reduction/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-16, https://commons.wikimedia.org/wiki/file:warsaw_old_town_1945.jpg, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-17, https://www.flickr.com/photos/rnw/2986979212/in/photostream/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-18, https://whc.unesco.org/en/list/829/gallery/&index=13&maxrows=12, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-19, https://www.almasryalyoum.com/news/details/1304201, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-20, https://ar.wikipedia.org/wiki/القرنة_(مدينة), (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-21, https://e3arabi.com/2020, 3 سبتمبر خضرة إهداء أبو قلعة أجياد, الجغرافيا/قلعة-أجياد/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-22, https://tr.wikipedia.org/wiki/japonya#siyaset, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-23, https://tr.wikipedia.org/wiki/japonya, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-24, https://en.wikipedia.org/wiki/cultural_property_(japan), (Erişim Tarihi:19.02.2020)

URL-25, https://tr.wikipedia.org/wiki/japonya%27daki_dünya_mirasları, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-26, https://potaru.com/p/100000014110, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-27, https://www.feel-photo.info/a14/, (Erişim Tarihi:27.02.2020)

URL-28, https://www.unesco.emb-japan.go.jp/htm/mofaworld.htm, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-29, https://en.wikipedia.org/wiki/politics_of_turkey, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-30, https://en.wikipedia.org/wiki/economy_of_turkey#environment, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-31, https://tr.wikipedia.org/wiki/türkiye_coğrafyasi#deprem_kuşağı, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-32, https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-33, https://tr.wikipedia.org/wiki/anadolu_tarihi, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-34, https://www.unesco.org.tr/pages/125/122/unesco-dünya-mirasi-listesi, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-35, https://www.afad.gov.tr/ulusal-deprem-stratejisi-ve-eylem-plani, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-36, https://deprem.afad.gov.tr/icerik?id=10&menuid=100, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-37, https://deprem.afad.gov.tr/icerik?id=11&menuid=101#_toc528328006, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-38, https://www.afad.gov.tr/arama/ara/udsep, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-39, https://www.afad.gov.tr/afad-ve-ab-sivil-koruma-ve-insani-yardim-alanlarindaki-isbirliklerini-guclendiriyor, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-40, https://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-41, https://en.wikipedia.org/wiki/guennol_stargazer, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-42, https://syriahistory.weebly.com, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-43, https://ar.wikipedia.org/wiki/دمشق, , (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-44, https://ar.wikipedia.org/wiki/ابن_عساكر, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-45, https://ar.wikipedia.org/wiki/تاريخ_حلب#cite_ref-culture-reflection.net_2-0, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-46, https://ar.wikipedia.org/wiki/تل_حلف, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-47, https://ar.wikipedia.org/wiki/تاريخ_سوريا, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-48, https://ar.wikipedia.org/wiki/سوريا#cite_note-:0-18,%2018, (Erişim Tarihi:21.12 2021)
URL-49, https://ar.wikipedia.org/wiki/سد_زيزون, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

URL-50, http://news.bbc.co.uk/hi/arabic/news/newsid_2028000/2028667.stm ,بالصور: كارثة السد في سورية ,2002, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-51, https://whc.unesco.org/en/statesparties/sy, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-52, https://whc.unesco.org/en/list/20, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-53, https://whc.unesco.org/en/list/22, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-54, https://whc.unesco.org/en/list/23, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-55, https://whc.unesco.org/en/list/21, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-56, https://whc.unesco.org/en/list/1229, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-57, https://whc.unesco.org/en/list/1348, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-58, http://whc.unesco.org/en/news/1038/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-59, http://dgam.gov.sy/لمحة-عامة/#,(Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-60, http://dgam.gov.sy/المهام/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-61, http://dgam.gov.sy/قانون-الآثار-الحالي/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-62, https://www.smh.com.au/world/middle-east/palmyra-has-this-ancient-city-suffered-a-fatal-blow-or-will-it-rise-again-20190828-p52lgp.html, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-63, https://tr.wikipedia.org/wiki/tabka_baraji, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-64, https://en.wikipedia.org/wiki/mureybet, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-65, http://dgam.gov.sy/wp-content/uploads/2020/10/الهيكلية-الإدارية-converted.pdf, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-66, http://dgam.gov.sy/لمحة-عن-المعهد/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)
URL-67, http://dgam.gov.sy/مشروع-تعديل-قانون-الآثار/, (Erişim Tarihi:16.03.2022)

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

Alkhatib, A. ve Örnek, E. (2021) Kültürel Mirasta Afet Yönetiminin Kritik Faktörleri Kullanarak Değerlendirilmesi, 12. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, - Fen ve Mühendislik Bilimleri, Bildiri Tam Metin Kitabı, 2021, Ankara, S:208-221.